

Klimat- och miljöpolitiskt program

Sammanfattning

Kommunfullmäktige beslutade 2016-03-21, § 57, om direktiv för ett klimat- och miljöpolitiskt program för Haninge kommun.

Ärendet har beretts av hållbarhetsberedningen.

Hållbarhetsberedningen har haft elva möten där det klimat- och miljöpolitiskt programmet behandlats.

Initialt genomförde beredningen en utvärdering av redan antagna styrdokuments förmåga att styra mot de nationella miljö kvalitetsmålen. Resultatet av denna utvärdering har utgjort underlag i arbetet med att ta fram programmet.

Hållbarhetsberedningen har utarbetat ett klimat- och miljöpolitiskt program som anger Haninge kommuns klimat- och miljöambitioner. Programmet är det samlande dokumentet för ett flertal redan tidigare antagna strategier och planer och deras tillhörande mål. Med utgångspunkt i kommunens miljöläge och mot bakgrund av internationella, nationella och regionala miljömål, har fyra fokusområden identifierats; fossilfria resor och transporter, hållbar stadsutveckling, rent vatten och naturens mångfald samt hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp. Till varje fokusområde har ett mål formuleras. För att förtydliga målen innebär tillhörande preciseringar tagits fram. Under varje mål redovisas etappmål som är steg på vägen för att nå målen. Etappmålen har ett angivet målar och en eller flera indikatorer. Arbetet att ta fram mål, etappmål indikatorer och ansvarsfördelning har involverat flera tjänstemän i kommunens förvaltningar, bolag och förbund.

Som ett led i att förbättra styrning och uppföljning av klimat- och miljömålen föreslår hållbarhetsberedningen att det klimat- och miljöpolitiska programmets sex fetmarkerade indikatorer arbetas in i kommunens Mål och budget samt att dessa följs upp i enlighet med kommunens styrmodell. Indikatorerna 1-5 följer upp redan tidigare beslutade mål i klimat- och energistrategin, naturvårdsplanen, vattenplanen och Mål och budget. Den sjätte indikatorn finns inte beslutad i tidigare antagna styrdokument.

De föreslagna indikatorerna är:

1. Andel inköpt fossilfritt bränsle (procent). (Avser kommunens verksamheter och helägda bolag)
2. Energianvändning i kommunala lokaler och bostäder (kilowattimmar/kvadratmeter, A-temp, normalårskorrigerat).
3. Antal antagna detaljplaner som medför negativ påverkan på områden som finns upptagna i Naturkatalogen, klass 1-4 eller motsvarande, utan att relevanta kompensationsåtgärder beslutats.
4. Fördröjd regnvolym från hårdgjorda ytor på mark som detaljplanelagts tidigast år 2017 (millimeter).
5. Andel inköpta ekologiska livsmedel (procent, baserat på kostnad).
6. Andel inköpt ren köttråvara från djur uppfödda i enlighet med svensk djurskyddslagstiftning (procent).

Kommunen har det främsta ansvaret för genomförandet av det klimat- och miljöpolitiska programmet, men för att nå verklig framgång är alla aktörers aktiva medverkan nödvändig. I syfte att identifiera viktiga externa aktörer och former för möjlig samverkan i klimat- och miljöfrågor har en intressentanalys genomförts. Med utgångspunkt i intressentanalysen och kommunens pågående arbete har ett avsnitt om kommunikation och samverkan formulerats.

Till det klimat- och miljöpolitiska programmet finns två bilagor. Bilaga 1 anger ansvar för etappmålen och uppföljning av indikatorer samt indikatorernas utgångsvärden. Bilaga 2 listar andra antagna styrdokument med relevans för respektive fokusområde. Bilagorna är ett stöd för nämnderna och förvaltningarna i genomförande av programmet och är inte avsedda att antas av kommunfullmäktige.

Det klimat- och miljöpolitiska programmet har remitterats internt och externt under perioden 2016-12-28 till 2017-03-31. Totalt har 24 yttranden inkommit. Inkomna yttranden har sammanställts i en remissammanställning. Fullständiga yttranden finns hos registrator.

Efter remisstiden gjordes ändringar innan förslag till färdigt klimat- och miljöpolitiskt program godkändes av hållbarhetsberedningen 2017-04-26. Flertalet ändringar framgår av remissammanställningen.

Förvaltningens synpunkter

Kommunstyrelseförvaltningen anser att förslaget till klimat- och miljöpolitiskt program kommer att fungera väl i det kommuninterna arbetet.

Förvaltningen instämmer i beredningens förslag om att några av programmets indikatorer följs upp i Mål och budget. Förvaltningen anser att antalet indikatorer bör hållas på en nivå som är rimlig i förhållande till andra områden i Mål och budget.

Förvaltningen bedömer att det är osäkert hur indikator nummer 6 kommer att kunna följas upp under de närmaste åren.

Upphandlingsmyndigheten håller på med ett utvecklingsarbete kring upphandlingskrav i enlighet med svensk djurskyddslagstiftning. Detta kommer på sikt att bli ett stöd i kommande upphandlingar och uppföljningar för kommuner och myndigheter.

Kommunstyrelseförvaltningen föreslår att riktlinjer som tydliggör hur nämnder, förvaltningar och bolag ska arbeta med genomförande och uppföljning av det klimat- och miljöpolitiska programmet tas fram.

Som en följd av beredningens föreslagna mål behöver även klimat- och energistrategins mål och indikatorer justeras. Klimat- och energistrategins mål och indikatorer (utan sidan 5, klimat- och energistrategi) utgår och ersätts med följande:

Övergripande mål för minskade utsläpp av växthusgaser

- År 2020 har utsläppen av växthusgaser i Haninge minskat med 40 procent jämfört med 1990.
- År 2030 har utsläppen av växthusgaser i Haninge minskat med 63 procent jämfört med 1990.
- Senast år 2045 sker inga nettoutsläpp.

Indikator: Utsläpp av växthusgaser jämfört med 1990 (förändring i procent).

Kommentar till förändringarna: Övergripande mål för minskade utsläpp av växthusgaser får ett tidigarelagt målar för noll-nettoutsläpp samt ett delmål för 2030. Indikatorn "Årlig förändring i utsläpp av koldioxid som kommuns energianvändning ger upphov

till” utgår. Denna indikator har visat sig var svår att få ett tillförlitligt mått på. Mål med indikatorer formuleras i enlighet med formuleringen i det klimat- och miljöpolitiska programmet.

Mål för energianvändning i kommunens byggnader

- År 2020 har energianvändningen i kommunala lokaler och bostäder effektiviserats med 20 procent jämfört med 2009. (För motsvarande fastighetsbestånd mätt per areaenhet)
- År 2030 har energianvändningen i kommunala lokaler och bostäder effektiviserats med 20 procent jämfört med år 2020.

Indikator: Energianvändning i kommunala lokaler och bostäder (kilowattimmar/kvadratmeter, A-temp, normalårskorrigerat).

Kommentar till förändringarna: Mål för energianvändning i kommunens byggnader kompletteras med ett mål för energieffektivisering år 2030. Målåret 2014 utgår. Mål med indikatorer formuleras i enlighet med formuleringen i det klimat- och miljöpolitiska programmet.

Mål för kommunens resor och transporter:

- År 2020 har andelen köpt fossilfritt bränsle ökat till totalt 50 procent. (Avser kommunens verksamheter och helägda bolag)
- Kommunens resor och transporter är fossilfria år 2025. (Här avses kommunens verksamheter, helägda bolag och uppköpta transporttjänster)

Indikator: Andel inköpt fossilfritt bränsle (procent).

Kommentar till förändringarna: Mål för energianvändning för kommunens transporter ersätts med mål för kommunens resor och transporter. Målen om andel förnybar energi för kommunens transporter får en höjd ambitionsnivå. Mål och indikatorer formuleras i enlighet med det klimat- och miljöpolitiska programmet. Mål och indikatorer för minskad bränsleanvändning utgår då det visat sig svårt att följa upp.

Underlag för beslut

- Klimat- och miljöpolitiskt program
- Bilaga 1 Etappmål och ansvar

- Bilaga 2 Relaterade styrdokument
- Remissammanställning
- Rapport - Styrning mot miljömålen
- Rapport - Styrning mot miljömålen Bilaga 1
- Rapport - Intressentanalys
- Protokollsutdrag - Direktiv för nytt klimat- och miljöpolitiskt program KF 2016-03-21, § 57
- Klimat- och energistrategi
<http://halsinge.se/globalassets/kommun-och-politik/kommunfakta/regler-och-styrande-dokument/bygga-bo-och-miljo/klimat--och-energistrategi/klimat-och-energistrategi.pdf>

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige beslutar

1. Klimat- och miljöpolitiskt program antas och ersätter Strategi för ekologisk hållbarhet som därmed upphör att gälla.
2. De föreslagna indikatorerna arbetas in i kommande Mål och budget och följs upp i enlighet med kommunens styrmodell.
3. Klimat- och energistrategins mål och indikatorer utgår och ersätts i enlighet med ovanstående.

Bengt Svenander
Kommundirektör

Peter Jemtbring
Näringslivs- och
utvecklingsdirektör

Förvaltning
Kommunstyrelseförvaltningen

Avdelning/Enhet
Samhällsutvecklingsavdelningen

Handläggare
Frida Nordström, klimat- och miljöstrateg

Dokumenttyp
Recit

Datum
2017-05-08

Diarienummer
KS 2016/580

Sida
6 (6)

Expedieras: Akt

För verkställighet: KSF

För kännedom: GFN, GVN, KOFN, SBN, SN, ÄF, Haninge
bostäder AB, Tornberget fastighetsförvaltning AB, SMOHF, SRV

Klimat- och miljöpolitiskt program

Antagandeverision

Klimat- och miljöpolitiska program finnas att läsa på kommunens hemsida: www.haninge.se/klimatmiljo

Foton på framsidan: Rånö (Magnus Wegler), Solceller (Mostphotos), Handen (Haninge kommun)

Arbetsgrupp:

Berit Petterson
Frida Nordström
Mirja Thårlin
Malin Löfgren
Per Tholander

Planeringschef (KSF)
Klimat- och miljöstrateg (KSF)
Samhällsplanerare (KSF)
Kommunekolog (KSF)
Vattenstrateg (KSF)

Haninge inspirerar och förverkligar

Haninge kommun strävar efter att vara ledande i klimat- och miljöarbetet och siktar på att ligga i framkant bland Sveriges kommuner för en hållbar stadsutveckling och en god livsmiljö. Helhet, kreativitet och inspiration är ledord i arbetet, där målet är att lämna över en bärkraftig och attraktiv livsmiljö till alla framtida Haningebor och besökare.

Haninge är en tillväxtkommun med en regional stadskärna i Stockholmsregionen. Innan 2030 väntas befolkningen växa till över 100 000 invånare. I Haninge finns många värdefulla naturområden, bland annat tjugo naturreservat, en nationalpark och en skärgård med nästan 4 000 öar. Av kommunens totala yta utgörs åttio procent av vatten. Både gröna och blåa miljöer är värdefulla kvalitéer. De är en del av Haninges identitet och bidrar till kommunens konkurrenskraft i regionen.

Haninge kommun ska i klimat- och miljöarbetet vara en förebild för invånare, företag och föreningar. Att ta hänsyn till miljön är en självklar del i kommunens verksamheter och ingår i alla beslut på alla nivåer i kommunens arbete. Det klimat- och miljöpolitiska programmets syfte är att ge en samlad bild, underlätta och stödja förverkligandet av kommunens miljöambitioner i kommunala verksamheter och i Haninge i stort. Det ska vi göra genom att genomföra åtgärder och själva vara goda förebilder i alla våra verksamheter, men även genom att sprida kunskap som underlättar miljöarbetet i hela kommunen så att alla som bor och verkar i Haninge kan göra klimat- och miljösmarta val. Tillsammans ska vi arbeta för ett fossilfritt och hållbart Haninge.

Framtida utvecklingsarbete behöver ske utifrån en gemensam och hållbar riktning för klimat- och miljöarbetet. Den riktningen finns beskriven i detta program.

*Hållbarhetsberedningen
Haninge kommun*

Arja Kalvas (mp) ordförande
Elisabet Sandberg (c) 1:e vice ordförande Hållbarhetsberedningen
Linus Björkman (m) 2:e vice ordförande Hållbarhetsberedningen
Göran Svensson (s)
Samuel Skånberg (v)
Peter Lilius (l)
Patrik Romare (kd)
Anna Ragnar (-)

Innehåll

<u>1. KLIMAT- OCH MILJÖPOLITISKT PROGRAM FÖR HANINGE KOMMUN</u>	<u>5</u>
1.1 LÄSANVISNING	5
1.2 ÖVERGRIPANDE UTGÅNGSPUNKTER	6
<u>2. HANINGES KLIMAT- OCH MILJÖMÅL.....</u>	<u>9</u>
2.1 FOSSILFRIA RESOR OCH TRANSPORTER	9
2.2 HÅLLBAR STADSUTVECKLING.....	11
2.3 RENT VATTEN OCH NATURENS MÅNGFALD	13
2.4 HÅLLBAR KONSUMTION OCH RESURSEFFEKTIVA KRETSLOPP	15
<u>3. KOMMUNIKATION OCH SAMVERKAN</u>	<u>16</u>
<u>4. GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING</u>	<u>20</u>
4.1 GENOMFÖRANDE.....	20
4.2 UPPFÖLJNING	22
<u>5. BEGREPPSFÖRKLARINGAR</u>	<u>23</u>

1. Klimat- och miljöpolitiskt program för Haninge kommun

Haninges klimat- och miljöpolitiska program är ett övergripande styrdokument som ger en samlad bild av kommunens klimat- och miljöambitioner. Det ska tillsammans med översiktsplanen bidra till hållbar stadsutveckling och en god livsmiljö i Haninge. Programmet ska vara välkänt och ge vägledning för alla anställda och förtroendevalda i kommunen. Det utgör underlag i verksamhetsplanering, budget- och investeringsprogram och gäller för alla kommunens verksamheter och bolag.

Programmet ska också inspirera och involvera andra aktörer som verkar i Haninge att utveckla sitt klimat- och miljöarbete. Samverkan mellan kommun, näringsliv, invånare och andra aktörer i regionen är viktig för att nå framgång. För att nå dessa aktörer har även ett mål och arbetssätt för kommunikation och samverkan formulerats i detta program.

1.1 Läsanvisning

Programmet inleds med att beskriva övergripande utgångspunkter och befintliga mål som ligger till grund för programmet. I kapitel två beskrivs Haninges klimat- och miljömål utifrån de fyra fokusområdena:

- Fossilfria resor och transporter
- Hållbar stadsutveckling
- Rent vatten och naturens mångfald
- Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp

I kapitel tre beskrivs hur kommunen ska arbeta med kommunikation och samverkan för att uppnå programmets mål. I kapitel fyra beskrivs hur genomförande och uppföljning ska gå till utifrån kommunens styrmodell. I femte kapitlet finns en begreppsförklaring som mer detaljerat beskriver några viktiga ord.

Till programmet finns två bilagor. En som pekar ut ansvar för etappmålen och en som anger vilka styrdokument som hör ihop med respektive fokusområde.

I programmet omnämns den kommunala organisationen, inklusive kommunala bolag och förbund som "kommunen". Det geografiska området Haninge kommun omnämns som "Haninge".

1.2 Övergripande utgångspunkter

Nedan beskrivs de övergripande utgångspunkter som programmet förhåller sig till. Det gäller såväl begreppet hållbar utveckling som tidigare beslut på global till lokal nivå.

Hållbar utveckling

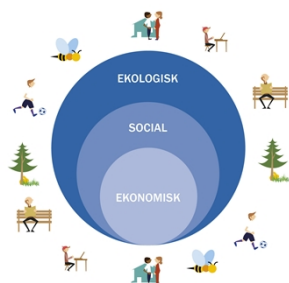
Det klimat- och miljöpolitiska programmet tar sin utgångspunkt i begreppet hållbar utveckling som definieras i Förenta nationernas rapport "Vår gemensamma framtid":

"En utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov."¹

Begreppet hållbar utveckling kan beskrivas utifrån tre dimensioner:

- Den ekologiska dimensionen sätter ramarna och handlar om att utnyttja jordens resurser på ett sådant sätt så att ekosystemens produktionsförmåga upprätthålls på lång sikt.
- Den sociala dimensionen handlar om att uppnå ett stabilt och dynamiskt samhälle där alla människors grundläggande behov uppfylls.
- Den ekonomiska dimensionen handlar om att hushålla med olika resurser, både mänskliga och materiella, så att alla människor kan tillgodose sina behov utan att det medför negativa konsekvenser i de ekologiska och sociala dimensionerna.

De tre dimensionerna är beroende av varandra och ska hanteras tillsammans. I illustrationen nedan visas hur de förhåller sig till varandra för att uppnå hållbar utveckling. Denna modell används i den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län (RUFs) och är vägledande för Haninges hållbarhetsarbete.

Illustrationen visar förhållandet mellan ekologisk, social och ekonomisk dimension av hållbarhet.

¹ Definition av begreppet hållbar utveckling från "Vår gemensamma framtid" (Bruntlandtrapporten), 1987.

Idag överskrids de ekologiska ramarna och resurserna utnyttjas i en snabbare takt än de återbildas. För att uppnå stabilitet behövs en konsumtionsnivå som ger ett hållbart ekologiskt fotavtryck.

Globala mål och Agenda 2030

2015 antog världens stats- och regeringschefer 17 globala mål och Agenda 2030 som beskriver hur världen ska arbeta för hållbar utveckling genom att utrota extrem fattigdom, att minska ojämlikheter och orättvisor och att lösa klimatkrisen. I Sverige inkluderas kommuner, landsting och statliga myndigheter i genomförandet av målen.

FN:s klimatkonvention och Parisavtalet

Vid Förenta nationernas klimatkonventions möte i Paris 2015 enades världens länder om ett globalt och rättsligt bindande klimatavtal, Parisavtalet. Avtalet slår fast att den globala medeltemperaturökningen ska hållas väl under 2 grader och att man ska sträva efter att begränsa den till 1,5 grader.

Nationella och regionala miljömål

Sveriges riksdag har tagit beslut om svenska miljömål (miljökvalitetsmål). De är 16 stycken och utgör en gemensam riktning för det svenska miljöarbetet. Naturvårdsverket har ett samordnande ansvar för genomförande men myndigheter, länsstyrelser, kommuner och näringsliv är viktiga aktörer. Utifrån länets utmaningar har Stockholms länsstyrelse valt att prioritera följande sex mål: begränsad klimatpåverkan, frisk luft, giftfri miljö, ingen övergödning, god bebyggd miljö och ett rikt växt- och djurliv. Kommunernas roll i arbetet för att uppnå miljömålen är att översätta nationella och regionala mål till lokala mål och åtgärder som blir verktyg i den lokala politiken.

I juni 2016 lämnade miljömålsberedningen², i stor politisk enighet, sitt slutbetänkande till regeringen om ett klimatpolitiskt ramverk och en samlad luftvårdspolitik. I slutbetänkande ges förslag på flera skärpta mål inom klimatområdet samt ett långsiktigt mål om att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser³, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Vidare föreslås att klimatfrågan integreras i alla

² Miljömålsberedningens är parlamentariskt sammansatt med ett antal riksdagsledamöter från både regerings- och oppositionspartierna. I beredningen ingår även sakkunniga från departement, myndigheter, länsstyrelser, kommuner, näringsliv eller intresseorganisationer.

³ Inga nettoutsläpp av växthusgaser innebär att utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium ska vara minst 85 % lägre än utsläppen 1990. Ytterligare kompletterande åtgärder för att nå noll-netto-utsläpp tillgodoses i enlighet med internationellt beslutade regler.

politiska områden och att särskilt fokus läggs på minskade utsläpp från transportsektorn.

Haninge som ekokommun

Haninge kommun är sedan 2007 medlem i föreningen Sveriges Ekokommuner. Föreningen är en frivillig samarbetsorganisation för kommuner som arbetar för att främja utvecklingen av ett mer kretsloppsanpassat samhälle byggt på en ekologisk grundsyn där livsmiljön ger människor möjlighet att uppnå en hög livskvalitet och en god hälsa. Det uthålliga samhället definieras i enlighet med organisationen "Det Naturliga Stegets" fyra principer för hållbar utveckling. Kommunen har genom medlemskapet förbundit sig att låta dessa principer genomsyra alla kommunala beslut.

Fossilfritt Sverige

Haninge kommun har ställt sig bakom regeringens initiativ "Fossilfritt Sverige". Fossilfritt Sverige är öppet för alla aktörer som ställer upp på initiativets deklaration om att världen måste bli fossilfri och att Sverige ska gå före i detta arbete.

2. Haninges klimat- och miljömål

I detta kapitel presenteras Haninges klimat- och miljömål utifrån programmets fyra fokusområden: fossilfria resor och transporter, hållbar stadsutveckling, rent vatten och naturens mångfald samt hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp. Fokusområdena har valts utifrån Haninges klimat- och miljöutmaningar och möjlighet att genom kommunens verksamhet bidra till förändring. Till varje fokusområde ges en inledning och en beskrivning av det övergripande ansvaret för genomförande. Målen presenteras i gröna rutor under varje fokusområde och har förklarande preciseringar i marginalen. Under varje mål redovisas etappmål som är steg på vägen för att nå målen. Etappmålen har ett angivet mållår och en eller flera indikatorer. Indikatorerna används vid uppföljning för att avgöra om utvecklingen går åt rätt håll i förhållande till målet. Fetmarkerade indikatorer följs upp i kommunens årsredovisning. Ansvar för etappmålen och uppföljning av indikatorn anges i bilaga 1. Utöver det klimat- och miljöpolitiska programmet finns det andra antagna styrdokument med relevans för fokusområdena. Dessa redovisas i bilaga 2.

2.1 Fossilfria resor och transporter

Fokusområdet kopplar till följande globala mål:

- Mål 9: Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
- Mål 11: Hållbara städer och samhällen

Fokusområdet kopplar till följande nationella miljö kvalitetsmål:

- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Ingen övergödning

Att begränsa den globala uppvärmningen är en av vår tids största utmaningar. Utsläppen från resor och transporter står för närmare två tredjedelar av de växthusgasutsläpp som sker i Haninge. Vägtransporter orsakar även buller och försämrade luftkvalitet.

Haninges invånare, besökare, offentlig verksamhet och näringsliv har ett stort behov av såväl regionala som lokala resor och transporter.

Transportinfrastrukturen i Haninge är generellt sett väl utbyggd och erbjuder både pendeltåg och busstrafik. Många regionala och lokala resor sker trots det med egen bil. Eftersom Haninge har goda förutsättningar att utveckla ett attraktivt gång- och cykelvägnät finns det möjlighet att minska andelen bilresor till förmån för cykelresor och på så sätt öka andelen hållbara resor. I takt med en ökad befolkning, ett växande näringsliv och en i övrigt snabb samhällsutveckling ökar behovet av en mer hållbar och effektiv transportinfrastruktur samt ett mer resurseffektivt resande där användning av bilpooler är ett exempel.

För att nå Parisavtalets mål om att begränsa den globala medeltemperaturökningen till väl under två grader behöver kommunen arbeta för ett transportsnålt samhälle, öka andelen fossilfria resor och underlätta valet av klimatsmarta alternativ. Det görs genom långsiktigt hållbar samhällsplanering och riktade åtgärder.

Ansvar

Samtliga nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att aktivt bidra till att målet om fossilfria resor och transporter uppnås. Kommunstyrelsen ansvarar för samordnad uppföljning av målet.

Mål

Kommunens resor och transporter är fossilfria år 2025. I Haninge är alla resor och transporter fossilfria år 2030.

Precisering av målet

- Med kommunens resor och transporter avses kommunens verksamheter, helägda bolag och uppköpta transporttjänster. Med alla resor och transporter avses även övriga resor och transporter som görs inom det geografiska området Haninge kommun.
- Målet syftar till att ge Hanninges kommuninvånare goda incitament för att gå, cykla och åka med kollektiva färdmedel istället för att resa med egen bil.
- För de resor som sker med bil syftar målet till att skapa goda möjligheter att nyttja fossilfria drivmedel.

Etappmål

- År 2020 har andelen köpt fossilfritt bränsle ökat till totalt 50 procent.
Indikator: Andel inköpt fossilfritt bränsle (procent).⁴
- År 2025 har andelen resor med kollektivtrafik, cykel och gång ökat till 55 procent av färdmedelsfördelningen.
Indikator: Färdmedelsfördelning i Haninge enligt resvaneundersökningen (RVU) Stockholm.
- År 2022 har antalet publika laddplatser och tankställen för förnybara drivmedel tredubblats jämfört med 2016.
Indikator: Antal laddstoplar för elbilar och biogastankställen.
- År 2022 har växthusgasutsläppen från transporter minskat jämfört med 2014.
Indikator: Växthusgasutsläpp från transporter jämfört med 2014 (förändring i procent).

⁴ Avser kommunens verksamheter och helägda bolag.

2.2 Hållbar stadsutveckling

Fokusområdet kopplar till följande globala mål:

- Mål 3: Hälsa och välbefinnande
- Mål 6: Rent vatten och sanitet
- Mål 7: Hållbar energi för alla
- Mål 9: Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
- Mål 11: Hållbara städer och samhällen
- Mål 13: Bekämpa klimatförändringen
- Mål 14: Hav och marina resurser
- Mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald

Fokusområdet kopplar till följande nationella miljökvalitetsmål:

- Begränsad klimatpåverkan
- Giftfri miljö
- Skyddande ozonskikt
- Strålsäker miljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- God byggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

Haninge är en del i en snabbt växande storstadsregion och en utpekad regional stadskärna i regionens utvecklingsplan. Antalet kommuninvånare stiger och kommunen arbetar för att tillgodose deras behov.

Förutsättningen för en hållbar stadsutveckling behöver säkerställas i hela samhällsbyggnadsprocessen från översiktsplanering till färdig anläggning och förvaltning. Det betyder att stadsmiljön planeras, byggs och förvaltas med människan i centrum samtidigt som resursanvändningen minimeras och ekologiska funktioner tillvaratas och utvecklas. Den byggda miljön och dess innehåll ska ge invånare, verksamma och besökare ett rikt och varierat utbud. Miljön ska upplevas trygg och uppmuntra till klimatsmarta resor. Staden behöver också inrymma miljöanpassade lösningar för transporter och avfallshantering.

Kommunens stadsutveckling fokuserar på att bygga nytt i anslutning till befintlig bebyggelse, främst i tätorterna och i närheten av kollektivtrafik. Fram till åtminstone 2030 kommer den största bebyggelseutvecklingen ske i den regionala stadskärnan. En stor utmaning för hållbar stadsutveckling är att utveckla bebyggelsen samtidigt som en hälsosam ljudmiljö samt en fullgod hantering av dag-, spill- och dricksvatten säkerställs. Klimatförändringarna kommer i allt högre utsträckning påverka den byggda miljön. Det ställer krav på anpassning, inte minst för att förebygga skador vid kraftiga skyfall.

För att minska bebyggelsens växthusgasutsläpp behöver ett livscykelperspektiv användas. Egen produktion av el, genom exempelvis solceller, ska uppmuntras och kommunen ska vara en förebild. Stadsutvecklingen ska ske med hänsyn till grönområden samt genom att grönsstruktur och ekosystemtjänster utvecklas och integreras i bebyggelsen. En av Haninges stora tillgångar är närheten till storslagen och varierad natur. Att bevara naturvärden, stärka de gröna kilarna och gröna svaga samband gynnar biologisk mångfald och är viktigt för att öka Haninges attraktivitet.

Ansvar

Kommunstyrelsen, stadsbyggnadsnämnden, kultur- och fritidsnämnden och styrelserna i Tornberget och Haninge Bostäder har genomförandeansvar. Kommunstyrelsen har tillsammans med stadsbyggnadsnämnden ansvar för samordnad uppföljning av målet. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund har tillsynsansvar.

Mål

Planering och byggande sker resurseffektivt och klimatanpassat samt bidrar till en god och hälsosam livsmiljö. Ekosystemtjänster i den byggda miljön värnas och utvecklas.

Etappmål

- År 2020 har energianvändningen i kommunala lokaler och bostäder effektiviserats med 20 procent jämfört med 2009⁵. År 2030 har energianvändningen i kommunala lokaler och bostäder effektiviserats med 20 procent jämfört med år 2020.
Indikator: Energianvändning i kommunala lokaler och bostäder (kilowattimmar/kvadratmeter, A-temp, normalårskorrigerat).
- År 2018 sker bebyggelseutvecklingen på ett sådant sätt att negativ påverkan på områden med betydelse för biologisk mångfald undviks.
Indikator: Antal antagna detaljplaner som medför negativ påverkan på områden som finns upptagna i Naturkatalogen, klass 1-4 eller motsvarande, utan att relevanta kompensationsåtgärder beslutats
Indikator: Antal beviljade bygglov utanför detaljplanerat område som medför negativ påverkan på områden som finns upptagna i Naturkatalogen, klass 1-4 eller motsvarande, utan att relevanta kompensationsåtgärder beslutats.
- År 2020 har en grönstrukturplan, inkluderande en plan för kompensationsåtgärder vid förlust av värdefull natur, tagits fram.
Indikator: ja/nej
- År 2018 har riktlinjer för hållbart byggande i Haninge tagits fram.
Indikator: ja/nej
- År 2020 har en plan för klimatanpassning tagits fram.
Indikator: ja/nej
- År 2018 har en bullerkartläggning för Haninge tagits fram.
Indikator: ja/nej
- År 2020 har en plan för att hantera misstänkt förorenad kommunalägd mark tagits fram.
Indikator: ja/nej
- Senast år 2027⁶ är dag- och spillvattenhantering i Haninge sådan att miljö kvalitetsnormerna för vatten kan följas samt att betydande skador till följd av översvämningar inte uppstår.
Indikator: Fördröjd regnvolym från hårdgjorda ytor på mark som detaljplanlagts tidigast år 2017 (millimeter).
Indikator: Antal bräddningar och bräddad volym från reningsverk och pumpstationer per år.
Indikator: Andel enskilda avlopp som uppfyller kraven jämfört med år 2010 (procent).

Precisering av målet

- Resurseffektivitet syftar här till att ny bebyggelse och infrastruktur planeras så att de bidrar till ett transportsnålt samhälle, att bebyggelsens totala energianvändning är låg och att produktionen av förnybar energi är hög. Det syftar även till att vattenförbrukningen är låg och att nyttjandet av dagvatten som en estetisk, biologisk och hydrologisk resurs är hög.
- Att bidra till en god och hälsosam livsmiljö syftar till att användningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen i bygg- och anläggningsarbeten undviks, att förorenad mark saneras, att inomhusmiljön i bostäder och lokaler är hälsosam och att ljudmiljön och luftkvaliteten i stadsmiljön är god. Dagvattenhanteringen är sådan att miljö kvalitetsnormerna kan följas och att betydande skador till följd av översvämningar inte uppstår. Samtidigt är vatten en positiv och framträdande del i stadsmiljön.
- Målet innebär att ekosystemtjänster i den byggda miljön tillvaratas genom god tillgång till grönstråk och en variation av gröna och blåa miljöer som tillsammans främjar upplevelser, biologisk mångfald, rening av dagvatten, ett gott stadsklimat och ger alla barn nära tillgång till inspirerande grönområden och lekmarker

⁵ För motsvarande fastighetsbestånd mätt per areaenhet.

⁶ För vattenförekomster där miljö kvalitetsnormen ska följas vid ett tidigare årtal blir normerna styrande för hanteringen av dag- och spillvatten.

Fokusområdet kopplar till följande globala mål:

- Mål 6: Rent vatten och sanitet
- Mål 12: Hållbar konsumtion och produktion
- Mål 14: Hav och marina resurser
- Mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald

Fokusområdet kopplar till följande nationella miljökvalitetsmål:

- Bara naturlig försurning
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv

2.3 Rent vatten och naturens mångfald

Haninge har en rik och omväxlande natur med många olika naturtyper. Det bidrar till en hög biologisk mångfald som i sin tur ger bättre förutsättningar för ekosystemen att anpassa sig till tillfälliga störningar såväl som långsiktiga klimatförändringar. Skogar och hav är dessutom kolsänkor som dämpar växthuseffekten. Gröna strukturer ger skugga och utjämnar temperaturvariationer på land och i vatten. Våtmarker bidrar med viktiga flödesutjämnande och vattenrenande funktioner. Vi är beroende av de tjänster som ekosystemen förser oss med, men växter och djur har också ett egenvärde.

De gröna kilarna Tyrestakilen och Hanvedenkilen sträcker sig genom kommunen och utgör tillsammans ett av Stockholmsregionens viktigaste vildmarksområden. Inom och mellan kilarna finns viktiga spridningssamband för arter knutna till äldre barrskog och ädellövskog.

Aktiva jordbruk har stor betydelse som producenter av råvaror för livsmedelsproduktion. Det öppna jordbrukslandskapet är en betydelsefull del av Haninges kulturlandskap och ger förutsättningar för såväl en artrik flora och fauna som ett rikt och varierat friluftsliv.

Haninge består till 80 procent av vatten och omfattar cirka en femtedel av Stockholms skärgård. Östersjökustens skärgårdsmiljö är unik med en komplex mosaik av olika naturtyper, både på land och i vatten.

Merparten av grundvattenförekomsterna i Haninge bedöms idag ha god status men kunskapen är bristfällig då det i många fall saknas tillräckliga mätdata. Två av grundvattenförekomsterna uppnår inte god status och det kan finnas en risk att ytterligare förekomster är utsatta för påverkan. Endast ett fåtal ytvattenförekomster i kommunen har idag god ekologisk status och även här saknas i många fall tillräckliga mätdata. Östersjön har generellt en mycket hög belastning av föroreningar och ekosystemens balans har rubbats. Haninge bidrar till belastningen på kust- och havsmiljön genom bland annat dagvattenflöden, läckage från skogs- och jordbruksmark, utsläpp från reningsverk och ett stort antal enskilda avlopp. Utsläpp av främmande ämnen och partiklar (exempelvis läkemedelsrester, PFAS och mikroplaster) i vattenmiljö är ett växande problem och kommunen följer forskningen och vidtar lämpliga åtgärder.

Haninges rika naturmiljöer är en stor kvalitet för boende och besökare och ger bland annat goda möjligheter till friluftsliv och rekreation. För att bevara dessa värden behöver kommunen skydda och utveckla naturområden samt arbeta aktivt med naturvårdande skötsel. Ekologiska spridningssamband behöver stärkas och negativ påverkan från infrastruktur och bebyggelse behöver minska.

Ansvar

Kommunstyrelsen, stadsbyggnadsnämnden och kultur- och fritidsnämnden har genomförandeansvar. Kommunstyrelsen har ansvar för samordnad uppföljning av målet. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund har tillsynsansvar.

Mål

Naturvärden, biologisk mångfald och ekologiska spridningssamband skyddas och utvecklas. Samtliga vatten uppnår god status.

Etappmål

- År 2027 har alla vattenförekomster god status.⁷ Status försämrats inte för något vatten under tiden.
Indikator: Andel vattenförekomster som uppnår god status.
- År 2024 har åtgärdsplaner för Haninges vattenförekomster tagits fram.
Indikator: ja/nej
- År 2022 har kommunen skyddat ytterligare minst 600 hektar mark med höga naturvärden exempelvis genom reservatsbildning eller biotopskyddsområde.
Indikator: Areal skyddad natur (hektar).
- År 2020 bedrivs naturvårdande skötsel på minst 30 hektar naturmark utanför detaljplan.
Indikator: Areal med pågående naturvårdande skötsel (hektar).
- År 2018 och framåt pågår bekämpning av jätteloka på alla fastigheter med känd förekomst i Haninge.
Indikator: Andel fastigheter med känd förekomst av jätteloka där bekämpning pågår (procent).

Precisering av målet

- Målet syftar till att mark- och vattenområden med höga naturvärden eller med särskild betydelse för friluftsliv och rekreation bevaras, tillgängliggörs och utvecklas. Områden med specifikt höga värden skyddas i enlighet med de möjligheter som miljöbalken ger. Beskrivning av Haninges naturvärden finns i kommunens naturkatalog.
- Med skydd och utveckling av biologisk mångfald avses ett aktivt arbete med naturvårdande skötsel samt en skogsskötsel vars huvudsyfte är att gynna rekreation, friluftsliv och biologisk mångfald.
- Målet innebär att grön infrastruktur bevaras och utvecklas för att skapa ekologiska spridningssamband, både på land och i vatten, samt förutsättningar för rekreation och friluftsliv.
- Med god status avses god ekologisk och kemisk status för ytvatten samt god kemisk och kvantitativ status för grundvatten. Det innebär även att miljökvalitetsnormerna för vatten följs samt att ett långsiktigt skydd för dricksvattenresurser säkerställs.
- Med samtliga vatten menas vattenförekomster och så kallade övriga vatten. Övriga vatten är mindre vatten som inte utgör vattenförekomst, och därmed saknar miljökvalitetsnormer, men som finns definierade i Svenskt vattenarkiv och har en unik identitet enligt vattenmyndigheternas bestämmelser.

⁷ För de vattenförekomster där miljökvalitetsnormerna anger andra kvalitetskrav gäller dessa.

2.4 Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp

Fokusområdet kopplar till följande globala mål:

- Mål 3: Hälsa och välbefinnande
- Mål 6: Rent vatten och sanitet
- Mål 8: Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Mål 12: Hållbar konsumtion och produktion

Fokusområdet kopplar till följande nationella miljö kvalitetsmål:

Alla miljö kvalitetsmål men framför allt:

- Begränsad klimatpåverkan
- Giftfri miljö

Kommunen köper årligen in varor och tjänster för drygt en miljard kronor och har genom upphandlingsförfarandet möjlighet att styra mot en hållbar konsumtion. Rätt krav i upphandlingen kan leda till minskade växthusgasutsläpp, minskad spridning av skadliga ämnen och att produkter som orsakar förlust av biologisk mångfald väljs bort.

Livsmedelsfrågan är komplex och sträcker sig över områden som klimat, giftfri miljö, biologisk mångfald och kampen mot global antibiotikaresistens. Med stöd av den nationella livsmedelsstrategin ska konsumenterna kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Maten ska bidra till så låg negativ miljöpåverkan som är möjligt och till positiv miljönytta där det är möjligt. I kommunal upphandlingen finns möjlighet att följa de ambitioner som ställs i svensk lagstiftning, exempelvis i fråga om djurskydd.

Upphandlingen bör ge små och medelstora leverantörer bättre förutsättningar att delta som anbudsgivare i syfte att gynna mer lokalproducerat. Närproducerade kött- och mejeriprodukter minskar transportbehovet samtidigt som det bidrar till öppna landskap och en ökad biologisk mångfald när djuren tillåts beta utomhus. Utvecklingen av svenskt jordbruk ger fler möjligheter till hållbar odling utan att det anses vara strikt ekologiskt, ett exempel är konstgödsel framställd av återvunnen fosfor i form av urinpulver. Inköp av produkter som produceras med hjälp av bekämpningsmedel som är förbjudna inom EU ska inte upphandlas.

En globalt balanserad resursanvändning förutsätter att konsumtionsmönster förändras på ett sätt så att råvaruuttaget begränsas. Kommunen kan bidra till detta genom att minska avfallsmängderna och genom att både återanvända och återvinna mer material. Andelen avfall med fossilt ursprung som går till förbränning behöver minska. För att öka materialåtervinningen och sluta kretsloppen behöver även de varor som köps in vara fria från skadliga ämnen.

I öppen kommunikation med kommunens invånare, företag, kommunala förvaltningar och föreningar skapar vi förutsättningar för hållbar konsumtion, ökad återvinning, en effektiv avfallshantering och åstadkommer resurseffektivisering och miljönytta.

Ansvar

Samtliga nämnder, bolagsstyrelser och SRV-återvinning AB ansvarar för genomförandet av målet. Kommunstyrelsen ansvarar för samordnad uppföljning av målet. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund har som tillsynsmyndighet en rådgivande roll.

Mål

Kommunens konsumtion bidrar till en hållbar utveckling, en minskad resursanvändning och en cirkulär ekonomi. År 2030 är kommunen klimatneutral.

Etappmål

- År 2018 har en processtruktur⁸ för att hantera hållbarhetsfrågor vid upphandling tagits fram. Vid varje upphandling används processtrukturen för att bestämma nivån på klimat- och miljökraven så att kommunens mål nås.
Indikator: ja/nej
- År 2018 begär kommunen information om innehåll av ämnen uppsatta på EUs kandidatförteckningen⁹ vid all upphandling av varor och kemiska produkter.
Indikator: Andel upphandlingar där information om ämnen på kandidatförteckningen begärts in (procent).
- År 2022 har kommunens förskolor tagit bort material som kan misstänkas innehålla skadliga ämnen.
Indikator: Andel förskolor som vidtagit åtgärder enligt handlingsplan (procent).
- År 2020 ska alla kommunala verksamheter sortera ut matavfall.
Indikator: Andel kommunala verksamheter som sortera ut matavfall (procent).
- År 2020 har andelen hushåll som sorterar matavfall ökat till minst 70 procent.
Indikator: Andel hushåll som har möjlighet att sortera ut matavfall (procent).
Indikator: Mängd insamlat matavfall i Haninge kommun (kilogram/capita).
- År 2022 har klimat- och miljöpåverkan från kommunens livsmedelsinköp minskat. Andelen ekologiska livsmedel har ökat till 60 procent. All ren köttråvara som köps in är från djur uppfödda i enlighet med svensk djurskyddslagstiftning. Mängden inköpt kött, relativt antalet offentliga måltider, har minskat med 25 procent jämfört med år 2017.
Indikator: Andel inköpta ekologiska livsmedel (procent, baserat på kostnad).
Indikator: Andel inköpt ren köttråvara från djur uppfödda i enlighet med svensk djurskyddslagstiftning (procent).
Indikator: Mängden inköpt kött jämfört med år 2017(förändring i procent)

Precisering av målet

- Målet omfattar kommunens och kommunägda bolagens interna och upphandlade verksamheter.
- Målet innebär en hög klimat- och miljöprestanda på upphandlade varor och tjänster samt inköpsrutiner som främjar en hållbar konsumtion.
- En minskad resursanvändning inkluderar möjligheten att återföra växtnäring i avloppet till produktiv mark, i så väl småskalig som storskalig avloppshantering, samt i slutna kretslopp.
- Med en cirkulär ekonomi avses ett kretsloppssystem där produkters mervärde bevaras så länge som möjligt, avfallsmängderna minimeras och att avfall som ändå uppstår källsorteras, inklusive matavfall. Förekomsten av skadliga ämnen behöver minska för att sluta kretsloppen.
- Med klimatneutral kommun avses att kommunens verksamhet, intern och upphandlad, inte ska generera några nettoutsläpp av växthusgaser.

⁸ Med processtruktur avses det arbetssätt som används vid upphandling för att säkerställa att kommunens klimat- och miljömål nås.

⁹ Kandidatförteckningen är en lista över särskilt farliga ämnen och tas fram av den europeiska kemikaliemyndigheten.

3. Kommunikation och samverkan

Fokusområdet kopplar till följande globala mål:

- Mål 4: God utbildning för alla
- Mål 12: Hållbar konsumtion och produktion
- Mål 13: Bekämpa klimatförändringarna

I detta kapitel beskrivs kommunens mål och arbetssätt för att inspirera och involvera näringsliv, föreningsliv och invånare att göra hållbara val och bidra till att Haninges klimat- och miljömål nås. Arbetet sammanfattas i ett mål med tillhörande preciseringar i marginalen. Till målet finns två etappmål med indikatorer.

En hållbar utveckling baseras på ett gemensamt ansvar. Det klimat- och miljöpolitiska programmet anger mål och etappmål för det lokala klimat- och miljöarbetet. Kommunen har stort ansvar för att målen uppfylls, men för att nå ända fram behövs kommunikation och samverkan med näringsliv, föreningsliv och invånare. Flera delar av programmet har även en direkt eller indirekt regional koppling där samordning behöver ske med grannkommuner och länets regionala aktörer.

Hållbarhetsfrågorna genomsyrar kommunens värdegrund och varumärke och är en del i kommunens marknadsföring. Genom samarbetsprojekt med universitet och högskolor och genom vidareutbildning av medarbetare utvecklar kommunen hela tiden kompetensen inom klimat- och miljöområdet.

För att öka invånarnas klimat- och miljökunskaper och inspirera till hållbara val har kommunen flera löpande aktiviteter. Energi- och klimatrådgivningen erbjuder invånare och verksamma i Haninge kostnadsfri och opartisk rådgivning om hur de kan minska sin energianvändning och klimatpåverkan. Miljöverkstan erbjuder aktiviteter och kurser om hur vi kan leva mer hållbart och kommunen genomför även guidningar av Haninges natur- och kulturmiljöer för allmänheten. Genom att årligen dela ut miljöpriset vill kommunen uppmärksamma de som gör goda insatser för miljön i Haninge. Kommunen har sedan länge ett gott samarbete med näringslivet gällande bland annat utbyggnad av den regionala stadskärnan, företagsetableringar och besöksnäringen. Kommun, näringsliv, föreningsliv och invånare skulle gynnas av tätare dialog och samarbete med ett särskilt fokus kring hur vi tillsammans kan arbeta med klimat- och miljöfrågor.

Ansvar

Samtliga nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för genomförandet av målet. Kommunstyrelsen ansvarar för samordnad uppföljning.

Mål

Alla som bor och verkar i Haninge kan göra klimat- och miljösmarta val som bidrar till en hållbar utveckling.

Etappmål

- År 2022 har kommuninvånarnas nöjdhet med kommunens miljöarbete ökat.
Indikator: Kommuninvånarnas nöjdhet med kommunens miljöarbete (nöjd medborgarindex).
- År 2020 har utsläppen av växthusgaser i Haninge minskat med 40 procent jämfört med 1990. År 2030 har utsläppen av växthusgaser i Haninge minskat med 63 procent jämfört med 1990. Senast år 2045 sker inga nettoutsläpp.
Indikator: Utsläpp av växthusgaser jämfört med 1990 (förändring i procent).

Inspirera och involvera företag och föreningar

Haninge har närmare 7 000 företag, spridda i många olika branscher. Flertalet är små- och medelstora företag. Kommunen vill utveckla samverkan med företagen för att öka deras möjligheter att bidra till en hållbar utveckling. Tidigare försök att etablera nätverk mellan kommunen och företag har efterhand avstannat. Som en del i uppdraget med att ta fram detta klimat- och miljöpolitiska program har en intressentanalys genomförts. Syftet har varit att identifiera möjliga aktörer och utgångspunkter för samverkan. Diskussioner har också förts med andra kommuner och företagsnätverk för att ta in erfarenheter om hur en reell samverkan kan bedrivas. Sammantaget visar detta att samverkan bör kopplas till befintliga verksamheter eller nätverk som ger en tydlig struktur för arbetet. Den kommunala energi- och klimatrådgivningen kan vara en del i detta och ger en tydlig koppling till energieffektivisering och ett fossilfritt Haninge. Genom att lyfta goda exempel kan fler inspireras att gå från ord till handling.

I Haninge finns över 200 registrerade föreningar som får någon form av stöd från kommunen. Att inkludera föreningslivet i samverkan kan ge stora fördelar till miljö- och klimatförbättringar och hjälpa den enskilde till hållbara val. Framgångsfaktorerna för samverkan som leder till konkreta resultat är de samma för föreningslivet som de som redovisats för företagen ovan.

Inspirera och involvera Haningeborna

Kommunen ska arbeta utifrån att det ska vara enklare och mer fördelaktigt för Haningeborna att välja en hållbar livsstil som bidrar till att det klimat- och miljöpolitiska programmets mål uppfylls. Det betyder att invånarna ska kunna välja att resa med fossilfria transporter, ges tillgång till ett resurseffektivt och hälsosamt boende, besöka en rik natur och skärgård, ha möjligheten att konsumera klimat- och miljömedvetet samt använda system för att sluta kretsloppen. Genom information, dialog och

Precisering av målet

- Målet vänder sig till alla i Haninge kommun. Det inkluderar invånare, företagare, föreningsaktiva, besökare, medarbetare och förtroendevalda.
- Att kunna göra klimat- och miljösmarta val förutsätter dels kunskap i frågorna och dels möjligheten att enkelt kunna välja att agera och leva hållbart.
- Några viktiga klimat- och miljösmarta val berör hållbara resor, resurseffektivitet, konsumtion av varor och tjänster samt energianvändning.
- Målet har en kommunikativ ambition där kommunen verkar för hållbar utveckling genom att implementera forskningsresultat och nya rön i kommunens verksamheter, samverka med det lokala närings- och föreningslivet, kommunicera sitt klimat- och miljöarbete internt och externt samt inspirera och möjliggöra för andra att

kampanjer riktat till invånarna ska alla nämnder och bolagsstyrelser, inom respektive ansvarsområde, inspirera till hållbara val.

4. Genomförande och uppföljning

Kommunen har en viktig roll i arbetet för en hållbar utveckling men har inte rådighet över alla delar som påverkar miljötillståndet och som skapar en hållbar stadsutveckling och en god livsmiljö. För att nå ända fram krävs samverkan med andra aktörer. Detta avsnitt beskriver kommunens ansvar för genomförande och uppföljning för att nå Haninges klimat- och miljömål.

4.1 Genomförande

Det klimat- och miljöpolitiska programmet är ett stöd för nämnder och bolagsstyrelser när de ska prioritera insatser i budget och investeringsprogram. Kommunens klimat- och miljöarbete bör koncentreras inom programmets fyra fokusområden. Nämnder och bolagsstyrelser som ansvarar för etappmål ska i strategi och budget formulera nämndstrategier samt avsätta resurser så att målen uppfylls. Förvaltningar och bolag redovisar, i enlighet med kommunens styrmodell, vilka åtgärder och aktiviteter som de bidrar med för att nå Haninges klimat- och miljömål.

Aktörer

Kommunen har flera roller där miljöfrågor och hållbar utveckling har stor betydelse. Kommunen är samhällsplanerare (översiktsplanering, trafikplanering, markreserv, näringsliv, folkhälsa etcetera), stadsbyggare (detaljplanering, exploatering, anläggning, gator etcetera), producent av olika tjänster (renhållning, återvinning, vatten och avlopp etcetera), förvaltare (fastigheter, skog, parker etcetera), upphandlare, tillsynsmyndighet, utbildare och kommunikatör.

De olika rollerna omfattar ofta flera nämnder och bolagsstyrelser. För att uppnå klimat- och miljömålen kan det därför krävas insatser från flera parter. Bolagens verksamhet och roll styrs av bolagsordning och ägardirektiv beslutade av kommunfullmäktige.

En del av kommunens klimat- och miljöarbete sker också i formaliserade samarbeten med andra kommuner. Exempelvis genom "Upphandling Södertörn" som är samlingsnamnet för den upphandlingsverksamhet som bedrivs i Haninge och Nynäshamns kommuner. Verksamheten är organiserad som en gemensam nämnd (Södertörns upphandlingsnämnd) vilken ingår i Haninge kommuns organisation. Upphandlingarna ska bidra till en hållbar utveckling. Samordnad varudistribution är ett av de största projekt som kommunen har varit med och upphandlat i syfte att minska antalet transporter och därmed också minska utsläppen av växthusgaser samt andra hälsoskadliga emissioner.

Bolagens ansvar för miljömålen

Haninge Bostäder AB ska hyra ut och utveckla ett tryggt och varierat boende i Haninge kommun. Bolaget ska genom innovativ och föredömlig förvaltning, investeringsaktivitet och hyressättning verka på en bostadsmarknad på ett sätt som gynnar en hållbar utveckling. Störst betydelse för den ekologiska dimensionen är att utveckla ett energieffektivt bostadsbestånd, använda miljövänlig teknisk försörjning och att återanvända material.

Tornberget fastighetsförvaltning AB i Haninge har som sin uppgift att bygga, äga, förvalta och hyra ut fastigheter för kommunala ändamål. Bolaget ska ses som en del i den kommunala verksamheten och därmed följa de mål som kommunen årligen fastställer i mål och budget samt tillämpa kommunens övergripande styrdokument.

Samarbeten med andra kommuner och aktörer

Energi- och klimatrådgivningen i Haninge bedrivs i samarbete med Huddinge, Salem och Tyresö kommuner. Rådgivning är kostnadsfri och opartisk och vänder sig till privatpersoner, företag och enskilda.

SRV återvinning AB är ett aktiebolag ägt av fem kommuner på Södertörn: Huddinge, Haninge, Botkyrka, Salem och Nynäshamn. Kommunerna har gett SRV i uppdrag att sköta insamling och hantering av hushållsavfall. I visionen för SRV ligger att bidra till ett långsiktigt hållbart samhälle.

Stiftelsen Tyrestaskogen instiftades av Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad, Haninge kommun och Tyresö kommun. Stiftelsen är förvaltare av Tyresta nationalpark och naturreservat. Det innebär förvaltning och utveckling av Tyresta nationalpark och naturreservat samt av naturum Nationalparkernas hus.

Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund (SMOHF) är sedan 2008 ett kommunalförbund mellan Haninge, Nynäshamn och Tyresö kommuner som svarar för myndighetsutövning genom prövning och tillsyn enligt miljöbalken och angränsande lagar, förordningar och föreskrifter.¹⁰ Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund har som tillsynsmyndighet också en rådgivande roll. Förbundet svarar även för myndighetsutövning genom prövning och tillsyn enligt livsmedelslagen.

Svealands kustvattenvårdsförbund samordnar miljöövervakningen i medlemmarnas kustvatten. Förbundet arbetar också med informationsspridning och identifiering av utsläppskällor.

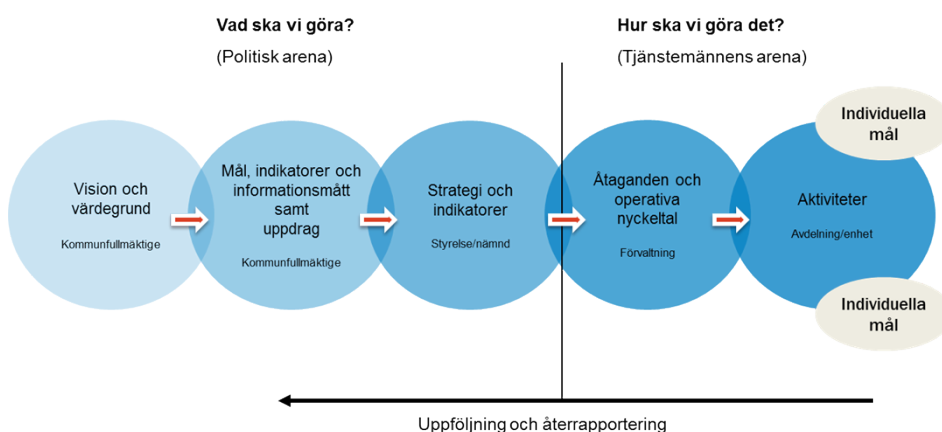
Östra Sveriges luftvårdsförbund samordnar regionens miljöövervakning av luft. Årligen rapporterar Haninge kommun in

¹⁰ Undantag finns, exempelvis prövning och tillsyn enligt strandskyddsbestämmelserna i miljöbalken.

uppgifter som ligger till grund för de beräkningsmodeller och analyser som beskriver luftkvaliteten i kommunen och regionen.

4.2 Uppföljning

Det klimat- och miljöpolitiska programmet är integrerat i kommunens styrmodell. Det betyder att uppföljning sker genom delårsrapporter och i årsredovisningen. Kommunfullmäktiges mål och budget innehåller indikatorer som ska följa om utvecklingen går i rätt riktning i förhållande till fullmäktiges mål. Kommunfullmäktiges indikatorer ska tillsammans med nämndspecifika indikatorer säkerställa att fullmäktiges övergripande mål uppfylls.

Utvärdering

Minst en gång per mandatperiod utvärderas måluppfyllelsen utifrån fokusområdenas mål med preciseringar och etappmål samt regionala och nationella miljökvalitetsmål. Efter utvärderingen av måluppfyllelsen prövas om det klimat- och miljöpolitiska programmet fortfarande är aktuellt.

Miljöövervakning

Som stöd för utvärdering används befintliga underlag om miljötillståndet. I Haninge utförs miljöövervakning bland annat av Länsstyrelsen, Östra Sveriges Luftvårdsförbund, Tyresåns vattenvårdsförbund och Svealands kustvattenvårdsförbund. Kommunen kan utöka insatserna genom att själv ta fram övervakningsprogram eller kompletterande mätningar. I samband med framtagande av åtgärdsplaner ska behovet av operativ miljöövervakning övervägas.

5. Begreppsförklaringar

Nedan beskrivs de begrepp som används i programmet och som har bedömts behöva en mer detaljerad förklaring för läsförståelsen.

Biologisk mångfald – Rikedom av arter, genetisk variation inom arter samt mångfalden av ekosystem.

Cirkulär ekonomi - En cirkulär ekonomi bygger på kretsloppssystem och innebär att produkters mervärde bevaras så länge som möjligt och att avfall elimineras. Det innebär att en produkt som har nått slutet av sin livscykel fortsätter att utnyttjas i ny produktion och den skapar därmed ytterligare värde.

Dagvatten - Vatten som tillfälligt rinner på marken. Oftast avses vatten från hårda ytor som hustak, vägar och parkeringsplatser. Det mesta dagvattnet är regn eller smältvatten från snö och is.

Ekologisk compensation - Krav på compensation kan ställas i samband med att en verksamhet provas enligt miljöbalken. Det kan också vara ett frivilligt åtagande från en verksamhetsutövare. Det handlar om att på något sätt kompensera för förlorade eller skadade naturvärden genom att exempelvis nyskapa eller restaurera naturvärden i andra områden.

Ekosystemtjänster - Ekosystemtjänster är de produkter och tjänster från naturens ekosystem som bidrar till vårt välbefinnande. Ekosystemtjänsterna brukar delas in i fyra huvudkategorier; *Stödjande, Försörjande, Reglerande och Kulturella*.

Fossilfritt - Med fossilfritt avses att inte nyttja resurser av fossilt ursprung, det vill säga kol- och väteföreningar i sediment och sedimenterad berggrund som varit utanför den naturliga kolcykeln under mycket lång tid.

Grundvatten – Vatten som finns i den del av marken där alla porer är fyllda med vatten.

Gröna kilar – Regionens gröna kilar är stora, sammanhängande grönområden i anslutning till bebyggelsen som har flera sammanfallande värden. Per definition är de den obebyggda marken invid och mellan regionens bebyggda stråk och omfattar olika typer av markanvändning. Enligt den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUF 2010, ska de gröna kilarna bevaras, utvecklas och göras tillgängliga för invånarna.

Gröna svaga samband - Smala partier i eller mellan de sammanhängande gröna kilarna (se ovan). Dessa partier är avgörande för att binda samman de gröna kilarna och värdekärnorna i syfte att säkra rekreationsstråk, skapa tillgång till större strövområden och upprätthålla ekologiska spridningssamband. Om sambanden byggs bort bryts kilen

upp i separata delar. Eftersom de oftast ligger i nära anslutning till eller mellan olika bebyggelseområden, utgör de även en del av den lokala grönstrukturen.

Kandidatförteckningen - Kandidatförteckningen är en lista över särskilt farliga ämnen. Den är framtagen av den europeiska kemikaliemyndigheten (Echa) och uppdateras två gånger om året. Artikel 33 i REACH-förordningen reglerar konsumentens rätt till kostnadsfri information om en varas innehåll av särskilt farliga ämnen i koncentrationer över 0,1 viktprocent.

Klimatneutral – Att inte generera några nettoutsläpp av växthusgaser.

Livscykelperspektiv – Sätt att inkludera en varas totala miljöpåverkan från råvaruuttag, tillverkning, användning till avfallshantering.

Miljökvalitetsnormer för vatten – Bestämmelser som anger lägsta tillåtna kvalitet på miljön i en vattenförekomst vid ett visst årtal. Införandet av miljökvalitetsnormer för vatten i Sverige är en del i implementeringen av EUs ramdirektiv för vatten.

Vattenförekomst – Ett avgränsat yt- eller grundvatten för vilket det finns beslutade miljökvalitetsnormer.

Ytvatten – Sjöar, vattendrag och hav.

Övrigt vatten – Mindre vatten som inte utgör vattenförekomst och därmed saknar miljökvalitetsnormer. Övrigt vatten finns definierat av SMHI i Svenskt vattenarkiv och har en unik identitet enligt vattenmyndigheternas bestämmelser.

Klimat- och miljöpolitiskt program

Bilaga 1: Etappmål och ansvar

Etappmål och ansvar

Det klimat- och miljöpolitiska programmet är ett övergripande styrdokument som ger den samlade bilden av kommunens klimat- och miljöambitioner. I programmet presenteras fyra fokusområden; fossilfria resor och transporter, hållbar stadsutveckling, rent vatten och naturens mångfald samt hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp. För varje fokusområde finns ett angivet mål. Under målen redovisas etappmål som är steg på vägen för att nå respektive mål.

Det klimat- och miljöpolitiska programmet beskriver också kommunens arbetsätt att inspirera och involvera näringsliv, föreningsliv och invånare att göra hållbara val och bidra till att Haninges klimat- och miljömål nås. Avsnittet kommunikation och samverkan innehåller mål och etappmål för detta arbete.

I denna bilaga till det klimat- och miljöpolitiska programmet pekas ansvar för etappmålen ut. För varje etappmål anges den nämnd eller bolagsstyrelse som har det samordnande ansvaret för att etappmålet uppfylls. För varje etappmål anges också de nämnder, förbund och bolagsstyrelser som har ansvar för genomförande så att etappmålet uppfylls. För uppföljning av etappmålen finns en eller flera indikatorer med utgångsvärde. De nämnder, förbund och bolagsstyrelser som har ett genomförandeansvar ska leverera uppgifter så att uppföljningen av målet är möjlig.

Förkortningar

GFN – Grund- och förskolenämnden

Haninge Bostäder - Styrelsen för Haninge Bostäder AB

KFN – Kultur- och fritidsnämnden

KS – Kommunstyrelsen

SBN - Stadsbyggnadsnämnden

SMOHF – Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund

SRV – SRV Återvinning AB

SUN – Södertörns upphandlingsnämnd

Tornberget - Styrelsen för Tornbergets fastighetsförvaltnings AB i Haninge

Fossilfria resor och transporter

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings- ansvar	Genomförande- ansvar	Budget
År 2020 har andelen köpt fossilfritt bränsle ökat till totalt 50 procent.		KS	Alla nämnder och bolagsstyrelser	
<i>Indikator:</i> Andel inköpt fossilfritt bränsle (procent). ¹	2016: 36,5 %	KS		
År 2025 har andelen resor med kollektivtrafik, cykel och gång ökat till 55 % av färdmedelsfördelningen.		KS	KS, SBN	
<i>Indikator:</i> Färdmedelsfördelningen i Haninge enligt resvaneundersökningen (RVU) Stockholm.	2015: 42 %	KS		
År 2022 har antalet publika laddplatser och tankställen för förnybara drivmedel tredubblats jämfört med 2016.		KS	KS, SBN	
<i>Indikator:</i> Antal laddstolar för elbilar och biogastankställen.	2016: 10 laddplatser	KS		
År 2022 har växthusgasutsläppen från transporter minskat jämfört med 2014.		KS	Alla nämnder och bolagsstyrelser	
<i>Indikator:</i> Växthusgasutsläpp från transporter jämfört med 2014 (förändring i procent).		KS		

¹ Avser förvaltningar och helägda kommunala bolag.

Hållbar stadsutveckling

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings- ansvar	Genomförande- ansvar	Budget
År 2020 har energianvändningen i kommunala lokaler och bostäder effektiviserats med 20 procent jämfört med 2009². År 2030 har energianvändningen effektiviserats med 20 procent jämfört med år 2020.		KS	KS, Tornberget, Haninge bostäder, KFN, SBN	
<i>Indikator:</i> Energianvändning i kommunala lokaler och bostäder (kWh/m2, A-temp, normalårs korrigerat)	2016: 177 kWh/m2 (Tornberget) 2016: 149 kWh/m2 (Haninge bostäder)	KS	Tornberget, Haninge bostäder, KFN och SBN	
År 2018 sker bebyggelseutvecklingen på ett sådant sätt att negativ påverkan på områden med betydelse för biologisk mångfald undviks.		KS	KS, SBN	
<i>Indikator:</i> Antal antagna detaljplaner som medför negativ påverkan på områden som finns upptagna i Naturkatalogen, klass 1-4 eller motsvarande, utan att relevanta kompensationsåtgärder beslutats.		SBN	SBN, KS	
<i>Indikator:</i> Antal beviljade bygglov utanför detaljplanerat område som medför negativ påverkan på områden som finns upptagna i Naturkatalogen, klass 1-4 eller motsvarande, utan att relevanta kompensationsåtgärder beslutats.		SBN	SBN, KS	

² För motsvarande fastighetsbestånd mätt per areaenhet.

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings- ansvar	Genomförande- ansvar	Budget
År 2020 har en grönstrukturplan, inkluderande en plan för kompensationsåtgärder vid förlust av värdefull natur, tagits fram.		KS	KS, SBN	
<i>Indikator: ja/nej</i>		KS		
År 2018 har riktlinjer för hållbart byggande i Haninge tagits fram.		KS	KS, Tornberget, Haninge Bostäder, SBN	
<i>Indikator: ja/nej</i>		KS		
År 2020 har en plan för klimatanpassning tagits fram.		KS	KS, SBN samt alla övriga nämnder och bolag	
<i>Indikator: ja/nej</i>		KS		
År 2018 har en bullerkartläggning för Haninge tagits fram.		SBN	SBN, KS	
<i>Indikator: ja/nej</i>		SBN		
År 2020 har en plan för att hantera misstänkt förorenad kommunalägd mark tagits fram.				
<i>Indikator: ja/nej</i>				
Senast år 2027³ är dag- och spillvattenhantering i Haninge sådan att miljö kvalitetsnormerna för vatten kan följas samt att betydande skador till följd av översvämningar inte uppstår.		KS	KS, SBN, SMOHF	
<i>Indikator:</i> Fördröjd regnvolym		SBN		

³ För vattenförekomster där miljö kvalitetsnormen ska följas vid ett tidigare årtal blir normerna styrande för hanteringen av dag- och spillvatten.

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings- ansvar	Genomförande- ansvar	Budget
från hårdgjorda ytor på mark som detaljplanelagts tidigast år 2017 (mm).				
<i>Indikator:</i> Antal bräddningar och bräddad volym från reningsverk och pumpstationer per år.	2016: 7 bräddningar, 1985 m ³	SBN		
<i>Indikator:</i> Andel enskilda avlopp som uppfyller kraven jämfört med år 2010 (%).	2016: 91 % (248 av 2 425)	KS		

Rent vatten och naturens mångfald

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings- -ansvar	Genomförande- ansvar	Budget
År 2027 har alla vattenförekomster god status. ⁴ Status försämrats inte för något vatten under tiden.		KS	KS, SBN, SMHOF	
<i>Indikator:</i> Andel vattenförekomster som uppnår god status.	2016: 17 av 40			
År 2024 har åtgärdsplaner för Haninges vattenförekomster tagits fram.		KS	KS, SBN, SMHOF	
<i>Indikator:</i> ja/nej				
År 2022 har kommunen skyddat ytterligare minst 600 hektar mark med höga naturvärden exempelvis genom reservatsbildning eller biotopskyddsområde.		KS	KSS, SBN	
<i>Indikator:</i> Areal skyddad natur (hektar).	2016: 623 hektar	KS	KS	
År 2020 bedrivs naturvårdande skötsel på minst 30 hektar naturmark utanför detaljplan.		KS	KS, KFN	
<i>Indikator:</i> Areal med pågående naturvårdande skötsel (hektar).	Värde saknas	KS		
År 2018 och framåt pågår bekämpning av jätteleka på alla fastigheter med känd förekomst i Haninge.		KS	KS, SBN, KFN	

⁴ För de vattenförekomster där miljö kvalitetsnormerna anger andra kvalitetskrav gäller dessa.

<i>Indikator:</i> Andel fastigheter med känd förekomst av jätteloka där bekämpning pågår (procent). ⁵	2016: 95 %	KS		
--	------------	----	--	--

⁵ Avser kända områden och beräknas per ytenhet.

Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings- -ansvar	Genomförande -ansvar	Budget
År 2018 har en processtruktur⁶ för att hantera hållbarhetsfrågor vid upphandling tagits fram. Vid varje upphandling används processtrukturen för att bestämma nivån på klimat- och miljökraven så att kommunens mål nås.		SUN	Alla nämnder och bolagsstyrelser	
Indikator: ja/nej		SUN		
År 2018 begär kommunen information om innehåll av ämnen uppsatta på EUs kandidatförteckningen⁷ vid all upphandling av varor och kemiska produkter.		SUN	Alla nämnder och bolagsstyrelser	
<i>Indikator:</i> Andel upphandlingar där information om ämnen på kandidatförteckningen begärts in (procent).		SUN		
År 2022 har kommunens förskolor tagit bort material som kan misstänkas innehålla skadliga ämnen.		GFN	GFN	
<i>Indikator:</i> Andel förskolor som vidtagit åtgärder enligt handlingsplan (procent).		GFN		
År 2020 ska alla kommunala verksamheter sortera ut matavfall.		KS	Alla nämnder och bolagsstyrelser	

⁶ Med processtruktur avses det arbetssätt som används vid upphandling för att säkerställa att kommunens klimat- och miljömål nås.

⁷ Kandidatförteckningen är en lista över särskilt farliga ämnen och tas fram av den europeiska kemikaliemyndigheten.

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings -ansvar	Genomförande -ansvar	Budget
<i>Indikator:</i> Andel kommunala verksamheter som sorterar ut matavfall (procent).	Värde saknas	KS		
År 2020 har andelen hushåll som sorterar matavfall ökat till minst 70 procent.		SRV	SRV	
<i>Indikator:</i> Andel hushåll som har möjlighet att sortera ut matavfall (procent).	2016: Flerbostadshus 41 % Enbostadshus 43 %	SRV		
<i>Indikator:</i> Mängd insamlat matavfall i Haninge kommun (kilogram/capita).	2016: 33,8 kg /capita	SRV		
År 2022 har klimat- och miljöpåverkan från kommunens livsmedelsinköp minskat. Andelen ekologiska livsmedel har ökat till 60 procent. All ren köttråvara som köps in är från djur uppfödda i enlighet med svensk djurskyddslagstiftning. Mängden inköpt kött, relativt antalet offentliga måltider, har minskat med 25 procent jämfört med år 2017.		KS	Alla nämnder	
<i>Indikator:</i> Andel inköpta ekologiska livsmedel (procent, baserat på kostnad).	2016: 35 %	KS		
<i>Indikator:</i> Andel inköpt ren köttråvara från djur uppfödda i enlighet med svensk djurskyddslagstiftning (procent).		KS		
<i>Indikator:</i> Mängden inköpt kött jämfört med år		KS		

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings -ansvar	Genomförande -ansvar	Budget
<i>2017(förändring i procent).</i>				

Kommunikation och samverkan

<i>Etappmål</i>	Utgångsvärde	Samordnings- ansvar	Genomförande- ansvar	Budget
År 2022 har kommuninvånarnas nöjdhet med kommunens miljöarbete ökat.		KS	Alla nämnder, SMOHF och bolagsstyrelser	
Indikator: Kommuninvånarnas nöjdhet med kommunens miljöarbete (nöjd medborgarindex).	2016: 57	KS		
År 2020 har utsläppen av växthusgaser i Haninge minskat med 40 procent jämfört med 1990. År 2030 har utsläppen minskat med 63 procent jämfört med 1990. Senast år 2045 sker inga nettoutsläpp.		KS	Alla nämnder, SMOHF och bolagsstyrelser	
Indikator: Utsläpp av växthusgaser jämfört med 1990 (förändring i procent).	2014: - 22,8 %	KS		

Klimat- och miljöpolitiskt program

Bilaga 2: Relaterade styrdokument

Styrdokument

Det klimat- och miljöpolitiska programmet är ett övergripande styrdokument som ger den samlade bilden av kommunens klimat- och miljöambitioner. I programmet presenteras fyra fokusområden; fossilfria resor och transporter, hållbar stadsutveckling, rent vatten och naturens mångfald samt hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp. Utöver det klimat- och miljöpolitiska programmet finns det antagna styrdokument med betydelse för fokusområdena. Dessa listas i tabellerna nedan. Tabellerna uppdateras när nya styrdokument tillkommer eller revideras. Kommunens klimat- och miljöarbete styrs även av lagar och förordningar, där miljöbalken är den viktigaste.

Fossilfria resor och transporter

Styrdokument	Status	Kommentar
Klimat- och energistrategi	Beslutad KF 2014	
Policy för fordon och trafiksäkerhet i Haninge kommun	Beslutad KS 2010	
Resepolicy	Beslutad KS 2013	
Upphandlingspolicy	Beslutad KF 2014	
Riktlinjer för upphandling	Beslutad KF 2014	
Cykelplan	Beslutad KF 2010	Revidering pågår

Hållbar stadsutveckling

Styrdokument	Status	Kommentar
Cykelplan	Beslutad KF 2010	Revidering pågår
Dagvattenstrategi	Beslutad KF 2016	
Ekologiskt hållbarhetsprogram för Vega	Beslutad KS 2011	
Klimat- och energistrategi	Beslutad KF 2014	
Naturvårdsplan	Beslutad KF 2016	
Parkplan	Beslutad SBN 2014	
Slampolicy	Beslutad SBN 2010	
Vattenplan	Beslutad KF 2012	
VA-plan	Beslutad KF 2015	
VA-policy	Beslutad KF 2013	
ÖP2030	Beslutad KF 2016	
Kemikalieplan		Remiss 2016

Rent vatten och naturens mångfald

Styrdokument	Status	Kommentar
Naturvårdsplan	Beslutad KF 2016	
Vattenplan	Beslutad KF 2012	
Bekämpningsplan för jättelokal	Beslutad KS 2011	
Policy för kommunägda tätortsnära skogar	Beslutad KF 2001	

Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp

Styrdokument	Status	Kommentar
Avfallsplan	Beslutad KF 2010	
Kemikalieplan		Remiss 2016
Kostpolicy	Beslutad KF 2012	Revidering pågår
Upphandlingspolicy	Beslutad KF 2014	
Riktlinjer för upphandling	Beslutad KF 2014	

Hållbarhetsberedningen

Kommunstyrelsen

Remissammanställning – Klimat- och miljöpolitiskt program för Haninge kommun

Kommunstyrelsen har tagit fram ett förslag till klimat- och miljöpolitiskt program för kommunen. Programmet ger den samlade bilden av kommunens klimat- och miljöarbete och anger riktningen för de kommande årens arbete.

Programmet är uppbyggt kring de stora klimat- och miljöutmaningarna som presenteras i fyra fokusområden: Fossilfria resor och transporter, Hållbar stadsutveckling, Rent vatten och naturens mångfald samt Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp. Till varje fokusområde har mål och etappmål formulerats.

En hållbar utveckling baseras på ett gemensamt ansvar. Haninge kommun vill inspirera och involvera alla som bor och verkar i Haninge att göra hållbara val och bidra till att klimat- och miljömål nås. Därför har ett avsnitt om kommunikation och samverkan formulerats.

Förslag till klimat- och miljöpolitiskt program för Haninge kommun har skickats ut på remiss till kommunens samtliga nämnder och bolag samt till utvalda externa instanser för synpunkter under perioden 2016-12-28 till 2017-03-31. Remissförslaget har funnits tillgängligt på kommunens hemisidan under remissperioden och ställts ut i Haninge Centrum under perioden 2017-03-20 till 2016-03-27.

Sammanlagt har 21 remissvar inkommit. Generellt har remissvaren varit positiva till programmet. Nedan beskrivs och besvaras de synpunkter om förändringar och önskingar om förtydliganden som har inkommit.

Innehåll

STATLIGA OCH REGIONALA INSTANSER	3
LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN	3
TILLVÄXT- OCH REGIONPLANENÄMNDEN STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING	3
SÖDERTÖRNS- OCH GRANNKOMMUNERNA	4
HUDDINGE KOMMUN	4
NYNÄSHAMNS KOMMUN	4
SÖDERTÄLJE KOMMUN	5
VÄRMDÖ KOMMUN	5
HANINGE KOMMUNS NÄMNDER	5
GRUND- OCH FÖRSKOLENÄMNDEN	5
GYMNASIE- OCH VUXENUTBILDNINGSNÄMNDEN	6
KULTUR- OCH FRITIDSNÄMNDEN	7
SOCIALNÄMNDEN	7
STADSBYGGNADSNÄMNDEN	8
SÖDERTÖRNS UPPHANDLINGSNÄMND	14
ÄLDRENÄMNDEN	16
HANINGES KOMMUNALA BOLAG OCH FÖRBUND	16
HANINGE BOSTÄDER AB	16
SRV ÅTERVINNING AB	17
SÖDERTÖRNS MILJÖ- OCH HÄLSOSKYDDSFÖRBUND	18
TORNERGET FASTIGHETSFÖRVALTNING AB	20
TYRESÅNS VATTENVÅRDSFÖRBUND	20
HANINGE KOMMUNS RÅDGIVANDE ORGAN	21
KOMMUNALA HANDIKAPPRÅDET	21
PENSIONÄRSRÅDET	21
POLITISKA PARTIER I HANINGES KOMMUNFULLMÄKTIGE	21
SOCIALDEMOKRATERNA I HANINGE	21
VÄNSTERPARTIET HANINGE	23
ÖVRIGA	26
HANINGE LRF	26
VÄXJÖ KOMMUN	26

Statliga och regionala instanser

Länsstyrelsen i Stockholms län

1. Länsstyrelsen önskar att fokusområdet för fossilfria resor och transporter förstärks med ett etappmål om att minska transportbehovet eller konsekvenserna av transporter.

Kommentar: I den löpande texten beskrivs att kommunen ska arbeta för att minska transportbehovet. Det finns en svårighet i att sätta upp ett mätbart etappmål för transportbehovet. Ett flertal åtgärder/aktiviteter kan däremot genomföras för att minska transportbehovet, men åtgärderna är inte en del av programmet utan är en del av förvaltningarnas arbete i enlighet med kommunens styrmodell. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

2. Länsstyrelsen önskar att hållbart markbyggande inkluderas i riktlinjer för hållbart byggande.

Kommentar: Markstabilitet skulle kunna ingå som en del i riktlinjer för hållbart byggande. Det klimat- och miljöpolitiska programmet anger inte det konkreta innehållet i kommande planer eller styrande dokument. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

3. Länsstyrelsen önskar att programmet förstärks genom att lyfta fram dels ekosystemtjänsten temperatursänkare som grönstruktur tillhandahåller och dels vårmärkernas viktiga funktion som flödesutjämnare och renare av vatten.

Kommentar: Inför antagande kompletteras programmet i avsnitt 2.3 "Rent vatten och naturens mångfald" med skrivningar i enlighet med yttrandet.

4. Länsstyrelsen anser att programmet bör kompletteras med krav på ökad andel inköpt närproducerad mat.

Kommentar: Icke-diskrimineringsprincipen är en av de grundprinciper som styr offentlig upphandling. Icke-diskrimineringsprincipen innebär att kommunen inte kan ställa krav på att de livsmedel som handlas upp ska vara närproducerade. Förslaget till ny kostpolicy för Haninge kommun anger att närodlade och närproducerade alternativ ska komplettera utbudet och inspirera inköpare till säsongsanpassning och lokal förankring. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

Tillväxt- och regionplanenämnden Stockholms läns landsting

1. Tillväxt- och regionplanenämnden skriver att många åtgärder i programmet har en direkt och eller indirekt regional koppling, vilket bör samordnas med grannkommunerna och länets regionala aktörer.

Kommentar: Inför antagande kompletteras avsnittet om kommunikation och samverkan i enlighet med yttrandet.

2. Nämnden anser att klimatmålet med en fossilfri transportsektor 2030 är extremt ambitiöst. Nämnden betonar kommunens behov av nära samarbete med landstinget, som äger rådighet över utbudet i kollektivtrafiken, för att nå en högre kollektivandel i resandet. Nämnden pekar också på vikten av ett transportsnålt samhälle där lokalisering och förtätning av bebyggelse nära kollektivtrafik är en central del.

Kommentar: Det högt satta målet är en utmaning för kommunen, men ger en tydlig riktning mot minskad sårbarhet och bidrar till att klimatmålet uppnås. Kommunen önskar ha ett fortsatt nära samarbete med landstinget för att öka andelen resor som sker med kollektivtrafik. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

3. Nämnden anser även att programmet bör kompletteras med en indikator som följer upp hur mycket som planeras inom gångavstånd till kollektivtrafiken.

Kommentar: I kommunens översiktsplan tydliggörs att tillkommande bebyggelse ska planeras i kollektivtrafikstarka områden eller där det finns förutsättningar för kollektivtrafik. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

Södertörns- och grannkommunerna

Huddinge kommun

Huddinge kommun har meddelat att de avstår från att lämna yttrande.

Nynäshamns kommun

1. Nynäshamns kommun ser positivt på att Haninge kommun fortsätter hålla en hög profil på klimat- och miljöområdet och i programmet identifierar både problemområden och utvecklingsmöjligheter i olika typer av miljöfrågor. Nynäshamn som relativt liten kommun är på flera sätt beroende av Haninges starka ställning i denna del av regionen.

Nynäshamns kommun önskar tydligare kopplingar till länsövergripande klimat- och miljömål exempelvis Länsstyrelsens Klimat- och energistrategi för Stockholms län och Tillväxt- och regionplaneförvaltningens Nulägesanalys inför regional klimatfärdplan. Förslagsvis bryts målen på länsnivå ner på lokal nivå för Haninge kommun.

Kommentar: Haninge kommuns beslutade klimat- och energistrategi har en tydlig koppling till länsstyrelsen klimat- och energistrategi för Stockholms län. Det klimat- och miljöpolitiska programmet kompletteras med ytterligare etappmål för minskade växthusgasutsläpp till år 2030 i enlighet med tillväxt- och regionplaneförvaltningens Nulägesanalys inför regional klimattfärdplan och miljömålsberedningens slutbetänkande.

2. Nynäshamn kommun ser positivt på att upphandling Södertörn involveras i programmet. Nynäshamn kommun ser gärna att de involveras i arbetet med att ta fram en processtruktur för upphandling.

Kommentar: Beredningen välkomnar att Nynäshamn tillsammans med Haninge vill arbeta fram en processtruktur för att hantera hållbarhetsfrågor i upphandling. Yttrandet medför ingen ändring i programmet.

3. Nynäshamns kommun ser också gärna att programmet inkluderar någon form av mål om aktiv dialog för förbättrad kollektivtrafik med regionala aktörer, tillsammans med övriga berörda kommuner. I exempelvis Nynäshamns kommun är kollektivtrafikresandet väldigt beroende av turtätheten och reslängden på pendeltågen.

Kommentar: Programmet innehåller ett kapitel om kommunikation och samverkan. Inför antagande kompletteras det med en skrivning om att delar av programmet har regional koppling och att samordning behöver ske med grannkommuner och regionala aktörer.

Södertälje kommun

1. Södertälje kommun anser att förslaget till klimat- och miljöpolitiskt program har en bra omfattning, är överblickbart och innehåller de delar som ett program bör innehålla. Kommunen nämner särskilt tydligheten i programmets ambition, fokusområden, mål, etappmål, arbetssätt, genomförande, samverkan, uppföljning och interna ansvarsförhållanden.

Kommentar: Beredningen tackar för yttrandet och konstaterar att det inte innebär några ändringar i programmet.

Värmdö kommun

Värmdö kommun har meddelat att de avstår från att lämna yttrande.

Haninge kommuns nämnder

Grund- och förskolenämnden

1. Grund- och förskolenämnden anser det är svårt att avgöra om föreslagna etappmål är på rätt nivå för att uppnå programmets mål. Måluppfyllelsen är beroende av att etappmålen och dess indikatorer är väldefinierade och entydiga. Nämnden poängterar att det inte finns någon antagen handlingsplan för att ta bort material som kan misstänkas innehålla skadliga ämnen.

Kommentar: Yttrandet medför att indikatorn till etappmålet "År 2022 har kommunens förskolor tagit bort material som kan misstänkas innehålla skadliga ämnen" justeras.

2. Grund- och förskolenämnden anser att den ansvarsfördelning som det klimat- och miljöpolitiska programmet anger är lämplig. Nämnden påpekar att flera av de etappmål som nämnden har genomförandeansvar för, på ett eller annat sätt, är relaterade till upphandling av varor och tjänster som omfattar flera förvaltningar eller sådant som nämnden inte äger eller förvaltar. Nämnden har därför en begränsad möjlighet att själv direkt styra åtgärder mot angivna mål. Generellt kommer måluppfyllelsen att vara beroende av upphandlingsnämndens kompetens inom "miljöupphandlingsområdet" och det stöd verksamheter kan få vid upphandlingar så att adekvata krav ställs i förhållande till angivna mål utan att kraven blir onödigt kostnadsdrivande.

Kommentar: Enligt gällande policy och riktlinjer för upphandling är det den upphandlande enheten som har ansvar för att miljökrav ställs. Hållbarhetsberedningen noterar att grund- och förskolenämnden understryker behovet av att öka miljökompetensen hos upphandling Södertörn. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

3. Grund- och förskolenämnden ser att det miljö- och klimatpolitiska programmet kommer att medföra ökade kostnader på ett eller annat sätt, men att det inte går att överblicka vilka kostnader det rör sig om.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

1. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden anser det svårt att avgöra om föreslagna etappmål är på rätt nivå för att uppnå programmets mål. Måluppfyllelsen är beroende av att etappmålen och dess indikatorer är väldefinierade och entydiga. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden anser att den ansvarsfördelning som det klimat- och miljöpolitiska programmet anger är lämplig. Nämnden påpekar att flera av de etappmål som nämnden har genomförandeansvar för, på ett eller annat sätt, är relaterade till upphandling av varor och tjänster som omfattar flera förvaltningar eller

sådant som nämnden inte äger eller förvaltar. Nämnden har därför en begränsad möjlighet att själv *direkt* styra åtgärder mot angivna mål. Generellt kommer måluppfyllelsen att vara beroende av upphandlingsnämndens kompetens inom "miljöupphandlingsområdet" och det stöd verksamheter kan få vid upphandlingar så att adekvata krav ställs i förhållande till angivna mål utan att kraven blir onödigt kostnadsdrivande.

Kommentar: Enligt gällande policy och riktlinjer för upphandling är det den upphandlande enheten som har ansvar för att miljökrav ställs. Hållbarhetsberedningen noterar att gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden understryker behovet av att öka miljökompetensen hos upphandling Södertörn. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

2. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ser att det miljö- och klimatpolitiska programmet kommer att medföra ökade kostnader på ett eller annat sätt, men att det inte går att överblicka vilka kostnader det rör sig om.

Kultur- och fritidsnämnden

1. Kultur- och fritidsnämnden anser att programmet bör understryka att mekanisk bekämpning ska väljas i första hand vid bekämpning av jätteloka.

Kommentar: Vid den utvärdering av kommunens bekämpningsplan för jätteloka som gjordes 2014 konstaterades, efter två år med enbart mekanisk bekämpning, att kemisk bekämpning av jättelokabestånd på kommunens mark är nödvändig för att uppnå bekämpningsplanens syfte. Jättelokabestånd som växer närmare än 6 meter från vattendrag bekämpas dock manuellt. Ambitionen är att succesivt övergå till större andel manuell bekämpning i takt med att bestånden minskar. Kommunens rekommendation till privata markägare är att använda mekanisk bekämpning. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

2. Nämnden vill understryka att det öppna jordbrukslandskapet ska betraktas som en betydelsefull del av Haninges kulturlandskap.

Kommentar: Avsnittet 2.3 "Rent vatten och naturens mångfald" kompletteras med en skrivning om det öppna jordbrukslandskapets betydelse.

Socialnämnden

1. Socialnämnden betonar vikten av fortsatt arbete för att konkretisera programmet. Nämnden anser att strukturen och processen för hur

arbetet ska samordnas mellan förvaltningarna behöver förtydligas och socialnämnden efterfrågar direktiv för genomförande.

Kommentar: Det klimat- och miljöpolitiska programmet är ett övergripande styrdokument som ska ge en samlad bild av kommunens klimat- och miljöambitioner. Programmet syftar inte till att redogöra för åtaganden eller aktiviteter som enligt Haninge kommuns styrmodell tas fram av förvaltningarna i syfte att bidra till att uppfylla nämndens strategier och kommunfullmäktiges mål. Däremot planerar kommunstyrelseförvaltningen att cirka två gånger per år genomföra förvaltningsövergripande seminarier som en del i implementeringen och uppföljningen av det klimat- och miljöpolitiska programmet. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

2. Socialnämnden pekar ut "Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp" som det fokusområde inom vilket nämnden har störst påverkan. Nämnden anser att de också har ett visst ansvar inom fokusområdena för "Fossilfria resor och transporter" och "Hållbar stadsutveckling".

Kommentar: Socialnämnden har ansvar för att de resor och transporter som utförs inom verksamheten bidrar till att uppfylla antagna mål. Nämnden ansvarar för att miljökrav ställs vid upphandlingar och här inkluderas även resor och transporter. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

Stadsbyggnadsnämnden

1. Nämnden anser att indikatorn "Antalet påstigande i kollektivtrafiken per invånare", under etappmålet "År 2023 har nyttjandet av kollektivtrafiken ökat", riskerar att styra kollektivtrafikutbudet mot större orter och att det leder till att linjer till glesbygden dras in som t.ex. Dalarös direktbuss till Gullmarsplan.

Kommentar: Inför antagande ersätts etappmålet med ett samlat etappmål avseende färdmedelsfördelningen för gång, cykel och kollektivtrafik. En ny indikator formuleras för etappmålet.

2. Nämnden anser att etappmålet om antalet offentliga tankställen och laddplatser för förnybara drivmedel istället bör referera till publika platser.

Kommentar: Inför antagandet justeras programmet i enlighet med yttrandet.

3. Nämnden anser inte att indikatorn cykelväg per capita är lämplig för att följa upp utvecklingen av målet "Förutsättningarna för resor med

cykel förbättrats jfr. 2016.” Haninge kommun har en så kraftig befolkningstillväxt att tillkommande cykelväg inte ger utslag. Vidare framhåller nämnden att cykelvägens kvalitet är av större betydelse för att nå målet än längden på cykelvägen. Cykelvägens kvalitet mäts inte med den föreslagna indikatorn.

Kommentar: Inför antagande ersätts etappmålet med ett samlat etappmål avseende färdmedelsfördelningen för gång, cykel och kollektivtrafik. En ny indikator formuleras för etappmålet.

4. Nämnden önskar ett förtydligande av meningen ”För att minska bebyggelsens växthusgasutsläpp behöver ett livscykelperspektiv användas” under fokusområdet ”Hållbar stadsutveckling”.

Kommentar: Inför antagande ändras programmet i enlighet med yttrandet.

5. Nämnden anser att det av programmet ska framgå att grönområden ska integreras i stadsutvecklingen.

Kommentar: Inför antagande ändras programmet i enlighet med yttrandet.

6. Nämnden anser att detaljplaner med negativ påverkan bör räknas som en egen indikator och bygglov med negativ påverkan som en annan.

Kommentar: Inför antagande ändras programmet i enlighet med yttrandet.

7. Nämnden anser att programmet bör ange att den föreslagna grönstrukturplanen ska innehålla mål för utvecklande av grönstruktur i tätbebyggda områden genom exempelvis användande av verktyget grönytefaktor.

Kommentar: Att en grönstrukturplan innehåller mål för utvecklande av grönstruktur i tätbebyggda områden är rimligt och grönytefaktor är ett verktyg som mycket väl lämpar sig för ändamålet. Det är dock inte möjligt att fastslå detta i ett övergripande program. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

8. Stadsbyggnadsnämnden anser att en klimatanpassningsplan borde vara högst prioriterad och klar så snart som möjligt. Vidare anser nämnden att ett etappmål om skyfallsplanering bör tas upp i programmets avsnitt 2.2 ”Hållbar stadsutveckling”.

Kommentar: Beredningen instämmer i att det är prioriterat att ta fram en klimatanpassningsplan men gör bedömningen att det inte är möjligt att färdigställa en sådan plan tidigare än 2020. Beredningen anser att

nämndens föreslagna etappmål ytterligare understryker behovet av en klimatanpassningsplan. Vidare anser beredningen att en klimatanpassningsplan även omfattar behov och inriktning för det framtida arbetet med skyfallsplanering och gör därför bedömningen att ett separat etappmål för skyfallsplan inte behövs i programmet. Inför antagande kompletteras istället texten under fokusområdet "Hållbar stadsutveckling" med en skrivning om att skyfallsplanering är en viktig del i klimatanpassningsarbetet.

9. Stadsbyggnadsnämnden saknar skrivningar om utsläpp från förorenad mark, växtodling, boskapsskötsel och skogsbruk och anser att programmets fokusområde för "Rent vatten och naturens mångfald" bör kompletteras med etappmål och lämpliga indikatorer om dessa aktiviteter.

Kommentar: Beredningen anser att etappmålet "År 2027 har alla vattenförekomster och övriga vatten god status. Status försämrats inte för något vatten under tiden" styr mot alla typer av åtgärder för en bättre vattenkvalitet. Det klimat- och miljöpolitiska programmet ska i enlighet med kommunens styrmodell formulera mål och indikatorer. Målen anger vad som ska göras medan frågan om hur det ska göras hanteras i andra styrdokument. Beredningen anser att åtgärder för att minska påverkan från jord- och skogsbruk är mycket viktiga för att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas, men att sådana åtgärder är bättre lämpade att ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet medför att programmet kompletteras med en skrivning om att läckage från jord- och skogsbruksmark är exempel på vad som påverkar kust- och havsmiljön.

10. Stadsbyggnadsnämnden föreslår att etappmålet "Senast år 2027 är dag- och spillvattenhantering i Haninge sådan att miljökvalitetsnormerna för vatten kan följas" byts ut mot hållbar dagvattenhantering med tre indikatorer:
 - a. Fördröjd regnvolym från hårdgjorda ytor vid nybyggnation och större ombyggnationer (mm)
 - b. Andel åtgärdade riskområden utifrån skyfallsmodeller (%)
 - c. Andel befintliga miljöers dagvattenhantering (%) eller "Antal öppna dagvattenanläggningar med reningsfunktion jämfört med 2017"

Kommentar: Beredningen anser att det är viktigt att även spillvattenhanteringen ingår i etappmålet och ser inte motivet till varför en sådan uppdelning skulle behövas. Däremot är det viktigt att det framgår att en hållbar dagvattenhantering också innebär förebyggande av skadliga översvämningar. Yttrandet medför att programmet kompletteras med en skrivning om det.

Kommentarer på de föreslagna indikatorerna:

- a. *Det finns redan en föreslagen indikator om fördröjd regnvolym från hårdgjorda ytor. Beredningen anser att den av stadsbyggnadsnämnden föreslagna formuleringen är otydlig. För att det ska vara möjligt att följa upp så är det viktigt att det blir tydligt vilka områden som avses och vilket som är utgångsvärdet. Beredningen föredrar att det framgår att det är detaljplanelagd mark från och med 2017 som avses. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.*
 - b. *Beredningen bedömer att det idag inte finns tillräckligt underlag för att peka ut riskområden för hela kommunen och att indikatorn därmed blir svår att följa upp innan ett sådant underlag finns framtaget. Beredningen anser vidare att en indikator som följer upp åtgärder för att förebygga skador till följd av skyfall är viktig, men att en sådan bättre kan ingå i en skyfalls- eller klimatanpassningsplan. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.*
 - c. *Dagvattenhanteringen i den befintliga bebyggelsen är bristfällig och att åtgärda denna är helt avgörande för att miljö kvalitetsnormerna i kommunens vattenförekomster ska kunna följas. Beredningen bedömer att det idag saknas detaljerat underlag om dagvattenhanteringen i befintliga miljöer och att det därför skulle krävas ett omfattande arbete för att genomföra en sådan uppföljning. Beredningen anser vidare att det i det klimat- och miljöpolitiska programmet är tillräckligt med en indikator som beskriver nivån på dagvattenhanteringen i den nya bebyggelse som tillkommer från och med programmets införande (2017). Beredningen anser att uppföljning av dagvattenåtgärder i befintlig miljö ska ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.*
11. Stadsbyggnadsnämnden anser att etappmålet "År 2027 har alla vattenförekomster och övriga vatten god status. Status försämrats inte för något vatten under tiden" kan ersättas med nedanstående indikatorer som åtgärda befintliga områden:
- a. Antal bräddningar och volym från reningsverk och pumpstationer per år
 - b. Andel förbättrade enskilda avlopp (%)
 - c. Hektar byggd dagvattendamm/våtmark för rening av dagvatten
 - d. Antal anpassade skyddszoner
 - e. Hektar fosfordammar i anslutning till jordbruks- och skogsmark
 - f. Sanering av förorenad mark (%)

Kommentar: Beredningen ser inte vad det skulle tillföra att lägga till ytterligare indikatorer under det föreslagna etappmålet och anser att den indikator som föreslogs i remissversionen följer upp just det som

etappmålet siktar på, det vill säga god status. Beredningen har emellertid beslutat att ändra etappmålet så att det endast gäller vattenförekomster, samt att istället komplettera preciseringarna av målet 2.3 med en skrivning om att målet också omfattar övriga vatten. Beredningen anser vidare att de indikatorer som stadsbyggnadsnämnden föreslagit inte följer upp god status utan snarare genomförda åtgärder för god status och att de därmed är bättre lämpade att ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. För att ytterligare förtydliga behovet av åtgärder föreslår beredningen att etappmål om att sådana åtgärdsplaner för Haninges vattenförekomster ska tas fram.

Kommentarer på de föreslagna indikatorerna:

- a. Beredningen anser att spillvattenhantering bör hanteras under fokusområdet för "Hållbar stadsutveckling". Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.*
- b. Beredningen anser att spillvattenhantering bör hanteras under fokusområden för "Hållbar stadsutveckling". Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.*
- c. Dagvattenhanteringen i den befintliga bebyggelsen är bristfällig och att åtgärda denna är helt avgörande för att miljö kvalitetsnormerna i kommunens vattenförekomster ska kunna följas. Beredningen bedömer att det idag saknas detaljerat underlag om dagvattenhanteringen i befintliga miljöer och att det därför skulle krävas ett omfattande arbete för att genomföra en sådan uppföljning. Beredningen anser vidare att det i det klimat- och miljöpolitiska programmet är tillräckligt med en indikator som beskriver nivån på dagvattenhanteringen i den nya bebyggelse som tillkommer från och med programmets införande (2017). Beredningen anser att uppföljning av dagvattenåtgärder i befintlig miljö ska ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.*
- d. Skyddszoner längs jord- och skogsbruksmark är viktiga åtgärder för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas. Beredningen anser att andelen skyddszoner kan vara en bra indikator som visar på åtgärder för god status, men att det inte finns någon anledning att lägga till en sådan under detta etappmål då det redan finns en indikator som följer upp målet i sin helhet. Beredningen anser att den av stadsbyggnadsnämnden föreslagna indikatorn är bättre lämpade att ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.*

e. Beredningen bedömer att det idag saknas detaljerat underlag om hur stort behovet av åtgärder är vid jord- och skogsbruksmark i kommunen, samt vilka åtgärder som är mest kostnadseffektiva. Beredningen anser att det är frågor som ska hanteras inom ramen för framtida åtgärdsplaner för vatten och att även indikatorer för att följa upp åtgärder vid jord- och skogsbruksmark är bättre lämpade att ingå där. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

f. Yttrandet medför att programmet kompletteras med ett etappmål om förorenad mark.

12. Stadsbyggnadsnämnden anser att fokusområdet "Rent vatten och naturens mångfald" borde kompletteras med ett etappmål om kommunens vattentäkter och föreslår formuleringen "År 2025 ska samtliga kommunala vattentäkter ha aktuella skyddsområden med lokalt utformade skyddsföreskrifter".

Kommentarer: Ett långsiktigt skydd för dricksvattenresurser nämns som en precisering av målet "Rent vatten och naturens mångfald". Skydd av dricksvattenresurser omfattas även av arbetet enligt vattenförvaltningsförordningen. Det innebär att kommunen enligt Vattenmyndighetens åtgärdsprogram har en lagstadgad skyldighet att senast år 2019 säkerställa ett långsiktigt skydd för den nuvarande och framtida dricksvattenförsörjningen. Beredningens bedömning är därmed att stadsbyggnadsnämndens föreslagna etappmål har en lägre ambition än gällande lagstiftning. Beredningen anser att uppföljning av åtgärder för skydd av dricksvattenresurser är viktigt i den kommunala verksamheten men att det är mer lämpligt att det ingår i framtida åtgärdsplaner för vatten. Beredningen anser att nuvarande precisering av målet, samt etappmålet om god status i vattenförekomster, på ett tillräckligt sätt täcker in frågan om dricksvattenresurser i det klimat- och miljöpolitiska programmet. Yttrandet innebär därför ingen ändring i programmet.

13. Nämnden önskar att etappmålet om att begära in information om ämnen på EUs kandidatförteckning preciseras ytterligare.

Kommentar: Kommunen ska säkerställa att ämnen uppsatta på EU:s kandidatförteckning inte finns i det upphandlade sortimentet. På vilken nivå information krävs in bör avgöras i varje upphandling och sättas i relation till vilka produktgrupper upphandlingen avser och i vilken verksamhet produkterna kommer att användas. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

14. Nämnden önskar att etappmålet om att alla kommunala verksamheter sortera ut matavfall tidigareläggs.

Kommentar: Målåret är beslutat i kommunens avfallsplan. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

15. Nämnden önskar att etappmålet om andel ekologiska livsmedel kompletteras med utgångsvärde.

Kommentar: Yttrandet medför att etappmålet ändras i enlighet med yttrandet.

16. Stadsbyggnadsnämnden anser att det finns en del frågor inom miljöområdet som ingen specifik enhet eller avdelning inom kommunen har ett uttalat ansvar för, exempelvis enskilda avlopp (utöver tillsyn och myndighetsutövning), båtavlopp, saltvatteninträngning, markförhållanden, grundvattenförhållanden, dagvattenhantering (utöver VA-huvudmannens ansvar), kemikaliehantering, sjöar, vattendrag, diken samt uppföljning och tillsyn av befintliga anläggningar. Nämnden anser att det kan vara bra att uppmärksamma detta i det fortsatta miljöarbetet.

Kommentar: Beredningen ser inte att det generellt är möjligt att peka ut en specifik enhet eller avdelning inom kommunen som ansvarig för ovanstående ämnesområden. Hur ansvaret fördelas beror exempelvis på plats, markägarförhållanden och lagstiftning och får lösas för respektive fall. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

17. Nämnden anser att preciseringarna för målen är otydliga och att de innehåller nya mål och ambitioner som inte tas upp i etappmålen och föreslår att en förklaring till preciseringarna läggs till i läsanvisningar under avsnitt 1.1. Vidare anser nämnden att vissa preciseringar borde vara etappmål, exempelvis återvinning av schaktmassor och återföring av näringsämnen till produktiv mark.

Kommentar: Preciseringarna ska vara förtydligande av målen. Inför antagande revideras dessa för att exkludera ytterligare mål och ambitioner som inte redan tas upp i målen eller etappmålen. Läsanvisningarna i avsnitt 1.1 kompletteras med en förklaring av preciseringarnas syfte.

18. Nämnden anser att förkortningar bör skrivas ut för att programmet ska bli mer tydligt.

Kommentar: Inför antagande ändras programmet i enlighet med yttrandet.

Södertörns upphandlingsnämnd

1. Södertörns upphandlingsnämnd ser positivt på att upprätta och anta ett klimat- och miljöpolitiskt program för Haninge kommun. Nämnden konstaterar att programmet kommer att stärka möjligheterna för upphandling Södertörn att genomföra miljöanpassad upphandling.

Södertörns upphandlingsnämnd ser att programmet kommer att ställa större krav på kunskap hos berörda verksamheter och enheter och att det medför ett ökat behov av samarbete mellan enheter/verksamheter för att verkställa programmet.

Södertörns upphandlingsnämnd vill förtydliga att det klimat- och miljöpolitiska programmet berör många upphandlingar som inte har en tydlig uppdragsgivare/ägare utan som är ramavtal av nämndövergripande karaktär. Nämnden konstaterar även att förvaltningarnas/ verksamheternas representanter som deltar i upphandlingar saknar kunskap för att ställa miljökrav vid upphandling. Södertörns upphandlingsnämnd anser därför att frågan om ansvar och resurs för att ställa miljökrav behöver diskuteras i särskild ordning.

Kommentar: För att ställa miljökrav i upphandlingar krävs kompetens. Ansvaret för att miljökrav ställs styrs av de policys och riktlinjer för upphandling som kommunen antagit, inte av det klimat- och miljöpolitiska programmet. Hur ansvar och resurser fördelas för ett effektivt genomförande är därför en fråga som ligger utanför det klimat- och miljöpolitiska programmet. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

2. Södertörns upphandlingsnämnd ser att frågan kring hur kommunspecifika policys, program, planer och riktlinjer ska hanteras i förhållande till uppdraget att samordna kommunernas upphandlingar, bör diskuteras i särskild ordning

Kommentar: Frågan om hur kommunspecifika mål och krav ska hanteras är en principiell fråga för upphandling och hanteras inte inom det klimat- och miljöpolitiska programmet. I Haninge kommun har nämnder och bolag ansvar för att styra mot antagna mål och för att avsätta budget som svarar upp mot målen. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

3. Södertörns upphandlingsnämnd lyfter frågan om på vilket sätt arbetet för att uppnå uppsatta mål och indikatorer skall bedrivas.

Kommentarer: Det klimat- och miljöpolitiska programmet ska i enlighet med kommunens styrmodell formulera mål och indikatorer. Målen anger vad som ska göras medan frågan om hur det ska göras hanteras i andra styrdokument. Yttrandet medför därför ingen ändring i programmet.

4. Södertörns upphandlingsnämnd önskar förtydligande av huruvida information om ämnen uppsatta på EU:s kandidatförteckning ska efterfrågas på produktnivå eller mer generellt.

Kommentar: Kommunen ska säkerställa att ämnen uppsatta på EU:s kandidatförteckning inte finns i det upphandlade sortimentet. På vilken nivå information krävs in bör avgöras i varje upphandling och sättas i relation till vilka produktgrupper upphandlingen avser och i vilken verksamhet produkterna kommer att användas. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

5. Södertörns upphandlingsnämnd ser framtagandet av en processtruktur för att hantera hållbarhetsfrågor i upphandling som mycket positivt. Det är i denna del viktigt att i särskild ordning överväga dels vem som ansvarar för kravställande, dels vem som har mandat att avväga lämpliga nivåer. Förslagsvis bör detta diskuteras i särskild ordning.

Kommentar: Hållbarhetsberedningen delar Södertörns upphandlingsnämnds uppfattning. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

6. Södertörns upphandlingsnämnds bedömning är att det bitvis saknas relevanta etappmål. Huruvida etappmålen är på rätt nivå är svårt att bedöma.

Kommentar: Eftersom nämnden inte har konkretiserat vilka etappmål som anses saknas innebär yttrandet ingen ändring i programmet.

Äldrenämnden

1. Äldrenämnden ser positivt på att ett klimat- och miljöpolitiskt program har tagits fram. Nämnden anser att föreslagna etappmål är relevanta och på rätt nivå för att målen i programmet ska uppnås. Äldrenämnden arbetar idag med att förbättra verksamheten inom samtliga utpekade ansvarsområden, men välkomnar också vägledande dokument som kan underlätta arbetet och förbättra resultatet ytterligare. Nämnden ser till exempel positivt på att en processtruktur för att hantera hållbarhetsfrågor vid upphandling ska tas fram. Det kan underlätta arbete med att helt övergå till fossilfria fordon.

Kommentar: Kommunstyrelseförvaltningen har för avsikt att cirka två gånger per år genomföra förvaltningsövergripande seminarier som en del i implementeringen och uppföljningen av det klimat- och

miljöpolitiska programmet. Beredningen konstaterar att yttrandet inte innebär någon förändring i programmet.

Haninges kommunala bolag och förbund

Haninge Bostäder AB

1. Haninge Bostäder AB lyfter frågan om hur energieffektivisering av kommunala lokaler och bostäder ska redovisas för att visa på genomförda åtgärders klimatnytta. Under de senaste åren har fjärrvärme blivit allt mer lönsamt i förhållande till värmepumpar, framförallt under cirka fem av årets månader. Under denna period stänger bolaget av värmepumpar vilket leder till en ökad mängd köpt energi, men till en lägre driftskostnad och en lägre miljöpåverkan (beroende på el-abonnemang). Övergången till en ökad andel fjärrvärme ökar bolagets utmaning om att sänka den totala energianvändningen med 20 % till år 2020.

Kommentar: Etappmålet anger kommunens målsättning för energieffektivisering av byggnader. Indikatorn i sin tur mäter köpt energi och kan i vissa fall vara missvisande, exempelvis vid övergång från el till fjärrvärme. Köpt energi bedöms som det mått som är praktiskt möjligt att använda vid uppföljning. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

2. Haninge Bostäder AB anser att etappmålet om energieffektivisering av lokaler och bostäder bör förtydligas om det avser det totala fastighetsbeståndet år 2020 eller om det avser jämförelseåret 2009. Redovisningen bör avse ytangivelser i A-temp.

Kommentar: För att få ett mått på effektiviseringen bör endast fastighetsbeståndet vid år 2009 inkluderas. Ytangivelser ska redovisas i A-temp. Yttrandet medför att indikatorn korrigeras i likhet med kommunens tidigare antagna klimat- och energistrategi.

3. Haninge Bostäder AB har svårt att uppskatta kostnaderna för att nå målet men skriver att det rör sig om flertalet miljoner. Bolagets budget för energieffektiviseringsåtgärder är cirka 1,5 miljoner kronor per år.

SRV återvinning AB

1. SRV återvinning AB anser att kapitel 2.2 bör kompletteras med ett förtydligande kring vikten av ansvarsfull planering av avfallshantering och återvinning med referens till plan- och bygglagen. De föreslår att kompletteringen görs i huvudtexten eller i preciseringarna.

Kommentar: Att möjliggöra avfallshantering är ett lagkrav enligt plan- och bygglagen och hållbarhetsberedningen förutsätter att det följs i detaljplaneringen. Programmet höjer ambitionen genom att lyfta vikten av miljöanpassad avfallshantering i beskrivningen till avsnitt 2.2. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

2. SRV återvinning AB anser att följande formulering i avsnittet "Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp" är motsägelsefull:

"Även om materialåtervinning är en viktig del i resurseffektiviseringen uppnår återvunnet material sällan sin tidigare kvalitet".

SRV återvinning AB föreslår att sista meningen i andra stycket under avsnitt 2.4 ändras till:

"Det krävs förändrade konsumtionsmönster som minskar råvaruuttaget och leder till att den globala resursanvändningen åter sätts i balans. Materialåtervinning och återbruk är viktiga delar för resurseffektivisering."

Kommentar: Materialåtervinning är en viktig del i att effektivisera resursutnyttjandet, men formuleringen är korrekt i sak. Yttrandet medför att texten i programmet justeras för att undvika missförstånd.

3. SRV återvinning AB föreslår att etappmålet som hör ihop med hur kommunens upphandlingar ska bidra till att nå klimat- och miljömålen också innehåller krav på att en viss mängd av upphandlat material/produkter är baserat på återanvänt eller återvunnet material.

Kommentar: Programmet föreslår att en processtruktur tas fram för att hantera hållbarhetsfrågor i varje upphandling. Krav på återanvänt och återvunnet material bör vara en del i kravställningen när det är applicerbart. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

4. SRV återvinning AB önskar att programmet lyfter återvinning av förpackningar som ett etappmål. Bolaget påpekar att detta är ett lagkrav.

Kommentar: Det klimat- och miljöpolitisk programmet ska ge en samlad bild av kommunens klimat- och miljöambitioner. Programmet ska i första hand hantera klimat- och miljömål som ligger utöver lagkrav. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

5. SRV återvinning AB anser att den sista preciseringen under målet för hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp bör omformuleras för att bjuda in till samverkan. Den nya föreslagna formuleringen är

”I öppen kommunikation med kommunens medborgare, företag, kommunala förvaltningar och föreningar skapar vi förutsättningar för hållbar konsumtion, ökad återvinning, en effektiv avfallshantering och åstadkommer resurseffektivisering och miljönytta.”

Kommentar: Inför antagandet kompletteras fokusområdet 2.4 Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp med ett stycke om kommunikation med olika aktörer. Preciseringen av målet stryks.

Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund

1. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund konstaterar att miljö- och hälsoskyddsproblem från förorenade områden inte berörs av programmet. Förbundet anser att kartläggning och analys samt eventuell sanering av förorenade områden är viktiga förutsättningar för en hållbar samhällsutveckling.

Kommentar: En kartläggning av misstänkt förorenade områden är framtagen av länsstyrelsen. En vidare analys av misstänkta föroreningar på kommunalt ägd mark är befogad. I övrigt ställer lagstiftningen krav på hantering av förorenade områden vid ändrad markanvändning. Ett etappmål om förorenad mark formuleras inför antagande.

2. Förbundet tycker att juridiskt bindande miljökvalitetsnormer (MKN) inte bör sättas som kommunalpolitiska mål eller ambitioner. Vidare skriver de att vattenförekomster med MKN bör skiljas ifrån de övriga vatten utan MKN och att sistnämnda kan ha etappmål och ambitioner. Förbundet föreslår att etappmålet ”År 2027 har alla vattenförekomster och övriga vatten god status. Status försämrats inte för något vatten under tiden” bör formuleras om till exempelvis ”År 2027 har alla vattenförekomster och övriga vatten både god ekologisk och kemisk status”.

Kommentar: Beredningen tolkar yttrandet som att förbundet anser att det är olämpligt att kommunens lagstadgade skyldighet sätts som kommunalpolitiska mål och ambitioner. Beredningen anser att så inte är fallet med det föreslagna etappmålet. Miljökvalitetsnormer är juridiskt bindande för kommunen i det avseendet att kommunen inom sina verksamhetsområden ska vidta åtgärder så att miljökvalitetsnormerna kan följas. Ansvaret för att miljökvalitetsnormer följs i sin helhet delas med andra kommuner och myndigheter.

Beredningen bedömer att det befintliga etappmålet i programmet därmed har en högre ambition än kommunens lagstadgade skyldighet när det gäller att uppnå god status i kommunens vattenförekomster. Beredningen ser positivt på detta då det innebär att kommunen har ett

tydligt mandat kan gå före och inta en ledande roll i vattenkvalitetsarbetet, vilket i förlängningen kommer att leda till avsevärt bättre förutsättningar för en god vattenkvalitet i Haninge kommun. Dessutom markerar skrivningen "...och övriga vatten" en ytterligare ambitionshöjning jämfört med miljökvalitetsnormerna som endast gäller i utpekade vattenförekomster. Beredningen har emellertid beslutat att ändra etappmålet så att det endast gäller vattenförekomster, samt att istället komplettera preciseringarna av målet 2.3 med en skrivning om att målet också omfattar övriga vatten.

Den av förbundet föreslagna formuleringen blir inte helt tydlig eftersom etappmålet även avser kvantitativ status i grundvatten. Yttrandet innebär att programmet kompletteras med en beskrivning om att god status avser god ekologisk och kemisk status för ytvatten samt god kemisk och kvantitativ status för grundvatten.

3. I fokusområdet för "Rent vatten och naturens mångfald" anser förbundet att det bör tilläggas att formuleringen "god status" handlar om "kemisk" status.

Kommentar: Yttrandet medför att programmet kompletteras med ett förtydligande om att god status avser god ekologisk och kemisk status för ytvatten samt god kemisk och kvantitativ status för grundvatten.

4. Förbundet anser att förklaringen av "EUs ramdirektiv för vatten" bör tas bort eller kompletteras, eftersom vattenkvaliteten ska bevaras där den är hög eller god och förbättras där den är god. Vidare undrar förbundet var i programmet och dess bilagor som begreppet används?

Kommentar: Yttrandet medför att förklaringen till EUs ramdirektiv för vatten tas bort och ersätts med en förklaring till miljökvalitetsnormer.

5. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund önskar att beskrivningen av ansvar under avsnitt 2.4 "Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp" ändras. Förbundet menar att man främst informerar om exempelvis vikten av lämpliga produktval.

Kommentar: Beskrivning av ansvar justeras så att det framgår att Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund som tillsynsmyndighet har en rådgivande roll.

Tornberget Fastighetsförvaltning AB

1. Tornberget Fastighetsförvaltning AB ser positivt på förslaget till program och har inget att invända i remissen.

Kommentar: Hållbarhetsberedningen tackar för remissvaret.

Tyresåns vattenvårdsförbund

1. För att säkerställa minsta möjliga belastning på vattenkvalitet förespråkar förbundet lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD) och anser att detta gärna får utvecklas i programmet där dagvattenhantering förekommer. Vidare anser förbundet att kommunens dagvattenstrategi är ett viktigt styrdokument för vattenkvalitet som gärna får nämnas i programmet.

Kommentar: Beredningen anser att lokalt omhändertagande av dagvatten är en självklar del i fullgod dagvattenhantering som medger att miljökvalitetsnormerna följs och att det inte finns behov av att det specificeras närmare i programmet. Hur dagvattenhanteringen ska vara utformad hanteras i andra styrdokument, som exempelvis kommunens dagvattenstrategi. Beredningen instämmer i att dagvattenstrategin är ett viktigt styrdokument för att nå en hållbar dagvattenhantering men ser inte behovet av att nämna/hänvisa till enskilda styrdokument i det klimat- och miljöpolitiska programmet. Yttranden innebär ingen ändring i programmet.

2. Förbundet påtalar tre nödvändiga korrigeringar på sidan 24 där förbundet beskrivs. Stockholm Vatten AB har bytt namn till Stockholm vatten och avfall. Länsstyrelsen i Stockholm är inte längre medlem i Tyresåns vattenvårdsförbund samt att förbundets roll främst är att ta fram åtgärdsförslag, bedriva miljöövervakning och informera om Tyresån. Målet med arbetet är att Tyresåns höga naturvärden ska bevaras och utvecklas, även med en ökande befolkning och verksamhet i området.

Kommentar: Inför antagande korrigeras programmet i enlighet med yttrandet.

Haninge kommuns rådgivande organ

Kommunala Handikapprådet

1. Handikapprådet saknar skrivning om vad det innebär att ljudmiljön ska vara hälsosam och god. Vidare önskar förening att det ska anordnas så mycket växlighet som möjligt, både träd och buskar, som bryter alla hårda ytor som vägar och husväggar för att dämpa ljud utomhus. Ett annat förslag de har är att inte göra alla husfasader släta.

Kommentar: Beredningen instämmer i att ljudmiljön är viktig för alla, inte bara de som redan har en hörselnedsättning. För att säkerställa att frågan blir belyst har ljudmiljön lyfts fram i preciseringarna till målet om hållbar stadsutveckling. Det klimat- och miljöpolitiska programmet är ett övergripande styrdokument som ska redogöra för vad kommunens mål är med klimat- och miljöarbetet. Programmet ska inte

behandla hur eller på vilket sätt som målen ska genomföras. Det är upp till respektive ansvarig förvaltning eller bolag att ta fram handlingsplaner eller åtgärdsplaner för att nå uppsatta mål och etappmål. Yttrandet innebär därför ingen ändring i programmet men beredningen uppmuntrar till att yttrandet beaktas i det fortsatta arbetet med genomförandet av programmet.

Pensionärsrådet

Pensionärsrådet har meddelat att de inte har något att tillägga.

Politiska partier i Haninges kommunfullmäktige

Socialdemokraterna i Haninge

1. Socialdemokraterna Haninge tycker att förslaget till klimat- och miljöpolitiskt program innehåller många positiva delar, men att fler mål bör kunna sättas högre och konkretiseras ytterligare. Remissvaret innehåller ett flertal synpunkter som spänner från övergripande karaktär till konkreta åtgärder för att föreslagna mål ska nås. Vidare föreslås ett tydligare genus- och barnperspektiv för programmet.

Kommentar: Det klimat- och miljöpolitiska programmet är ett övergripande styrdokument som ska ge en samlad bild av kommunens klimat- och miljöambitioner. Fyra fokusområden samt ett avsnitt om kommunikation och samverkan har valts ut för att tydliggöra de stora klimat- och miljöutmaningar. Till vart och ett av fokusområdena har mål formulerats. Målen är formulerade så att de ska driva på klimat- och miljöarbetet samtidigt som de ska vara möjliga att uppnå utifrån kommunens rådighet. Målet om fossilfria resor och transporter går utöver det kommunen råder över och anger ett mål för hela det geografiska området. Framtagande av konkreta åtgärder för att nå målet är en uppgift för förvaltningar och bolag. I detta arbete behöver avvägande göras så att också de andra beslutade målen tillgodoses.

Programmets etappmål är steg på vägen för att nå målen. Programmet är inte en handlingsplan som redogör för åtaganden eller aktiviteter. Enligt Haninge kommuns styrmodell tas åtaganden och aktiviteter fram av förvaltningarna och avdelningarna i syfte att bidra till att uppfylla nämndens strategier och kommunfullmäktiges mål.

2. Socialdemokraterna i Haninge anser att det saknas tydliga skrivningar om att bättre skydda vårt dricksvatten under "Rent vatten och naturens mångfald. Partiet skulle också gärna se en ambition och plan för att minska nedskräpningen, inte minst av plaster i våra vatten och i naturen.

Kommentar: Ett långsiktigt skydd för dricksvattenresurser nämns som en precisering av målet "Rent vatten och naturens mångfald". Skydd av dricksvattenresurser omfattas även av arbetet enligt vattenförvaltningsförordningen. Det innebär att kommunen enligt Vattenmyndighetens åtgärdsprogram har en lagstadgad skyldighet att senast år 2019 säkerställa ett långsiktigt skydd för den nuvarande och framtida dricksvattenförsörjningen. Beredningens bedömning är att nuvarande precisering av målet, samt etappmålet om god vattenstatus, på ett tillräckligt sätt täcker in frågan om dricksvattenresurser i det klimat- och miljöpolitiska programmet. Uppföljning av åtgärder för skydd av dricksvattenresurser är viktigt i den kommunala verksamheten men är mer lämpligt att ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

3. Partiet anser att eftersom Haninge är en kustkommun bör ett avsnitt skrivas in i programmet om hur kommunen kan bidra till att minska båttrafikens olika utsläpp till våra vatten.

Kommentar: Det klimat- och miljöpolitiska programmet ska i enlighet med kommunens styrmodell formulera mål och indikatorer. Målen anger vad som ska göras medan frågan om hur det ska göras hanteras i andra styrdokument. Beredningen anser att etappmålet om god status i samtliga vattenförekomster generellt styr mot minskad påverkan på vattenmiljöer, vilket också innefattar utsläpp från båttrafik. Beredningen anser att det är viktigt att kommunen arbetar för minskade utsläpp från båttrafiken men att sådana åtgärder bättre formuleras i exempelvis framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet innebär ingen ändring i programmet.

4. Socialdemokraterna önskar att ett flertal etappmål och/eller indikatorer tydliggörs med målvärden. Vidare önskas en beskrivning av innebörden av klimatneutralt tydliggörs. Socialdemokraterna önskar än tydligare krav på energieffektivitet ställs på kommunens egna bolag.

Kommentar: Etappmål och indikatorer kompletteras med målvärde där ett väl avvägt sådant går att fastställa. Målet om att vara klimatneutral avser att visa kommunens ambition och viljeinriktning. Begreppet kvarstår därför utan ytterligare förtydligande. Målvärden för energieffektivitet har diskuterats med Haninge bostäder AB och Tornberget fastighetsförvaltning AB. Yttrandet medför att programmet inför antagande kompletteras med ytterligare mål för effektivare energianvändning i kommunens bostäder och lokaler.

Vänsterpartiet Haninge

1. Vänsterpartiet Haninge önskar ett tillägg i andra stycket kapitel 2.1 som behandlar biltrafik och vilka insatser kommunen kan vidta för att uppnå målet om en fossilfri fordonsflotta.

Kommentar: Hållbarhetsberedningen anser att tillägget inte tillför texten ytterligare betydelse och att förslag till åtgärder bör hanteras av förvaltningar och bolag i verksamhetsplaneringen. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

2. Vänsterpartiet Haninge föreslår sju nya etappmål under kapitel 2.1. Etappmålen avser främst avser cykel, kollektivtrafik, färdmedelsfördelning och bilpool.

Kommentar: Det klimat- och miljöpolitiska programmet är ett övergripande styrdokument som ska ge en samlad bild av kommunens klimat- och miljöambitioner. Inför antagande ersätts etappmålet med ett samlat etappmål avseende färdmedelsfördelningen för gång, cykel och kollektivtrafik. En ny indikator formuleras för etappmålet

3. Vänsterpartiet i Haninge föreslår dessa nya formuleringar i tredje stycket under Hållbar stadsutveckling.

“[...]Den stora utmaningen består i att utveckla bebyggelsen samtidigt som fullgod hantering av dagvatten, vatten och avlopp samt en hälsosam ljudmiljö säkerställs”.

“[...]En av Haninges stora tillgångar är närheten till storslagen och varierad natur. Att bevara naturvärden, stärka de gröna kilarna och gröna svaga samband är viktigt för den biologiska mångfalden och kommande generationer.”

Kommentar: Yttrandet medför att texten under fokusområdet för "Hållbar stadsutveckling" ändras.

4. Vänsterpartiet Haninge önskar ett förtydligande under kapitel 2.2 avseende hur ett livscykelperspektiv ska användas för att minska växthusgasutsläppen.

Kommentar: Yttrandet medför att programmet kompletteras med ett förtydligande att livscykelperspektiv i det här sammanhanget gäller allt ifrån materialval till utformning och drift.

5. Vänsterpartiet Haninge önskar ytterligare ett etappmål under kapitel 2.2 om andel kommunalt ägda byggander med egen försörjning av energi.

Kommentar: Att öka andelen byggnader med egen energiförsörjning säger inte så mycket om Haninge kommuns totala produktion av förnybar energi. När beslut tas om investeringar av exempelvis solceller bör detta göras så kostnadseffektivt som möjligt. För att nå föreslagna klimatmål kommer egenproduktion av elenergi vara en viktig del. Inför antagande kompletteras programmet med text om att kommunen ska uppmuntra egenproduktion av energi och att kommunen ska vara en förebild.

6. Vänsterpartiet Haninge föreslår etappmål om riktlinjer för hållbar stadsplanering som säkerställer att implementering av cykelväg enligt regional standard tillgodoses.

Kommentar: Riktlinjer för hållbar stadsplanering som säkerställer att implementering av cykelväg enligt regional standard tillgodoses behandlas förslagsvis i styrdokument om trafik, inte i det klimat- och miljöpolitiska programmet. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

7. Under avsnittet Rent vatten och naturens mångfald föreslår partiet att följande etappmål och indikator läggs till
 - a. År 2022 har enskilda avlopp minskat med 20 %. Indikator: minskat antal enskilda avlopp (%)
 - b. År 2022 har belastningen från enskilda avlopp minskat med 30 %. Indikator: antal enskilda avlopp som förbättrats (%).
 - c. År 2022 fördubbla antal bättömningsstationer jämfört med 2017. År 2030, fyrdubbla jämfört med 2017. Indikator: Antal tömningsstationer för båtavlopp i kommunen.
 - d. År 2022, öka antalet båtunderredsvättar i kommunen för att minska kemikalieanvändningen för fritidsbåtar. Indikator: antal båtunderredsvättar i kommunen.

Kommentar:

- a. *Beredningen ser inte att det är nödvändigt att enskilda avlopp minskar utan att det snarare är en övergång till bättre lösningar med lägre miljöpåverkan som behövs. Beredningen gör också bedömningen att det inte är givet att anslutning till kommunalt VA är den mest kostnadseffektiva åtgärden i alla lägen. Utbyggnadstakten av kommunalt VA anges i kommunens VA-plan. Yttrandet innebär inga ändringar i programmet.*
- b. *Beredningen anser att spillvattenhantering bör hanteras under fokusområdet hållbar stadsutveckling och att det befintliga etappmålet om spill- och dagvattenhantering styr mot en minskad belastning från enskilda avlopp likväl som från övrig spillvattenhantering. Yttrandet innebär inga ändringar i programmet.*
- c. *Beredningen anser att det är viktigt att kommunen tar en aktiv roll för att minska utsläppen från fritidsbåtar men att det*

föreslagna etappmålet är bättre lämpat att ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet innebär inga ändringar i programmet.

- d. *Beredningen anser att det föreslagna etappmålet är bättre lämpat att ingå i framtida åtgärdsplaner för vatten. Yttrandet innebär inga ändringar i programmet.*

8. Vänsterpartiet Haninge önskar ytterligare tillägg i text under kapitel 2.4 som främst rör inköp av kött, hållbart ekologiskt fotavtryck och små företags möjlighet att konkurrera med större företag i upphandlingar.

Kommentar: Inför antagande kompletteras programmet med text om köttkonsumtionens klimatpåverkan och ett förtydligande om små och medelstora leverantörers möjligheter att delta som anbudsgivare i upphandling.

9. Vänsterpartiet Haninge föreslår ytterligare etappmål och målvärden avseende kommunens inköp av kött, livsmedel som bidrar till regnskogsskövling och utsläpp av växthusgaser per invånare.

Kommentar: Upphandling är ett verkningsfullt verktyg för att styra mot minskad klimat- och miljöpåverkan. I detta arbete är tillfredsställande uppföljning centralt. Kommunens system för inköp kan inte skilja ut varor som bidrar till regnskogsskövling vilket gör uppföljning av ett sådant mål svår. Hela fokusområdet för "Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp" syftar till att minska kommunens och invånarnas konsumtionsrelaterade utsläpp till en hållbar nivå. Möjligheten till uppföljning på kommunnivå är begränsad varför etappmål med utsläppsmål inte bedöms som meningsfullt. Programmet kompletteras med målvärde gällande minskad köttkonsumtion.

Övriga

Haninge LRF

1. Haninge LRF anser inte att en utvalt produktionssystem, i detta fall ekologiskt, ska gynnas gentemot andra lokalproducerade svenska livsmedel.

Kommentar: Livsmedelsproduktionen påverkar miljön på ett flertal sätt. Målet om andel ekologiskt odlade livsmedel är en del i Haninge kommuns arbete för att nå målet om en giftfri miljö, i och utanför Sverige. Yttrandet innebär ingen förändring i programmet.

Växjö kommun

1. Växjö kommun anser att förslaget till klimat- och miljöpolitiskt program är tydligt och klart strukturerat. Fokusområdena känns relevanta och kopplingen till FNs globala mål kan fungera som inspiration till Växjö's kommande revision av miljöprogram.

Kommentar: Hållbarhetsberedningen tackar för yttrandet och konstaterar att det inte innebär några ändringar i programmet.

Bunt 12

Bilagor till kommunfullmäktige 2017-06-12

Bilaga 180.17 (DEL 2/2) – hela bunten

Ärende

Klimat- och miljöpolitiskt program

161122
Slutversion

Styrning mot miljömålen

Utvärdering av Haninge kommuns styrdokument i relation
till miljömålen

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Haninge Kommun
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Slutversion: 2016-11-22
Uppdragsansvarig: Krister Sernbo
Biträdande uppdragsansvarig: Emma Hell Lövgren
Medverkande: Hillevi Eklund, Tim Schnoor, Elisabetta Troglio
Kvalitetsansvarig: Lena Brunsell
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 7220

Innehåll

Innehåll	3
Sammanfattning	4
Inledning	5
Miljökvalitetsmålen i relation till Haninge kommuns styrdokument	7
Inspel till det Klimat- och miljöpolitiska programmet	7
Generella slutsatser – styrning mot miljömålen	9
Genomgång prioriterade miljömål	12
Ett rikt växt och djurliv	12
En giftfri miljö	13
Ingen övergödning	14
Begränsad klimatpåverkan	15
Frisk luft	16
En god bebyggd miljö	16
Hav i balans och en levande kust och skärgård	17
Levande skogar	18
Utvärdering av specifika insatser	19
Inspel till framtida satsningar	19
LONA	19
Klimatmiljonen	19
Generella slutsatser – LONA och Klimatmiljonen	20
Genomgång LONA	20
Genomgång Klimatmiljonen	21
Utvärdering upphandling	23
Inspel till framtida upphandlingar	23
Generella slutsatser – upphandling	23
Genomgång upphandling kemtekniska produkter	23
Genomgång upphandling skolskjuts	25
Genomgång upphandling gatu- och VA-arbeten Albyberg	26
Metod och bedömningsgrund	27
Jämförande analys	27
Utvärdering specifika insatser	30
Osäkerhet i bedömningarna	30
Referenser	31

Sammanfattning

Haninge kommun har påbörjat ett arbete med att ta fram ett klimat- och miljöpolitiskt program. Programmet syftar till att samla kommunens ambition och viljeriktig inom det klimat- och miljöpolitiska området. Den här rapporten är resultatet av en utvärdering som Ekologigruppen genomfört med syfte att utvärdera om riktlinjerna i Haninge kommuns styrdokument är *tillräckliga* för att nå de nationella miljö kvalitetsmålen. Utvärderingen blir ett inspel till det fortsatta arbetet med det klimat- och miljöpolitiska programmet.

Utvärderingen av Haninge kommuns styrdokument i relation till miljömålen visar att samtliga prioriterade miljömål hanteras på något sätt av de styrande dokumenten. Överlag går det att se att de mest centrala miljömålen för respektive strategi, exempelvis Begränsad klimatpåverkan för klimat- och energistrategin, berörs i stor omfattning. De styrdokument som tydligast kopplar till miljömålen är klimat- och energistrategin, kemikalieplanen och naturvårdsplanen.

Vad det gäller mål och uppföljning av styrdokumentens riktlinjer bedöms målen i kommunens styrdokument som vagt formulerade. Detta försvårar möjligheten till uppföljning, vilket förstärks ytterligare då inga indikatorer för att mäta måluppfyllelsen är utpekade.

Resultatet av genomgången visar också på en relativt sett svag styrning mot att uppnå miljömålen. Det finns otydligheter kring prioritering, process och ansvar för flera av dokumenten. Detta indikerar att förutsättningar för genomförandet av strategidokumentet riskerar att brista.

Utvärdering har också gjorts av specifika insatser inom miljöområdet, åtgärder inom kommunens egen Klimatmiljon samt åtgärder finansierade av det statliga stödet Lokala naturvårdssatsningen (LONA). Tre stycken upphandlingar har också utvärderats.

Utvärderingen av Klimatmiljonen och LONA-projekten visar på att stöden möjliggör för verksamheterna att genomföra projekt och åtgärder, både utpekade i strategierna samt "extrainsatser". Åtgärder skulle kunna genomföras för att tydligare rikta insatserna mot de framtagna strategierna och dess fokusområden.

Genomgången av upphandlingarna och dess ställda miljökrav pekar på att rutiner och resurser för uppföljning saknas. Samt att vidare stöd för de upphandlade verksamheterna skulle behövas.

Det klimat- och miljöpolitiska programmet erbjuder en möjlighet att tydligare rikta och kanalisera miljöarbetet och bör då peka ut en tydlig struktur och process för arbetets genomförande. Programmet bör förtydliga de befintliga dokumentens vikt för olika processer samt utarbeta ett stärkt ramverk och på så vis hjälpa tjänsteorganisationen att fatta beslut som leder till uppfyllelse av miljömålen.

Inledning

Haninge kommun har påbörjat en process för att ta fram ett klimat- och miljöpolitiskt program. Programmet ska leda kommunens arbete mot en högre hållbarhet baserad på Sveriges 16 nationella miljömål.

Som ett underlag för arbetet med det Klimat- och miljöpolitiska programmet har den här utvärderingen tagits fram. Syftet med utvärderingen som presenteras i denna rapport är att utvärdera om riktlinjerna i Haninge kommuns styrdokument är *tillräckliga* för att nå de nationella miljökvalitetsmålen. Detta görs genom en jämförande analys av styrdokumentet i relation till miljökvalitetsmålen. Resultat av analysen ligger till grund för inspelen till fortsatt arbete med det klimat- och miljöpolitiska programmet.

För att bedöma tillräckligheten i styrdokumentet har två bedömningssteg använts. Steg 1 fokuserar på styrdokumentets riktlinjer i relation till miljömålen och steg 2 fokuserar på styrdokumentets förutsättningar för att kunna genomföras.

Underliggande frågeställningar till de olika bedömningsstegen är:

- hur och i vilken omfattning speglar styrdokumentet miljömålen (steg 1);
- vilken möjlighet finns att genomföra styrdokumentets mål genom uppföljning, ansvar och budget (steg 2).

Utvärdering av kommunens styrdokument har gjorts utifrån en detaljerad bedömningsgrund som baseras på strategier för miljömålen framtagna av Länsstyrelsen i Stockholms län och, då länsstrategier inte funnits, regeringens preciseringar av miljömålen.

Bedömningsgrunden och dess resultat kan också ses som ett medel för att gynna en framtida diskussion mellan tjänstepersoner och politiker om möjligheter och svårigheter/brister i styrdokumentet samt för att främja ett sektorsövergripande arbete inom kommunens organisation.

Bedömningen har gjorts av Haninge kommuns prioriterade miljömål, vilka är:

- Ett rikt växt- och djurliv
- Giftfri miljö
- Ingen övergödning
- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- En god bebyggd miljö
- Ett hav i balans samt levande kust och skärgård
- Levande skogar

De styrdokument vars riktlinjer analyserats utifrån de prioriterade miljömålen är:

- Översiktsplan 2030 (mål och planeringsinriktningar), granskningshandling 2016
- Naturvårdsplanen, antagen 2016
- Klimat- och energistrategin, antagen 2014
- VA-planen, antagen 2015
- Vattenplanen, antagen 2012
- Kemikalieplan, remissversion 2016

- Riktlinjerna för upphandling, antagna 2014

Utvärdering har också gjorts av specifika delar av kommunens miljöarbete. Projekt beviljade inom "Klimatmiljonen" och samtliga av kommunens LONA-projekt mellan 2010-2016, har gått igenom. Likaså har tre upphandlingar, VA- och gatuarbeten i Albyberg (2013), skolskjuts (2014) och kemitekniska produkter, städredskap och papper- och plastprodukter (2012) utvärderats. Denna utvärdering har gjorts framtidsytande för att ge rekommendationer för framtida satsningar.

Rapportens uppbyggnad

Rapporten är uppdelad i tre huvuddelar. Den inledande delens två avsnitt presenterar resultatet av den jämförande analysen av kommunens styrdokument i relation till prioriterade miljömål. En sammanställning av bedömningen för respektive miljömål presenteras. Den andra delen presenterar utvärderingen av specifika insatser samt den tredje delen utvärderingen av de tre upphandlingarna.

Varje kapitel inleds med inspel till fortsatt arbete samt slutsatser. Därefter presenteras en genomgång av respektive miljömål/projektkategori/upphandling.

Rapportens andra och tredje del som presenterar specifika insatser och utvärderingen av upphandlingarna redovisar också specifika förslag till åtgärder.

Rapportens avslutande kapitel innefattar en metodbeskrivning. I metodbeskrivningen redovisas också osäkerheter i bedömningarna.

Miljökvalitetsmålen i relation till Haninge kommuns styrdokument

Styrning mot miljömålen
i Haninge kommun
Slutversion
161122

Inspel till det Klimat- och miljöpolitiska programmet

Förutsättningar

Det klimat- och miljöpolitiska programmet syftar till att vara en samlad beskrivning av kommunens ambition och viljeriktning i arbetet med nationella och lokala miljömål. Programmet kommer att fungera som en källa som samlar och hänvisar till andra kommunala styrdokument.

Det klimat- och miljöpolitiska programmets fem fokusområden är:

- Resor och transporter
- Bebyggelse (fysisk planering)
- Mark och vatten
- Konsumtion
- Kunskapsuppbyggande och utvecklingsarbete

Varje fokusområde kommer att ha miljömål med indikatorer kopplat till sig.

Utmaningen

Haninge kommun befinner sig i en expansiv fas. Kommunen är utpekad som en regional stadskärna med en målsättning att utvecklas till en motor för tillväxt i regionen. Kommunens utmaning ligger därför bland annat i att:

Skapa nya bostäder och nya lokaler för service och näringslivet samt hållbara transportsystem som krävs för den ökande befolkningen och samtidigt:

- bevara och utveckla höga naturvärden,
- förbättra vattenkvaliteten i kommunens vattendrag samt
- minska klimatgasutsläppen

Med utgångspunkt i dessa utmaningar och resultaten från den här utvärderingen finns en stor möjlighet att genom det Klimat- och miljöpolitiska programmet formulera en organisation med processer och rutiner för att implementera kommunens hållbarhetsarbete.

Det Klimat- och miljöpolitiska programmet bör peka ut en tydlig struktur för att styra miljöarbetet i kommunen. Den jämförande analysen av de befintliga styrdokumenten visar på behovet av framtagande av ett program/styrdokument som kan förtydliga de befintliga dokumentens vikt för olika processer. Ett stärkt ramverk kan förbättra miljöarbetet genom att hjälpa tjänsteorganisationen att fatta beslut som leder till uppfyllelse av miljömålen.

Organisation, process och rutiner

Slutsatserna av den jämförande analysen av styrdokumenten har pekat ut en svaghet i de flesta dokumenten när det gäller delvis otydlig målformulering, otillräckligt stöd vid prioritering, kravnivåer (vilken nivå som ska ställas) och uppföljning (indikatorer och rutiner). För att undvika att miljöarbetet blir personberoende måste det klimat- och

miljöpolitiska programmet syfta till att hitta arbetssätt som stärker upp alla dessa bitar. Det är viktigt att införa arbetssätt som eftersträvar en resilient och stabil organisation. I en sådan organisation blir det tydligt hur beslut fattas och hur enskilda planer och projekt bidrar till att nå kommunens miljömål. Likaså blir processer, rutiner och ansvar tydligt utpekade och beskrivna i en sådan organisation. En resilient organisation förutsätter också en kommunikation av hållbarhetsarbetet inom organisationen.

Hållbarhetsfrågor för den fysiska planeringen

Kommunen har en tydlig viljeriktning och ambition både vad gäller minskad klimatpåverkan, för att utveckla och bevara naturvärden samt att förbättra vattenkvaliteten i kommunen. Eftersom kommunen är så pass expansiv bedömer vi att en nyckelfråga för att lyckas med hållbarhetsarbetet och nå sina ambitioner är att rikta in sig på den fysiska planeringen.

Utvärderingen som gjorts pekar på en relativt svag koppling mellan de gröna och blå frågorna och den fysiska planeringen. Här upplever också enskilda planhandläggare ett litet stöd i de styrande dokumenten. Till exempel så fokuserar naturvårdsplanen i stor omfattning på naturen utanför den bebyggda miljön. Här skulle en strategi för den tätortsnära naturen behöva tas fram. Hur de gröna värdena ska hanteras på ett konsekvent sätt i detaljplanearbetet skulle behöva förtydligas i ett sådant dokument. Tydligt utarbetade rutiner och arbetssätt för att lyfta in de gröna frågorna i den fysiska planeringen bör involveras i detta. Dagvattenstrategin ger ett stöd i arbetet att hantera dagvatten i den bebyggda miljön, men andra vattenfrågor skulle kunna integreras på ett bättre sätt.

För att nå ambitionen att utveckla och bevara såväl naturvärden och vattenvärden har analysen av styrdokumentet visat på ett behov av att komplettera befintliga dokument med en samlad grönblå strategi i samhällsplaneringen. Denna skulle kunna utveckla verktyg för planering (t.ex. hur kompensation ska integreras i kommunens exploatering/utveckling), använda verktyg för att beskriva ekosystemtjänster och påverkan på dessa. Den skulle också kunna utforma processer och rutiner för miljömålsområden som berör flera organisationer (till exempel vem som bör inkluderas i en process, när och hur bedömning om behov av åtgärder och utredningar måste ske, när kostnader måste vara identifierade och budgeterade och så vidare).

Precis som för de blågröna frågorna ser vi ett behov av en likande koppling till minskad klimatpåverkan. Här behöver klimat- och energistrategins mål och ambitioner tydligare kopplas till ÖP samt verktyg tas fram inom den fysiska planeringen för att hantera dessa frågor. Kopplat till klimatfrågan är trafik en knäckfråga som måste behandlas på ett genomgripande sätt.

Fortsatt arbete

I fortsatt arbete med det Klimat- och miljöpolitiska programmet föreslås att fokus ligger på:

- Att formulera en tydlig och resilient organisation för hållbarhetsarbetet. Vad ska göras, av vem, i vilka processer, hur ska det göras och hur följs detta upp? Organisationen ska tydligt peka ut ansvar, men också beskriva vilka befogenheter som finns för att genomföra ansvar.

- Se över hur det sektorsövergripande arbetet sker inom de utpekade fokusområdena. Skapa forum för samverkan, till exempel när det gäller mark, exploatering, planering och strategiskt arbete.
- Arbeta med att hitta lämpliga kommunikationsformer så att det Klimat- och miljöpolitiska programmet implementeras i kommunens organisation.
- Att tydliggöra vilka styrdokument och vilka mål som kopplas och prioriteras till utpekade fokusområdena för det Klimat- och miljöpolitiska programmet. Samt förtydliga i vilka processer och för vem som fokusområdet är centralt. Detta bör göras för att tydliggöra hur arbetet; mål – styrdokument – strategi – verksamhet – utförare hänger ihop. Eftersom nämnderna själva ansvarar för prioriteringen av insatser är det viktigt för nämnderna att veta vilka områden som berör deras ansvarsområde.
- Att utarbeta en tydlig uppföljningsprocess med indikatorer samt redovisning av hållbarhetsarbetet.
- Koppla arbetet med uppföljning till befintliga uppföljningsrutiner/processer på ett tydligare sätt, exempelvis mål och budget. Går det att tydliggöra med en så kallad grön budget/grönt bokslut, vilka satsningar som görs och inte görs.
- Utarbeta strategier för begränsad klimatpåverkan, förbättrad vattenkvalitet och gröna frågor i samhällsplaneringen.
- Tydliggöra vilka resurser som krävs för uppföljning och stödfunktioner i hållbarhetsorganisationen. Med stödfunktioner menas det hållbarhetsstöd, i form av personalresurser och kompetens som krävs för att respektive förvaltning (miljösamordnare, miljöombud, miljöansvarig) ska kunna ta sitt ansvar när det kommer till hållbarhetsarbetet.
- Tydliggöra kopplingen mellan styrdokumentens genomförande och budget, så det blir lätt att sätta av riktade resurser till genomförande av åtgärder.
- Föreslå budgetramar för fokusområdenas genomförande, på så sätt skulle förvaltningarna själva kunna prioritera inom fokusområdena.

Generella slutsatser – styrning mot miljömålen

Utvärderingen av Haninge kommuns styrdokument i relation till miljömålen visar att samtliga prioriterade miljömål hanteras på något sätt av de styrande dokumenten. Överlag går det att se att det mest centrala miljömålet för respektive strategi, exempelvis Begränsad klimatpåverkan för Klimat- och energistrategin, berörs i stor omfattning.

Mål och uppföljning av styrdokumentens riktlinjer

Överlag bedöms målen i kommunens styrdokument som vagt formulerade, de framstår som inriktningsmål, ambitioner eller viljeriktningar. Det saknas generellt också indikatorer kopplade till målen, med vissa undantag. Det blir då svårt att veta hur målen ska följas upp, bedömningen av hur kommunen närmar sig målet/målen riskerar också att bli godtycklig.

Rutinerna för uppföljning pekas ut i vissa av dokumenten, men på ett översiktligt plan. Det är positivt att uppföljningen i många fall kopplas till inarbetade rutiner i kommunens arbete, till exempel mål- och budgetprocessen. Hur uppföljningen av de olika styrdokumenterna ska genomföras och av vem är otydligt. Det framgår inte vems ansvar det är att bedöma om insatserna är tillräckliga för att nå de uppställda målen. Det saknas också information om resurser för uppföljning av miljöarbetet. Därmed finns risk att resurser för uppföljning uteblir. Om resurser till uppföljning (tid, mandat och/eller budget) saknas blir möjligheten att tydliggöra och eventuellt justera riktningen mot eller ifrån målet liten.

Målkonflikter mellan olika miljömålsområden redovisas i många fall inte tydligt vilket kan göra det svårt att hantera dem i planeringspraktiken.

En sammanfattande tabell redovisar samtliga styrdokumentens överensstämmelse med miljömålen (se Bilaga 1). Bedömningen av styrdokumentens överensstämmelsegrad sammanfattas för varje miljömåls- respektive åtgärdsområde. Skalan som används är helt, hög grad, delvis, lite, inte alls.

Riktlinjer och styrningsförmåga

Resultatet av genomgången visar på en relativt sett svag styrning mot att uppnå miljömålen. Det finns en utmaning i att åtgärdsplanerna inte är politiskt beslutade. Ett politiskt beslut om åtgärdsplanerna skulle kunna ge förvaltningen större mandat att arbeta med åtgärder och insatser. Det skulle innebära en tydligare politisk prioritering av kommunens resurser. När den prioriteringen uteblir är det svårt för tjänsteorganisationen att avgöra politikernas ambitionsnivå i respektive plan. Svårigheten förstärks också av de vagt formulerade målen. När prioriteringen av åtgärder hamnar på den enskilda förvaltningen finns en risk, om inte tillräckliga resurser och stöd tillhandahålls, att miljöfrågorna hamnar i skymundan och fokus läggs på det förvaltningen/enheten ser som kärnverksamheten.

Vissa av styrdokumenterna har tydliga fokusområden som överensstämmer med miljömålen (energi- och klimatstrategi, naturvårdsplan (NVP), kemikalieplan) vilket bedöms som positivt då det riktar insatserna för att nå målen. Andra dokument saknar tydliga fokusområden som kopplar till miljömålen (vattenplan, VA-plan). Tydliga fokusområden är ett sätt att prioritera inom området. Dessa anger var kommunens resurser huvudsakligen ska läggas inom respektive område. På så sätt får förvaltningarna hjälp med prioritering av miljöarbetet. Tydliga fokusområden tillsammans med tydligt formulerade mål skulle stärka styrningen av kommunens miljöarbete.

Styrningen mot miljömålen skulle gynnas av att förtydliga hur dokumenten ska användas. I vilka processer är styrdokumentets riktlinjer centrala och vilka rutiner ska användas för att få ut maximal effekt av dokumenten? Det är viktigt att peka ut tydliga ansvarsområden för de olika dokumenten så att det alltid finns någon som ansvarar direkt för genomförande av planer/program. Ett exempel på vikten av att peka ut både processer och rutiner är naturvårdsplanens formulering att "tillräcklig naturvårdskompetens" ska kopplas in i den fysiska planeringen. Det framgår inte tydligt vem som säkerställer detta och vad som avses med "tillräcklig".

Prioritering, process och ansvar

En tydlig dokumentshierarki saknas vilket gör det svårt att avgöra vilka dokument som gäller och vilka åtgärder som ska prioriteras före andra. Det riskerar då att bli upp till den enskilda handläggaren vilka mål och åtgärder som prioriteras i praktiken. Arbetet skulle gynnas av en förtydligad dokumentshierarki. Då skulle oklarheter och intressekonflikter kunna minimeras.

Styrdokumenterna är upplagda på olika sätt. Likaså är innehållet formulerat på olika. De har till exempel olika struktur och benämningar för mål och riktlinjer (tex riktlinjer, planera för, vägledning etc). Detta försvårar ytterligare för den enskilda handläggaren i arbetet med att prioritera och/eller tolka dokumenten. Det lägger ett stort ansvar för hållbarhetsarbetet på den enskilda handläggaren. En röd tråd, eller gemensamt språk/terminologi, underlättar när man ska förmedla vikten av kommunens miljöarbete och skapa förståelse för vad styrdokumentet syftar till. Utan ett starkt eller tydligt stöd i styrdokumentet, eller en gemensam syn inom kommunen, blir tolkningen mer upp till en enskild handläggare. Detta bygger en skör och personbunden organisation och riskerar också att resultera i en sämre implementering av kommunens hållbarhetsambitioner.

Genomgång prioriterade miljömål

Ett rikt växt och djurliv

Definition och åtgärdsområden

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

De åtgärdsområden som pekas ut i den regionala strategin för att nå miljömålet Ett rikt växt- och djurliv är:

- Grön infrastruktur och markens historia
- Ekosystemtjänster
- Landskap och jordbruk
- Skogar och skogsbruk
- Vatten, övergödning och skadliga ämnen

I Haninge kommuns styrdokument hanteras målet om ett rikt växt- och djurliv främst i översiktsplanen, naturvårdsplanen, vattenplanen, VA-planen och riktlinjerna för upphandling. Målet berörs i särskilt stor omfattning i naturvårdsplanen. Naturvårdsplanen utgår från de nationella och regionala miljömålen om biologisk mångfald. Viktiga åtgärdsområden för att nå miljömålet pekas ut genom strategier för skydd och hänsyn till viktiga naturmiljöer och strukturer. I översiktsplanens planeringsinriktningar är det svårt att utläsa hur väl dess riktlinjer är synkade med naturvårdsplanen. Särskilt gäller det kopplingen mellan biologisk mångfald och fysisk planering. Denna oklarhet kring naturvårdsplanens integrering med översiktsplanen kan skapa en målkonflikt i planeringspraktiken.

Flera insatser som pekas ut under åtgärdsområden i den regionala miljömålsstrategin hanteras inte av något av styrdokumentet. Detta är bland annat tätortsnära natur, stråk mellan stadsdelar och involverandet av allmänheten. Kopplingen mellan landskap, jordbruk och skogsbruk är svag i styrdokumentet. Likaså behandlas inte landskapsvård och brukarperspektivet.

Friluftsliv och rekreation är ett eget utpekade fokusområde i naturvårdsplanen. Fokus ligger till största del på informationsinsatser och skyltning i befintliga reservat. En utpekad insats under den regionala strategins åtgärdsområde för rekreation och friluftsliv om prioriterade åtgärder för friluftsliv och rekreation med fokus på särskilda grupper behandlas dock inte, tillgänglighet generellt nämns.

Den tätortsnära naturen behandlas inte särskilt i någon av dokumenten. Det medför en risk för brister när det kommer till rekreation och tillgänglighet/närhet för barn. Det leder till bedömningen att insatserna för åtgärdsområdet behöver förstärkas. Exempel på en lämplig förstärkning är en grön strategi för tätorter med till exempel tydligare definierade ramar för planering (ex definition av goda avstånd/tillgång till natur och park) och målsättningar för skydd av naturområden i kommunen. Detta skulle

stärka arbetet med miljömålet i framförallt kommunens fysiska planering.

Ekosystemtjänstperspektivet är inte tydligt utpekad i styrdokumentet även om flera av dokumenten pekar ut åtgärder och områden som är ekosystemtjänster men utan att benämna dem som just ekosystemtjänster. Begreppet nämns i målen för naturvårdsplanen men preciseras inte ytterligare genom en utpekad strategisk inriktning eller vidare åtgärder. Begreppet skulle kunna utvecklas inom ramen för en grön strategi.

En giftfri miljö

Definition och åtgärdsområden

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

De åtgärdsområden som pekas ut i den regionala strategin för att nå miljömålet

En giftfri miljö är:

- Ökad kunskap och information
- Intensifierad tillsyn
- Kemikaliekrav i offentlig upphandling
- Sanera förorenade områden
- Mindre farliga ämnen i bygg och anläggningsarbete
- Renare vatten och avlopp
- Förbättrad avfallshantering
- Stärkt miljögiftsansvar

I Haninge kommuns styrdokument hanteras målet om en giftfri miljö främst i Kemikalieplanen (remissversion). Till viss del berörs det även av VA-planen och riktlinjerna för upphandling. Översiktsplanens planeringsinriktningar behandlar inte miljömålsområdet specifikt.

Kemikalieplanen utgår ifrån det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö och knyter an till länsstyrelsens regionala strategi. Planen behandlar arbetet med utfasning av farliga ämnen inom ett flertal områden. Den prioriterar inventeringar av kemikalier/minskad användning inom vissa verksamheter och pekar ut upphandling som ett centralt verktyg för att minska exponeringen. Planen fokuserar på Haninge kommuns verksamheters möjligheter att skydda barn och unga. Bygg och anläggning, som är ett prioriterat område i kemikalieplanen, fångas inte upp i riktlinjerna för upphandling. Kemikalieplanen anger inte heller hur uppföljning av upphandling ska göras. Bara att det kan kräva extra resurser.

VA-planen behandlar miljömålet en giftfri miljö till viss del.

Målsättningar om exempelvis ökad reningsgrad i reningsverken samt minskade föroreningar i form av aktivt uppströmsarbete behandlas inte. Uppströmsarbete i form av dagvattenhantering nära källa pekas dock ut på ett tydligt sätt i dagvattenstrategin.

Sanering av förorenade områden, som är ett viktigt åtgärdsområde kopplat till miljömålet, hanteras inte av något av styrdokumentet. En

begränsning i denna analys är att dokument som bedöms som viktiga för att utvärdera målet inte ingått i denna utvärdering. Det gäller till exempel avfalls- och tillsynsplan, vilket gör det svårt att med någon större precision bedöma om målet hanteras på ett tillräckligt sätt i kommunens arbete.

Ingen övergödning

Definition och åtgärdsområden

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

De åtgärdsområden som pekas ut i den regionala strategin för att nå miljömålet Ingen övergödning är:

- Samhällsplanering, regionala strukturer och markanvändning
- Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster
- Transporter och resande

I de styrdokument som utvärderats hanteras målet Ingen övergödning främst i VA-planen genom dagvattenstrategin och hantering av avloppsvatten.

Merparten av åtgärdsområdena som kopplar till dagvatten i miljömålen finns med i strategin och bedöms överstämma i hög grad med strategins formuleringar. I VA-planens dagvattenstrategi formuleras tydliga arbetssätt och åtgärder för att minska näringsbelastningen från dagvatten till sjöar och vattendrag. Här hanteras också frågan om miljö kvalitetsnormer (MKN) på ett bra sätt. I andra styrdokument behandlas inte MKN på ett tillräckligt sätt.

Viktiga insatser utpekade i länsstrategins åtgärdsområden hanteras inte i de styrande dokumenten. Ett exempel är skyddszoner i landskapet som inte hanteras i något av dokumenten eller målsättningar om exempelvis ökad reningsgrad i reningsverken. Lokalisering, som är en strategiskt viktig fråga, hanteras svagt. Långsiktiga enskilda VA-lösningar pekas ut som en ambition i skärgården, vilket är av extra vikt för miljömålet.

Avfallsplanen och tillsynsplanen är viktiga dokument i relation till målet. Dessa hade behövt bedömas för att se om kommunens styrdokument hanterar miljömålet tillräckligt.

Definition och åtgärdsområden

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig.

Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras.

De åtgärdsområden som pekas ut i den regionala Klimat- och energistrategin för att nå miljömålet Begränsad klimatpåverkan är:

- Transporter och resande
- Energianvändning i bebyggelse
- Energitillagring (nya och gamla system)
- Samhällsplanering, regionala strukturer och markanvändning
- Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster
- Kunskapsutbyggnad och utvecklingsarbete

I de dokument som utvärderats hanteras målet Begränsad klimatpåverkan främst i klimat- och energistrategin, översiktsplanen och riktlinjerna för upphandling samt i viss utsträckning i VA-planen.

Klimat- och energistrategin hanterar miljömålet Begränsad klimatpåverkan på ett bra sätt. Planen är i stort sett heltäckande vad gäller ämnesområden som länsstyrelsen pekat ut för miljömålet.

I strategin formulerar kommunen mål för hur mycket utsläppen av växthusgaser ska minska till 2020 respektive 2050, för minskning av energianvändning i byggnader till 2014 respektive 2020 samt mål om minskning av energianvändning för kommunens transporter till 2020 respektive 2030.

Energitillagring och energieffektivitet samt kunskapsutbyggnad och utvecklingsarbete är områden som hanteras på ett mycket bra sätt. Energitillagring erbjuds till både medborgare och företag. Klimat- och energistrategin pekar också ut en strategisk inriktning att öka produktionen av förnyelsebar energi inom kommunen.

I åtgärdsområdet Energianvändning i bebyggelse formuleras dock inte specifika energikrav för nybyggnader. Prioriterade upphandlingsområden utpekade i strategin är samkörda med riktlinjerna för upphandling vilket bedöms som positivt.

Transport, resor och utsläpp från motortrafik har ett särskilt fokus i dokumentet. En strategisk inriktning att öka andelen resor med kollektivtrafik och cykel pekas ut. Behovet av att dessa transportmedel prioriteras framför bilen pekas ut i strategin och Mobility Management lyfts som ett prioriterat verktyg rörande mobilitetsfrågor. Förtätning kring befintlig eller kommande kollektivtrafik är en prioriterad strategi för att minska klimatgasutsläppen. Hur dessa strategiska inriktningar är synkade med översiktsplanen är svårt att bedöma då utvärderingen endast tittat på översiktsplanens planeringsinriktningar. Utvärderingen kan därför inte avgöra om målet beaktas på ett tillfredställande sätt i dokumenten emellan.

En strategi för hur trafikfrågor ska hanteras samordnat bör finnas i respektive dokument. En trafikplan eller trafikstrategi skulle kunna vara ett bra dokument som skulle komplettera kommunens målsättningar inom trafikområdet (se till exempel Malmö stads trafik- och mobilitetsplan).

Klimatanpassning är ett område som inte hanteras på ett tillräckligt sätt i de utvärderade styrdokumenterna.

Frisk luft

Definition och åtgärdsområden

Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

De åtgärdsområden som pekas ut i det regionala åtgärdsprogrammet för kväveoxid och partiklar för att nå miljömålet Frisk luft är:

- Utsläpp från motortrafik
- Informationsinsatser
- Upphandling

I Haninge kommuns styrdokument hanteras miljömålet Frisk luft inte av någon plan på ett prioriterat sätt. Målet berörs dock indirekt i Klimat- och energistrategin genom minskade utsläpp av växthusgaser som kan medföra positiva bieffekter på luftkvalité. Målet kan sägas beröras genom riktlinjerna för upphandling då transporter pekas ut som ett särskilt viktigt område att ställa miljökrav kring. Det är oklart hur luftkvaliteten ser ut i kommunen idag. Frågan kan med fördel behandlas på ett strategiskt plan vid förtätning/planering.

En god bebyggd miljö

Definition och åtgärdsområden

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

De åtgärdsområden som sammanfattats från regeringens precisering av miljömålet En god bebyggd miljö är:

- Hållbar samhällsplanering och bebyggelse struktur samt god vardagsmiljö
- Infrastruktur samt kollektivtrafik, gång och cykel
- Natur- och grönområden samt kulturvärden i bebyggd miljö
- Hushållning med energi och naturresurser, avfallshantering samt hälsa och säkerhet

I Haninge kommun hanteras miljömålet En god bebyggd miljö framför allt i översiktsplanen. Målet berörs också till viss del i Kemikalieplanen och Naturvårdsplanen.

Utvärderingen av Översiktsplanens riktlinjer visar på en hög ambition om att nå en god bebyggd miljö. Planeringsriktlinjerna ringar in flera åtgärdsområden som hållbar samhällsplanering och bebyggelsestruktur, infrastruktur samt kollektivtrafik, gång och cykel samt tillgång till natur och grönområden. Då utvärderingen endast gjorts på planeringsriktlinjerna är det svårt att bedöma hur väl integrerat målsättningarna är i de mer detaljerade delarna av översiktsplanen.

Utvärderingen pekar på en svag kopplingen mellan den bebyggda miljön och den gröna miljön, som skulle behöva stärkas. Ett verktyg som grönytefaktor används till exempel inte och hur bedömer man att det finns tillräcklig kompetens i planprocessen.

I en så pass expansiv kommun är det av stor vikt att grönstruktur för rekreation och hälsa i de tätbebyggda områden hanteras på ett bra sätt. Naturvårdsplanen och, i den, utpekade naturvärden skulle vara en utmärkt bas för en grön strategi. En grön strategi för tätorter med avstånd/tillgång på natur och park kan med fördel tas fram.

Kemikalieplanen ger ett bra stöd i arbetet mot miljömålet En god bebyggd miljö då olika strategier pekas ut för att skydda människor från skadliga ämnen.

Hav i balans och en levande kust och skärgård

Definition och åtgärdsområden

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

De åtgärdsområden som sammanfattats från regeringens precisering av miljömålet Hav i balans och en levande kust och skärgård är:

- Ekosystemtjänster
- Blå infrastruktur
- Miljökvalitetsnormer (MKN)
- Bevarande av natur- och kulturmiljöer
- Friluftsliv
- Biologisk mångfald

I Haninge kommuns styrdokument hanteras miljömålet främst i vattenplan och VA-plan. Åtgärder för biologisk mångfald och vattenbruk finns utpekade i vattenplanens åtgärdsplan. Dagvattenstrategin hanterar uppströmsarbete i form av dagvattenhantering. VA-planen hanterar latrinhantering i skärgården.

Miljömålet Hav i balans och Levande kust behandlas till viss del i Vattenplanen där fokus främst ligger på att uppnå MKN. Generellt är kust- och skärgårdsområden inte särskilt prioriterade eller beaktade i kommunens styrdokument. Inte heller rekreationsområden kopplade till kust och skärgård är särskilt prioriterade. Ett tydligt ekosystemtjänstperspektiv saknas i styrdokumenterna även om flera av dokumenten pekar ut åtgärder och områden som är

ekosystemtjänster. I kartmaterial för ÖP finns också områden för viktiga blåa ekosystemtjänster utpekade.

Levande skogar

Definition och åtgärdsområden

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

De åtgärdsområden som sammanfattats från regeringens precisering av miljömålet Levande skogar är:

- Ekosystemtjänster
- Grön infrastruktur
- Bevarande av natur- och kulturmiljöer
- Friluftsliv
- Biologisk mångfald

I Haninge kommuns styrdokument hanteras miljömålet till viss del i naturvårdsplanen (åtgärder som gäller biologisk mångfald och friluftsliv) och indirekt i översiktsplanen. Skogar som ett särskilt prioriterat område eller åtgärder särskilt riktad mot skog behandlas inte av styrdokumentet. Skötsel och utveckling av tätortsnära skogar behandlas i en separat skogsvårdspolicy som inte ingått i denna analys. Det är därför svårt att bedöma huruvida kommunens styrdokument är tillräckliga för att nå målet.

Utvärdering av specifika insatser

Inspel till framtida satsningar

LONA

Utifrån naturvårdsplanens fokusområden samt beaktat de redan genomförda LONA-projekten (se nedan) kan följande inspel ges:

- Genomför satsningar för naturskydd – Kommunens naturvårdsplan prioriterar skydd och utveckling av befintlig natur, LONA-medel kan vara till hjälp i det arbetet. Skydd kan vara i olika former och behöver inte vara i form av reservat. Biotopskydd, naturvårdsavtal, skötselavtal eller annat kan också användas.
- Prioritera projekt i bebyggd miljö för att hitta vägar för att öka naturvärden – Dessa projekt kan vara av lite experimentell art och ska syfta till att öka naturvärden i eller kopplat till den bebyggda miljön.
- Inkludera markägare i projekt och uppmuntra till naturvårdsinriktad skötsel (avsätta medel?) – Projekt som inkluderar landsbygdens befolkning ligger i nära samklang med landskapskonventionen som ratificerades 2011. Projekt kan göras för att identifiera och stärka landskapens värden.
- Diversifiera inriktningen på projekt. När det gäller större naturvårdande insatser har våtmarker dominerat inom den analyserade perioden. För att bredda satsningarna och närma sig naturvårdsplanen skulle andra naturtyper/habitat beaktas framöver.

Klimatmiljonen

Utifrån klimatstrategins fokusområden samt beaktat de redan genomförda projekten inom ramen för klimatmiljonen (se nedan) kan följande inspel ges:

- Prioritera projekt som ökar möjligheterna till klimatsmart och transportsnål planering riktat mot planerare i den egna organisationen. Underlag, utbildning, forskningsprojekt är tre möjliga vägar framåt.
- Fortsatta projekt inom området energiproduktion bör fokuseras på att möjliggöra för fler, större eller mer innovationsdrivna energiproduktionsanläggningar, eller för planeringsunderlag för placering av förnybar produktion.
- Starta projekt med syfte att förtydliga kravspecifikationen vid upphandling.
- Det finns ett behov av att tydligare definiera vilken miljönytta av projekten bedöms vara. Det bör dessutom framgå av projektrapporten vilken effekt projektet bedöms ha efter att det avslutats.
- Allokera medel till de områdena där de gör mest nytta. Det kan till exempel anges tydligare hur mycket pengar som ska gå till projekt som maximerar klimatnytta (till exempel en andel till investeringar som identifierats som prioriterade) och hur mycket som kan användas till kampanjer och andra attitydförändringsprojekt.

Generella slutsatser – LONA och Klimatmiljonen

Både Klimatmiljonen och LONA möjliggör för verksamheterna att genomföra projekt och åtgärder, både utpekade i strategierna samt ”extrainsatser”. Båda projektyperna bedöms vara flitigt använda.

Åtgärder skulle kunna genomföras för att tydligare rikta insatserna mot de framtagna strategierna och dess fokusområden.

Klimatmiljonen är ett bra exempel på hur ytterligare stöd genom en pott med resurser kan möjliggöra och ytterligare öka satsningar inom prioriterade miljömålsområden. Detta kan med fördel anammas inom andra områden.

Genomgång LONA

Ansökta LONA-bidrag har tre fokusområden:

- Kunskapsinhämtning som underlag till naturvårdsinsatser eller som planeringsunderlag för kommunens fysiska planering (ca 2 miljoner kr)
- Naturvårdsåtgärder i våta marker eller dammar. Då särskilt anläggande eller restaurering av dammar (1,8 miljoner kr).
- Information om Haninges natur, antingen specifika delar eller om kommunens natur som helhet.
- Ett planeringsunderlag som handlar om grönområden i närheten av förskolor har förts till en egen kategori eftersom det handlar specifikt om folkhälsa/naturpedagogik och inte enbart om grön infrastruktur.

De satsningar som gjorts täcker till viss del in de strategiska områdena som finns definierade i kommunens naturvårdsplan (Fysisk planering/Skydd av natur/Naturvård och skötsel/Kunskapsinsamling och kunskapsspridning/Frilluftsliv och rekreation).

Saknas helt gör satsningar på skydd av natur samt praktiska projekt i fysisk planering. Exempel på projekt i fysisk planering skulle kunna vara utforskande kompensationsprojekt eller projekt som syftar till att skydda specifika områden utsatta för exploateringshot, eller att öka den biologiska mångfalden i bebyggd miljö. Likaså tycks fokus på naturvårdsprojekten ligga på våtmarker/dammar då LONA-medel inte söks för naturvårdsprojekt för andra typer av värdefulla områden, exempelvis skogar eller ängsmarker. Den interna prioriteringen av vilka projektyper som anses vara viktiga har inte gjorts utan detta är enbart ett konstaterande. Detta är ingen värdering av projektens giltighet/vikt utan bara en jämförelse mot vad det står i naturvårdsplanen. LONA-bidragen är inte heller heltäckande för kommunens naturvårdsarbete utan anger särskilda satsningar. Minst lika viktigt är den löpande budgeten för exempelvis ekologisk kompetens i olika processer eller driftspengar för återkommande skötsel av naturmark.

Genomgång Klimatmiljonen

Styrning mot miljömålen
i Haninge kommun
Slutversion
161122

Kommunens klimatmiljon är tänkt att fungera som ”smörjmedel” för klimatarbetet. Genomgången av de genomförda projekten nedan utgår från Klimatstrategins utpekade fokusområden.

Transporter

Täcker in Mobility management relativt väl. Ca 500 (10%) tkr har använts till projekt som syftar till att minska transportarbetet, både inom kommunens verksamheter och hos medborgarna. 360 tkr använts till inköp av elcyklar och iordningställande av cykelutrymmen för att öka cyklandet i kommunens verksamheter. Inga projektmedel har använts för att förbättra infrastrukturen för förnybara drivmedel såsom utpekats i den strategiska inriktningen.

Energianvändningen i bebyggelsen

835 tkr har använts till projekt som på olika sätt försöker minska energianvändningen i kommunens verksamheter, alltså inte bara byggander. 200 tkr har gått till byte av lamparmaturer, 200 tkr till avläsningsutrustning i en ishall och knappt 300 tkr till grön IT och webbmötesutrustning. Summan få anses relativt låg sett till de eventuella vinsterna som kan göras vid energieffektivisering av särskilt byggnader. Det finns ett utpekats mål om att minska energianvändningen med 20 procent till 2020. Det skulle därför kunna bedömas som en del av det löpande arbetet att arbeta med energieffektivisering, bland annat för kommunens fastighetsbolag.

Energiproduktion

880 tkr har använts till investeringar i solcellsanläggningar, varav 230 tkr har gått till en kombinerad solcellsanläggning och laddningsstation för elcyklar (anläggningen är också kopplade till elnätet). Det går att fundera över om det är rimligt att klimatmiljonens pengar används för att delfinansiera solcellsanläggningar vid nybyggnation då den investeringen i sig är en lönsam investering sett ur anläggningens levnadslängd. Då ska anläggningen fungera som en tydlig inspirationskälla för andra liknande projekt i kommunen. Kanske är så fallet med de här anläggningarna. Fortsatta projekt kan förslagsvis fokusera på att möjliggöra för fler, större eller mer innovationsdrivna energiproduktionsanläggningar, för att öka insamlingen av matavfall (avfallsplanen - hör delvis ihop med klimatstrategin men nämns inte i den) eller för planeringsunderlag för placering av förnybar produktion.

Samhällsplanering, regional struktur och markanvändning

Enbart 35 tkr har använts inom detta strategiska område. Det gällde då att ta fram planeringsunderlag, i form av ett GIS-underlag, för klimatanpassning. Det finns en stor potential att använda pengar inom detta område. Hur projekt inom detta område skulle kunna formuleras måste utredas vidare, en idé skulle kunna vara att ingå i forskningsprojekt som syftar till att öka ambitioner för ett specifikt område eller för att ta in experter i delar av projekt för att öka den hållbara planeringskompetensen. Pengar kan också användas för att fortbilda planeringspersonal inom hållbar planering. Området har en central plats i omvandlingen av vårt samhälle mot ett med mindre bilåkande och här behövs insatser för att det ska gå fortare. Kanske kan klimatmiljonen bidra på något sätt.

Kunskapsbyggande och utvecklingarbete

Detta strategiska området är det som det satsats mest pengar på. 600 tkr har använts i skolor för fortbildning av personal och för att lära elever mer om hållbar utveckling. 725 tkr har använts för kampanjer eller satsningar riktade mot medborgare. 500 tkr har använts för olika odlingsprojekt för allmänhet och förskolor. För den sistnämnda satsningen kan överensstämmelsen med klimatstrategin något ifrågasättas, är det en satsning för biologisk mångfald eller hållbarhet i stort? 100 tkr har också använts till samarbete med forskningen, som är en stor del av strategin i klimatplanen, genom deltagande i Vinnovaprojekt om minskade transporter av mat, samt ökad matlust och hälsa hos de äldre, inom äldreboenden genom leverans av matkassar. Det finns en stor potential att delta i fler forskningsprojekt för att tydligare leva upp till klimatstrategins intentioner att delta i forskning. Det borde dessutom gälla fler områden än enbart klimat- och energiområdet.

Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster

Inga pengar har riktats direkt till projekt inom området. Sett till skrivningar om krav vid upphandling som de formuleras i klimat- och energistrategin och i kommunens upphandlingspolicy kan det finnas behov av att förtydliga kravspecifikationen vid upphandling. Vilka mål ska uppnås och hur? Vilka utsläppskrav ska gälla vid upphandling av bilar? Hur reglerar vi klimat- och miljöpåverkan på entreprenader? Klimatmiljonpengar skulle kunna användas till detta inom respektive förvaltning, förutsatt att det inte redan gjorts inom ramen för förvaltningen.

Satsningar inom andra områden

Därutöver har 405 tkr använts till projekt av mer "symbolkaraktär". Klippning av gräs med häst i park och bikupor i parken. Dessa får anses hamna under en mer generell kategori inom klimatarbetet. Det är svårt att peka ut direkt målgrupp eller vilken effekt de syftar till att ha. Projekten ligger dessutom i gränslandet mellan klimat/energi och andra ämnesområden som biologisk mångfald.

Utvärdering upphandling

Inspel till framtida upphandlingar

- Tydliggör resurser och behov av miljökompetens vid upphandlingsförfarandet för att säkerställa miljökrav.
- Miljöbedömningen i kommunens upphandlingar ska alltid vara konkret uppföljningsbar. Det blir därför viktigt att ange precisa villkor för miljöarbetet. Upphandlingsmyndighetens skrivningar kan användas i större utsträckning. Detta till exempel för att undvika eventuella överklaganden av tagna beslut, men också för att kunna utvärdera miljöpåverkan på ett bra sätt.
- Förtydliga och säkerställ uppföljningen av respektive upphandling. Finns medel till uppföljning? Vem genomför? Hur går vi vidare om något i avtalet inte följs? Vem ansvarar för skrivningar rörande miljöuppföljning i avtalet?
- Pröva att i kommande upphandlingar formulera miljökrav som gäller oavsett vilket företag som vinner uppdraget, som i fallet med upphandlingen av Gatu- och VA-arbeten i Albyberg där Miljökrav i entreprenadens genomförande tagits fram. Detta kräver mer kunskap om vad den största miljöpåverkan är i uppdraget men också stor kunskap kring vilken hänsyn som bör tas. Här finns ett stort behov av att tillsätta medel för att möjliggöra den typen av kravspecifikationer.

Generella slutsatser – upphandling

Genomgången av upphandlingarna och ställda miljökrav pekar på att framför allt rutiner och resurser för uppföljning saknas. Detta försvåra möjligheten att höja kravnivå. Överlag skulle också Upphandlingsmyndighetens krav att kunna nyttjas flitigare, framförallt deras krav på avancerad och spjutspetsnivå.

Ett tydligare stöd för de upphandlande verksamheterna att ställa miljökrav skulle behövas.

Genomgång upphandling kemtekniska produkter

Upphandlingen för kemtekniska produkter, städredskap och papper- och plastprodukter innehåller en tydlig miljökomponent där de ingående leverantörernas miljöarbete har ett direkt utslag i utvärderingen.

Utvärderingen av leverantörernas miljöarbete är kvalitativ. Utvärderingen görs utifrån hur miljöarbetet är beskrivs av leverantören själv i underlaget. I denna utvärdering har inte leverantörernas beskrivningar av sitt miljöarbete erhållits varför denna bedömning får utgå ifrån beskrivningar av hur bedömning av miljöarbetet gått till. Anbudsgivaren uppmanades beskriva sitt arbete för att minska miljöpåverkan avseende utbildningsinsatser, inom egen organisation och mot kunder, och samarbetet med forskning ska också beskrivas. En samlad bedömning av anbudsgivarens beskrivning gjordes sedan av en referensgrupp bestående av upphandlare, städchefer och miljöansvarig. Bedömningen omsattes direkt i ett avdrag på det slutgiltiga priset. Den leverantör som vann upphandlingen var den

enda som fick full pott på sin beskrivning av det egna miljöarbetet. Dock hade det företaget vunnit upphandlingen även om de inte hade fått full pott på miljöarbetet. I detta fall var alltså inte företags miljöarbete utslagsgivande men det fanns en potential att det kunde blivit så givet det relativt stora möjliga miljöavdraget på upphandlingens jämförelsetal.

I remissversionen av Haninge kommuns kemikalieplan formuleras följande frågor som prioriterade vid upphandling av produkter:

- Har information om innehåll av farliga ämnen på EUs kandidatförteckning begärts in?
- Hur säkerställs de rekommenderade kemikaliekraven från upphandlingsmyndigheten?
- Vidtas sanktioner om uppföljningen visar att kemikalikraven enligt avtalen inte uppfylls?

Säkerhetsdatablad och annan dokumentation som säkerställer miljökraven på kemisk-tekniska produkter skall tillhandahållas enligt förfrågningsunderlag och anbud vid beställning och leverans. Upphandlingen möjliggör för kommunen att begära in information om farliga ämnen. Det är dock oklart vem som tar emot säkerhetsinformationen och säkerställer att kemikalierna uppfyller de krav som ställts vid upphandling.

Vidare säkerställs de rekommenderade kemikaliekraven genom att ställa en rad skallkrav i upphandlingen. Miljökraven i dessa skallkrav är långtgående och i stort i linje med det som upphandlingsmyndigheten rekommenderar för nivå Bas.

Av underlagen går att utläsa att inga viten för att bryta mot beskrivet miljöarbete specificeras. Dock har kommunen rätt att häva avtalet om leverantören inte uppfyller kraven i förfrågningsunderlaget. Det är oklart vad det innebär att bryta mot definierat miljöarbete. Det är också oklart hur miljöarbetet och eventuella avsteg från skallkraven följs upp. Kvalitetskontroller kan göras enligt avtalet. Av underlagen för upphandlingen specificeras inte hur denna uppföljning ska göras.

Sammanfattningsvis kan konstateras att upphandlingen täcker in det som kemikalieplanen anger för upphandlingar. Tydliga skallkrav baserade på upphandlingsmyndigheten kompletteras med en bedömning av leverantörernas miljöarbete. Några saker att fundera på:

Hur uppföljningen av upphandlingen ska göras är inte tydligt definierat. Hur ska det gå till och vilka medel finns för uppföljningsarbete? Vem kontrollerar säkerhetsdatabladen? I vilket skede?

Den kvalitativa bedömningen av miljöarbetet kan upplevas som vagt definierad. Hur följs leverantörernas miljöarbete upp? Vilken betydelse har leverantörernas samarbete med forskning för den totala kemikaliebelastningen i företaget? Upphandlingen skulle vinna på att denna bedömning blir mer konkret uppföljningsbar. Detta också för att undvika eventuella överklaganden.

Förslag

- Avsätt medel för uppföljning av upphandlingen, det möjliggör för ytterligare kravställande.

- Använd Upphandlingsmyndighetens utökade krav på avancerad- och spjutspetsnivå inom vissa prioriterade områden.

Genomgång upphandling skolskjuts

Utvärderingen av skallkraven, utvärderingsmodellen och de kommersiella villkoren har listats för varje delsträcka i upphandlingen. Efter att ha analyserats om de godkänts i kvalificeringsfasen har de olika kriterierna bedömts. Under kvalificeringsfasen bedöms uppfyllande av skallkrav. Miljökrav som bedöms är förekomst av miljöledningssystem, dubbfria däck, kontroll av däcktryck, drivmedel och inköp av nya bilar, miljövänliga hydrauloljor, miljömärkta bilvårdsprodukter, tvätthall med olje- slamavskiljare samt att material i bilarna inte ska vara allergiframkallande. I bedömningssteget är det endast under ”Betyg på kriteriet personal” där miljökrav finns formulerat. I det fallet gäller det utbildning i sparsam körning. Avdrag i utvärderingen för miljökrav eller miljöarbete är alltså ytterst begränsat i denna upphandling. Övriga miljökrav är formulerade som skallkrav.

Många av skallkraven är formulerade som ”i möjligaste mån” och en tydlighet saknas i hur miljövänlighet ska bedömas. Kriterierna från upphandlingsmyndigheten har använts men inte formulerats precis likadant som myndigheten gjort. I flera fall är myndighetens skrivningar tydligare och mer uppföljningsbara. I frågan om drivmedel anges att leverantören alltid ska använda det drivmedel för respektive fordon som har minst miljöpåverkan. Likaså anges att vid nyanskaffning av fordon ska var bil som används för uppdraget uppfylla kraven för den miljöklass/euroklass som vid tillfället gäller som lagkrav för försäljning. Det saknas alltså skrivning om andel av förnybara bränslen i den befintliga flottan. Inte heller finns framåtsyftande krav på att nya fordon ska vara fossilfria. Något som kommunen anger att den ska arbeta för i sin egen organisation i kommunens klimat- och energistrategi, där fordon- och transporter är ett prioriterat område för energi- och klimatkrav vid upphandling. Upphandlingsenhetens kriterier ”Bas” innehåller möjliga krav på förnybara bränslen men de har inte använts i denna upphandling. Inte heller har kriterier om informationskrav för minskad klimatpåverkan (årlig statistik över klimatpåverkan från transporterna) lyfts in som ett villkor för tjänsten.

Förslag

- Bestäm en nivå på förnybara bränslen, både för befintliga och nya bilar.
- Ange mer precisa villkor för miljöarbetet. Upphandlingsmyndighetens skrivningar bör användas i större utsträckning.
- Använd miljökrav som en del av betygsättningen av anbudet.
- Begär in klimatstatistik.
- Formulera krav på verksamhetsmål om fossilfritt.

Genomgång upphandling gatu- och VA-arbeten Albyberg

I kommunens kemikalieplan och klimat- och energistrategi pekas fokusområden som är viktiga vid upphandling ut. I utvärderingen har vi använt Upphandlingsmyndighetens krav för utförandeentreprenader (bygg- och fastighet), krav för tunga fordon, krav för lätta lastbilar, krav för drivmedel (Fordon och transporter).

I förfrågningsunderlaget regleras de olika miljökraven för upphandlingen av dokumentet Miljökrav för entreprenadens genomförande (MEG), framtaget av ÅF. Utvärdering av förfrågningsunderlag för Gatu- och VA-arbeten i Albyberg fokuserar dessutom på hur dokumentet Miljökrav för entreprenadens genomförande stämmer överens med Upphandlingsmyndighetens krav. MEG-kraven har jämförts med Trafikverkets dokument ”Gemensamma miljökrav för entreprenader” (2012) som Upphandlingsmyndigheten hänvisar till när det gäller kravställande vid väg- och anläggningsentreprenader.

Utvärderingsmodell av inkomna offerter baseras på en lägsta pris-modell. Miljöcertifiering av entreprenörer anges som ett skallkrav i förfrågningsunderlaget och baseras på BF9K eller ISO 14001, eller likvärdigt. I skallkraven ingår också frågan om företaget är EMAS-registrerat. Det är otydligt om denna registrering är avgörande för uppdraget (ja/nej svar) eller om det kommer vägas till företagets fördel eller inte har någon utslagsfunktion. Eftersom utvärderingsmodellen endast baseras på längsta pris modell bedöms inte EMAS-registrering ha någon verkan.

MEG är framtagen för att miljöpåverkan från de utförda arbetena ska minska. Skallkraven enligt MEG dokumentet är minimikrav, ytterligare krav kan tillkomma. Skallkrav appliceras på samtliga underentreprenörer. Undantaget till skallkrav finns, dock ej för kemiska produkter, ”om miljönyttan av en strikt tillämpning av kraven inte står i rimlig proportion till de kostnader detta medför”, hur denna proportion värderas finns dock inte utpekad i dokumentet.

Dokumentet följer i stort sett kraven som finns utpekade i Trafikverkets Gemensamma miljökrav för entreprenader och alla krav finns tydligt listade, samt ansvariga för olika dokument och rapporter finns tydligt utpekad.

Förslag

- Avsätt medel för uppföljning av upphandling.
- Utse ansvarig för miljöuppföljning av MEG i den kommunala organisationen.
- Avsätt medel för att följa upp resultatet av ställda miljökrav.

Jämförande analys

Syftet med den jämförande analysen av kommunens styrdokument i relation till miljö kvalitetsmålen har varit att utvärdera om riktlinjerna i styrdokument är *tillräckliga* för att nå de nationella miljö kvalitetsmålen.

För att bedöma tillräckligheten i styrdokumentet har en metod utarbetats baserad på två bedömningssteg där steg 1 fokuserar på styrdokumentens riktlinjer i relation till miljömålen och steg 2 fokuserar på styrdokumentens förutsättningar för genomförande.

Steg 1

Det första steget har utgjorts av styrdokumentens relation till miljömålen. Den centrala frågan i bedömningsgrunden är hur styrdokumentet överensstämmer med miljömålen.

För att bedöma detta har Ekologigruppen utgått från de regionala strategiernas åtgärdsområden och föreslagna åtgärder för att se om och på vilket sätt samma områden är utpekade i styrdokumentet.

Utvärderingen har gjorts mot följande miljömål:

- Ett rikt växt och djurliv
- En giftfri miljö
- Ingen övergödning
- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- God bebyggd miljö
- Hav i balans och en levande kust och skärgård
- Levande skogar

Varje styrdokument har utvärderats utifrån de relevanta åtgärder utpekade i strategierna till de regionala målen och preciseringar för prioriterade miljömål. Bedömningen för varje enskilt dokument har skett utifrån nedan presenterade bedömningsgrund för att se hur måluppfyllelsen ser ut för varje miljömåls åtgärdsområde.

Bedömningsgrund - styrdokumentens riktlinjer mot miljömålen <i>Åtgärdsområden är bearbetade utifrån kommunens förutsättningar</i>	
	Bedömningsgrund
Helt	• Riktlinjernas mål, åtgärdsområden och förslag till strategier speglar miljömålen OCH • Är politiskt antagna OCH • Samtliga relevanta åtgärdsområden från de regionala strategierna är utpekade OCH • Formuleringarna är tydliga och skarpa. (precisering)
Hög grad	• Riktlinjernas mål, åtgärdsområden och förslag till strategier speglar i hög grad överens med miljömålen OCH • Är politiskt antagna OCH • Merparten (75%) av de relevanta åtgärder är utpekade OCH

	Formuleringarna är tydliga och skarpa.
Delvis	- Riktlinjernas mål, åtgärdsområden och förslag till strategier speglar delvis miljömålen OCH - Merparten av de relevanta åtgärderna är utpekade. - Formuleringarna är otydliga.
Lite	- Riktlinjernas mål, åtgärdsområden och förslag till strategier speglar till liten del miljömålen ELLER - En viss del av de relevanta åtgärderna är utpekade OCH - Formuleringarna är otydliga.
Inte alls	Riktlinjernas mål, åtgärdsområden och förslag till strategier stämmer inte överens med miljömålen.
-	Miljömålet eller åtgärdsområde är ej relevant för styrdokumentet

Steg 2

Del två handlar om att försöka ringa in styrdokumentens förutsättningar för genomförande, själva styrningen mot miljömålen. Utvärderingen görs utifrån styrdokumentens *förutsättningar* att styra mot miljömålen, ingen bedömning kommer att göras om det faktiska utfallet. Vi har ringat in frågor gällande process, uppföljning, ansvar och budget som centrala.

Resultatet för varje enskilt dokument presenteras i en tabell. En sammanfattande tabell redovisar samtliga styrdokuments överensstämmelse med miljömålen (se Bilaga 1). Bedömningen av styrdokumentens överensstämmelsegrad sammanfattas för varje miljömåls respektive åtgärdsområde. Skalan som används är helt, hög grad, delvis, lite, inte alls.

Tabellen är utformad så att samtliga miljömål samt åtgärdsområden utpekade i strategierna finns med. De miljömål och åtgärdsområden som inte är relevanta för styrdokumentet är inte ifyllda med färg utan ses som vita. Bedömningen har gjorts i relation till om de prioriterade åtgärdsområdena finns med i styrdokumentet och om de har bedömts ha en tydlig styrning.

För några miljömål har inte frågor preciserats under respektive miljömål på grund av att dessa inte finns formulerade i de regionala strategierna. För dessa har frågorna tagits fram utifrån de nationella preciseringarna som har sammanfattas till de åtgärdsområden som finns presenterade i tabellen på nästa sida.

Bedömningsgrund - ansvar (mandat och budget)	
Poäng	Bedömningsgrund
Helt	Samtliga bedömningsgrunder är uppfyllda: - Ansvarig för verkställande och implementering av riktlinjer/åtgärdsområden är tydligt utpekad. <i>Ansvarig funktion har befogenheter och resurser att genomföra riktlinjerna. (Utanför uppdraget)</i> - Riktlinjer alternativt åtgärdsområden är formulerade så att de är användbara i verkställandet. - Rutiner finns för implementering av riktlinjer som är användbara för respektive funktion.
Delvis	Någon av en eller två av bedömningsgrunderna är uppfyllda: - Ansvarig för verkställande och implementering av riktlinjer/åtgärdsområden är tydligt utpekad. <i>Ansvarig funktion har befogenheter och resurser att genomföra riktlinjerna. (Utanför uppdraget)</i> - Riktlinjer alternativt åtgärdsområden är formulerade så att de är användbara i verkställandet. - Rutiner finns för implementering av riktlinjer som är användbara för respektive funktion.
Saknas	Det saknas riktlinjer, rutiner, metoder för ansvar för genomförandet.

Bedömningsgrund - förutsättningar för genomförande och uppföljning	
Poäng	Bedömningsgrund
Helt	Samtliga bedömningsgrunder är uppfyllda: - Det är tydligt i vilken process, vid tidpunkt eller sammanhang riktlinjerna ska tillämpas. - Uppföljningen av riktlinjerna pekas ut. - Rutiner samt metod för uppföljning är framtagen. - Det finns en tydlig definition av hur riktlinjerna bedöms uppfyllda.
Delvis	Någon av en eller två av bedömningsgrunderna är uppfyllda: - Det är tydligt i vilken process, vid tidpunkt eller sammanhang riktlinjerna ska tillämpas. - Uppföljningen av riktlinjerna pekas ut. - Rutiner samt metod för uppföljning är framtagen. - Det finns en tydlig definition av hur riktlinjerna bedöms uppfyllda.
Saknas	Det saknas riktlinjer, rutiner, metoder för uppföljning.

Utvärdering specifika insatser

LONA och Klimatmiljonen

Det första steget i arbetet med utvärderingen av insatserna avser att se hur de olika insatserna/projekten kopplar till de prioriterade miljö kvalitetsmålen. Vid analysen har vi utgått från de ovan beskrivna bedömningsgrunderna. I detta skede grupperades insatserna för att se om det finns en överrepresentation av vissa miljömål. Insatserna bedöms också för att se om strategiska åtgärdsområden kopplar till de utpekade i strategierna framtagna för respektive miljömål för Stockholms län. Analysen kretsar kring att utvärdera om viktiga strategiska åtgärder saknas, men också ifall vissa åtgärder är överrepresenterade.

Utvärdering upphandling

För att bedöma de tre utvalda upphandlingarna har utgångspunkten varit den tidigare gjorda bedömningen på hur väl Riktlinjerna för upphandling relaterar till de prioriterade miljömålen samt de interna styrdokument, framför allt kemikalieplanen och klimat- och energistrategin. De regionala strategierna för Giftfri miljö, Klimat och energi samt Upphandlingsmyndighetens vägledning har till grund för bedömningen. Utvärderingen syftar till att bedöma utifrån lokala och regionala målsättningar om tillräckliga klimat- och miljökrav har ställts så att upphandlingen bidrar till att uppfylla strategier och mål inom klimat- och miljö.

Osäkerhet i bedömningarna

Jämförelse och bedömningen av de kommunala styrdokument har skett enligt den ovan beskrivna metoden, som har utvecklats med syftet att tillämpa en fast och tydlig process samt åstadkomma trovärdiga resultat av en komplex analys.

Trots att analysen av styrdokumentet har skett på ett noggrant sätt kvarstår osäkerhet i bedömningarna framför allt kopplat till:

- Olika struktur och olika benämningar i styrdokumentet - såsom mål, strategi, fokusområde, åtgärdsområde, mm - vilket gör de svåra att jämföra.
- Olika nivåer på olika dokument, från övergripande till mer detaljerade planer.
- Åtgärdsområden inte alltid utpekats tydligt i alla dokument, t.ex. i ÖP:s planeringsinriktningar.

Flera av kommunens möjligheter till styrning samt styrande dokument har inte utvärderats. Till exempel:

- Riktlinjer och åtgärder i ÖP
- Åtgärdsprogram kopplade till de olika strategierna
- Koppling mellan budget och åtgärdsområden/åtgärdsplaner
- Avfallsplan
- Tillsynsplan

Referenser

Styrning mot miljömålen
i Haninge kommun
Slutversion
161122

Tryckta källor

Kari Örtengren (2015) En vägledning till resultatstyrd projektplanering med hjälp av LFA-metoden (The Logical Framework Approach), SIDA.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2012), Åtgärdsprogrammet för kvävedioxid och partiklar i Stockholms län, rapport 2012:34.

Länsstyrelsen Stockholm (2013), Klimat och energistrategi för Stockholms län, rapport 2013:8

Länsstyrelsen Stockholm (2015), Strategi för miljömålet Ett rikt växt- och djurlivet i Stockholms län, rapport 2015:19.

Länsstyrelsen Stockholm (2015), Strategi för miljömålet Ingen övergödning i Stockholms län, rapport 2015:20.

Länsstyrelsen Stockholm (2015), Strategi för miljömålet Giftfri miljö i Stockholms län, rapport 2015:21.

Länsstyrelsen Stockholm (2013), Klimat- och energistrategi för Stockholms län, rapport 2013:8.

Länsstyrelsen Stockholm (2012), Åtgärdsprogram för kväveoxid och partiklar i Stockholms län, rapport 2012:34.

Kommunala planer

Kemikalieplan för Haninge kommun. Remissversion.

Klimat- och energistrategi. Antagen 20140210.

Naturvårdsplan för Haninge kommun. Antagen 20150824.

Riktlinjer för upphandling. Antagen 20140512.

Vattenplan för Haninge kommun. Antagen 20121015.

VA-plan för Haninge kommun. Granskningshandling 20151109.

Överskilsplan 2030. Granskningshandling 20160307.

Digitala källor

PBL Kunskapsbanken – en handbok om plan- och bygglagen (boverket.se)

Den svenska miljöportalen (miljömål.se)

Möten och avstämningar

Samråd bedömningsgrund med projektgrupp, 20160622.

Arbetsmöte med utökad projektgrupp, 2016081.

Avstämningsmöte med projektledare, 20160823.

Bilaga 1. Sammanfattande bedömning av styrdokumententens riktlinjer i relation till miljömålen							
Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
Bedömning riktlinjer mot miljömål							
ETT RIKT VÄXT OCH DJURLIV							
Grön infrastruktur och markens historia	Varken värdekärnor eller spridningsvägar tas i hänsyn i mål och planeringsriktningar. I ÖP pekas bara ut att "Den biologiska mångfalden och kvalitén på våra vatten och sjöar är god".	Värdekärnor och landskaps samband värnas (dock lite oklart hur/i vilken omfattning/vilka). + Kommunen ska verka för områdesskydd. - Skötsel som verktyg för att bevara och stärka värden utanför skyddade områden vagt formulerat		Arbete med områdesskydd prioriteras. Åtgärder + Inventera lämpliga platser för inrättandet av marina reservat. + Undersök förutsättningar för skapandet av fler fiskeskyddsområden. - Värdekärnor och spridningsvägar pekas inte ut. - Ingen prioritering av olika områden för utredning av skydd görs.			
Ekosystemtjänster	inga strategier eller åtgärder utpekade i ÖP:s mål och planeringsriktningar	Nämns i de övergripande målen men Ekstj som verktyg för klimatanpassning diskuteras ej, grönytefaktor används ej, riktlinjer för planering saknas.		Gröna tekniska lösningar gynnas. Åtgärder + Skapa samverkan/projekt med högskola om utvärdering av effekter av olika LOD. + Inventera de fastigheter som Tornberget äger och förvaltar avseende möjlighet att anlägga gröna tak/LOD. - Ett tydlig ekosystemtjänstperspektiv är inte formulerat.	Gröna tekniska lösningar lyfts. + "Anläggningar för dagvatten utformas så att de berikar bebyggelsemiljön och gynnar den biologiska mångfalden." - Ett tydlig ekosystemtjänstperspektiv är inte formulerat.		
Landskap och jordbruk	"Vi har kvar vårt öppna landskap och den värdefulla jordbruksmarken". Målkonflikter berörs inte.	+ Ångar och betesmarker i reservat ska skötas enligt skötselplaner, oklart läge för marker utanför reservat. - Närboendes engagemang i skötsel pekas inte särskilt ut i planen					Upphandlingen uppmuntras delas upp i mindre anbudsområden och ex geografiskt för att underlätta för fler och mindre aktörer vilket kan underlätta för lokala livsmedelsproducenter.
Skogar och skogsbruk	Målkonflikter mellan skog och annan markanvändning tas inte i hänsyn i mål och planeringsriktningar.	Kommunen har en skogsvårdspolicy där rekreation och biologisk mångfald pekas ut. - Rekreation kan dock anses ha lite företräde framför biol mångfald i policyn.					
Vatten, övergödning och skadliga ämnen	Bebyggelse ska huvudsakligen ske nära befintlig infrastruktur, men ingen tydlig koppling görs till VA.	Skyddszoner mot vatten tas ej upp, vandringshinder, ej heller restaurering av våtmarker och sjöar.		Planer på att restaurera sjöar och vattendrag finns. Åtgärd + Kartlägg och avlägsna vandringshinder för fisk i åar och vattendrag. - Hänsyn vid avverkning vid vatten pekas inte ut.	Dagvattenstrategin stödjer att dagvatten tas omhand så nära källan som möjligt. + Förorenat dagvatten hanteras med lokala åtgärder. + Anläggningar utformas så att de berikas bebyggelsemiljö och gynnar den biologiska mångfalden. - Lokalisering av bebyggelse på landsbygden till befintliga samhällen med utbyggda avloppssystem prioriteras inte.		

Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
Natur för folkhälsa och friluftsliv	"Tillgängligheten till natur, parker och vatten är god.". Otydligt kring gröonstråk och barns tillgång till grönsstruktur.	Information om och skyltning av natur pekas ut. - Tätortsnära skogar pekas inte ut som särskilt viktiga att bevara. - Grönområden vid skolor/förskolor samt naturpedagogik pekas inte särskilt ut. - Frivilliga skötselavtal och rådgivning för skötsel av bostadsnära natur nämns inte. - Uppföljning av besökarantal och vanor nämns inte. - Utveckling av lokala upplevelse och gröonstråk för att binda samman stråk nämns inte.		Vattenområden förvaltas till viss del med hänsyn till mellankommunala stråk. Åtgärd + Identifiering av åtgärder för Kagghamraån och Muskån bör ske i samarbete med angränsande kommuner. + Områden tillgängliggörs och sköts för friluftsliv. Åtgärd 1. Skapa fler målpunkter kring vatten. 2. Vandringsleder mellan sjöar ska kartläggas och förbättras. - Ingen strategi för skydd av vattenområden värdefulla för rekreation finns. - Inga besöksräkningar genomförs.			
EN GIFTFRI MILJÖ							
Ökad kunskap och information						Behovet av inventering av kemikalieanvändningen pekas ut inom vissa prioriterade verksamheter (förskola), ersättning och utfasning likaså. - Behovet av inventering för att leva upp till målet pekas ut, ej som åtgärd utan som konsekvens, vilket ger en svag styrning. Stora verksamhetsgrupper saknas.	
Intensifierad tillsyn						Intensifierad tillsyn finns inte utpekad i Kemikalieplanen.	
Kemikaliekrav i offentlig upphandling						Kemikaliekrav finns formulerade (hänvisade) för offentlig upphandling. + Upphandlande enhet ska använda sig av Upphandlingsmyndighetens rekommenderade kemikaliekrav som bygger på försiktighets- och substitutionsprincipen. - Oklart hur rutiner ser ut för att följa upp kraven, ev i bilaga 3.	Kemikalieområdet lyfts som ett strategiskt område för miljöanpassad upphandling men inga tydligare krav ställs.
Sanera förorenade områden	Förorenade områden och sanering berörs inte.					Sanering av förorenade områden finns inte utpekad i Kemikalieplanen.	

Varde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
Mindre farliga ämnen i bygg och anläggningsarbete						Bygg och anläggning är ett prioriterat område för att minska kemikalieanvändningen inom. + Säkerställa att material och kemiska produkter som används vid ny och ombyggnad, underhåll och anläggningsarbeten följer högsta tillämpliga kravstandard vad gäller frånvaro av oönskade ämnesegenskaper. + Upphandlande enhet ska använda sig av Upphandlingsmyndighetens rekommenderade kemikaliekraav, sådana finns för bygg och fastighet samt för anläggnings- och entreprenadtjänster. - Otydlighet vilken av kravnivåerna som ska användas från Upphandlingsmyndigheten (bas, avancerad eller spjutspets).	Byggsektorn nämns inte specifikt när det gäller upphandling.
Renare vatten och avlopp	"Den biologiska mångfalden och kvalitén på våra vatten och sjöar är god." Som riktlinje: Viktiga vattenresurser ges ett långsiktigt skydd genom uppdatering av befintliga områden samt upprättade av ny vattenskyddsområden med föreskrifter som beaktas i planeringen.				+ Rening av dagvatten sker enligt LOD. + Riktlinjer och rutiner för att lyfta dagvattenfrågan tidigt i planeringen finns utpekade. + Fors är REVAQ-cert. + Skydd av vattentäkter pekas ut. - Uppströmsarbete pekas inte ut som prioriterat. - Ingen målsättning om att öka reningsgraden i kommunens reningsverk finns.	Hänvisar till VA-plan.	Inga specifika krav
Förbättrad avfallshantering						Ingår inte i planen (Avfallsplan)	
Starkt miljögiftsansvar						Miljöövervakning nämns. Hänvisas till länssamarbete men nämner inte att det bör stärkas.	

Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
INGEN ÖVERGÖDNING							
Samhällsplanering, regionala strukturer och markanvändning	Ingen planeringsinriktning kopplat till strandskydd.	Nya och bevarande av naturliga strandzoner pekas inte ut. - Anpassande av skogsbruksmetoder och bevarande av skyddszoner mot vattendrag vid avverkning pekas inte ut (görs det i skogsvårdspolicyn?)	Komposterings och röttningsanläggningar pekas inte särskilt ut.	Inget bevarande eller tillskapande av naturliga strandzoner. - Inga skyddszoner mot vatten vis avverkning. - Ingen anpassning av bruksmetoder vid vatten.	Rening av dagvatten sker enligt LOD. + Riktlinjer och rutiner för att lyfta dagvattenfrågan tidigt i planeringen finns utpekad. + Fors är REVAQ-cert. + Omhändertagandet av latrin ska optimeras. + Anläggandet av kompost eller rötanläggningar pekas ut. + Samlokalisering av VA-anläggningar pekas ut. - Ingen målsättning om att öka reningsgraden i reningsverken. - plan för att se över läckage i ledningsnäten är vag. - Ingen plan för att minska bräddningarna i reningsverken finns utpekad.		
Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster	Ingen planeringsinriktning kopplat till lokal odling dock finns inriktning om levande lokal handel och tillvaratagande av Haninges potential inom areella näringar.		SE "BEGRÄNSAD KLIMATPÅVERKAN"				Upphandlingen uppmuntras delas upp i mindre anbudsområden och ex geografiskt för att underlätta för fler och mindre aktörer vilket kan underlätta för lokala livsmedelsproducenter.
Transporter och resande	"1. Kollektivtrafiken är tät och i tätorterna är det lätt att gå och cykla; 2. Bebyggelseutvecklingen sker i huvudsak nära befintlig infrastruktur och skapar underlag för samhällsservice, handel och kollektivtrafik; 3. Det finns hållbara trafiklösningar i alla kommunalar." Dock relativt svaga formuleringar.		Strategisk inriktning att öka andelen resor med kollektivtrafik och cykel. + Mobility management utpekad som ett prioriterat verktyg rörande mobilitetsfrågor.				

Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
BEGRÄNSAD KLIMATPÅVERKAN			Mål minska 40 % till 2020, 2050 inga utsläpp.				
Transporter och resande	Olika åtgärder pekas ut för att öka täthet runt befintligt infrastruktur och skapa underlag för kollektivtrafiken. Närheten till bl.a. arbetsplatser, service, utbildning i stadskärnan pekas ut som planeringsinriktning. Integration av olika funktioner och kommundelar pekas också ut för att undvika barriärer inom kommunen. Planeringsinriktningar är inte tydligt formulerade och minskning av bilresor och transporter pekas inte ut i planeringsinriktningarna. Hela-resan-perspektivet nämns inte.		Strategisk inriktning att öka andelen resor med kollektivtrafik och cykel. + Behov för kollektiv-, gång- och cykeltrafik prioriteras normalt (?) före bilen.				
Energianvändning i bebyggelse	1. Användningen av förnyelsebar energi är hög i kommunen; 2. Planering och byggandet är hållbart både vad avser områden, material, tekniska lösningar och produktion. Energieffektivitet berörs inte.		Mål minska uppvärmning av byggnader med 20% till 2020. + Kontinuerligt arbeta med energieffektivisering av det befintliga byggnadsbeståndet samt ställa höga krav vid nyproduktion (- Dock inga energikrav för nya byggnader formulerade). + Entreprenörer stimuleras delvis genom att påvisa kommunens viljeriktning och mål inom klimatområdet vid exploateringsavtal. + Enskilda medborgare och företag erbjuds energirådgivning				Upphandlingspolicyn innehåller ingen direkt hänvisning till klimat- och energistrategins krav, men tar upp kommunens egna mål som en viktig styrande faktor. Energikrävande utrustning lyfts som ett strategiskt område för miljöanpassad upphandling. Både innovation och livscykelperspektivet lyfts i upphandlingspolicyn, dock är styrningen vag.
Energiproduktion - nya och gamla system			"Produktionen av förnybar energi ska öka kontinuerligt". Samtal ska föras med producenter/distributörer för att öka andelen fjärrvärme (främst nyproduktion men till viss del även befintliga). Nya lösningar för produktion på kommunens byggnader samt peka ut potential för produktion i kommunen. Verka för att biogasproduktion från matavfall ökar.				

Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
Samhällsplanering, regionala strukturer och markanvändning	"Bebyggelseutvecklingen sker i huvudsak nära befintlig infrastruktur, och skapar underlag för samhällsservice, handel och kollektivtrafik". Externa handelsområden nämns inte i planeringsinriktningar och det finns inte specifika åtgärder för att minska trafiken till handelsområden/öka kollektivtrafikförsörjningen.		En energieffektiv samhällsplanering, struktur och markanvändning en avgörande faktor och ska understödja och positivt förstärka medborgarnas val. + För att främja en hållbar livsstil ska bebyggelsen i Haninge hållas samman. + Krav på anpassning av tillkommande bebyggelse som riskerar att påverkas negativt av framtida klimatförändringar		Avloppsrening genom kretsloppsbaseade lösningar uppmuntras delvis. VA-policy: Kommunen ska eftersträva återföring av växtnäringsämnen o avloppet till produktiv mark, såväl i småskalig som storskalig avloppshantering, i samverkan med berörda aktörer. Ambitionsnivå och lämpliga metoder för att uppnå detta ska belysas i VA-planen. - Otydlig och svag styrning.		
Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster			Offentlig upphandling pekas ut som ett viktigt verktyg för att främja en hållbar utveckling. Kommunen tillhandahåller också energirådgivning och använder sig av "Miljöverkstan" som har som uppdrag att främja hållbar utveckling i kommunen.				Både innovation och livscykelperspektivet lyfts i upphandlingspolicyn, dock är styrningen vag.
Kunskapsuppbyggnad och utvecklingsarbete			Haninge kommun ska aktivt samarbeta med akademien för att ta del av och sprida ny kunskap.				
FRISK LUFT							
Utsläpp från motortrafik	Det saknas inriktning om effektiva godstransporter, parkeringsåtgärder, mobility mangement och trafikregleringar där gång- och cykel prioriteras framför biltrafik. Däremot finns tydliga skrivningar om en sammanhållen bebyggelse med god kollektivtrafikförsörjning och där det är lätt att gå och cykla. I riktlinjer finns skrivningar om att minska biltrafiken.		Ny bebyggelse ska uppföras kring befintlig kollektivtrafik. + En ambition av att flytta över godstrafik från väg till järnväg yttras. + Mobility management anges som verktyg för att minska utsläpp från motortrafiken				
Informationsinsatser			Pekas inte särskilt ut för miljömålet				
Upphandling			Miljö- och utsläppskrav ska ställas vid upphandling av fordon. Oklart i vilken utsträckning miljökrav ställs på upphandling av varutransporter och distribution samt entreprenader.				Exempel på strategiska områden för miljö-anpassad upphandling är upphandlingar som innefattar transporter. Svag styrning.

Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
GOD BEBYGGD MILJÖ							
Hållbara samhällsplanering och bebyggelsestruktur samt god vardagsmiljö	Många av planeringsinriktningarna ger exempel på en hållbar samhällsplanering med god vardagsmiljö. Sambandet mellan kommunens olika tätorter pekas inte tydligt ut.		Energieffektiv samhällsplanering anges som central. Främst är det förtätning som anges som verktyg för denna effektivitet. + Entreprenörer stimuleras delvis genom att påvisa kommunens viljeriktning och mål inom klimatområdet vid större exploateringsprojekt.				
Infrastruktur samt kollektivtrafik, gång och cykel	"Kollektivtrafiken är tät och i tätorterna är det lätt att gå och cykla. Bostäder och arbetsplatser är integrerade och det finns inga barriärer mellan verksamhetsområden, bostadsområden och kommundelar". Det finns ingen skrivning om hur infrastrukturen tar hänsyn till natur- och kulturmiljöer. Oklart kring kommunikationerna till skärgården. Oklart om kollektivtrafiksystemet är energieffektivt och miljöanpassat.		SE BEGRÄNSAD MILJÖPÅVERKAN OVAN. - Dock oklart hur infrastruktur för energisystem, transport, avfall och vatten integreras i planeringen. Och hur den tar hänsyn till natur- och kulturmiljö.				
Natur och grönområden samt kulturvården i bebyggd miljö	"Tillgängligheten till natur, parker och vatten är god; 2. Vi har kvar vårt öppna landskap och den värdefulla jordbruksmarken; 3. Våra unika kulturmiljöer är välbevarade och utvecklade som populära besöksmål."	Naturvårdskompetens ska finnas med i planprocessen. - Riktlinjer för natur i bebyggd/planering miljö saknas (kvalité, avstånd, storlek, tillgänglighet). - Bevarande av värdefulla landskap/landskapsbild nämns inte.		- Skydd av vattenområden för rekreation angränsande tätorter och bebyggelse prioriteras inte.			
Hushållning med energi och naturresurser, avfallshantering samt hälsa och säkerhet	"1. Användningen av förnyelsebar energi är hög i kommunen; 2. Planering och byggandet är hållbart både vad avser områden, material, tekniska lösningar och produktion." Det saknas inriktning kring människors hälsa och säkerhet.		SE BEGRÄNSAD MILJÖPÅVERKAN OVAN.			Strategi/riktlinje pekas ut för att skydda människor från skadliga ämnen. + Tre verksamheter har prioriterats gällande kemikalieanvändning: Förskola, skola och fitids, Upphandling och Bygg och anläggning. + För vart och ett av områdena har en vägledning tagits fram med konkreta åtgärdsförslag som leder till minskad risk för exponering. + Barn och ungdomar är särskilt viktiga grupper att skydda från skadliga ämnen.	Exempel på strategiska områden för miljö-anpassad upphandling är kemikalieintensiva produkter. Ingen övrig styrning mot hälsa och säkerhet.

Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
HAV I BALANS OCH EN LEVANDE KUST OCH SKÄRGÅRD							
Ekosystemtjänster	Inriktningarna innehåller inga preciseringsområden men områden för ekosystemtjänster finns utpekade i kartmaterial i ÖP. Kartmaterial på sid 93 pekar ut riksintresseområden för yrkesfiske, skyddsvärda grundvattenförekomster och vattenskyddsområden.			- Områden viktiga för ekosystemtjänster är inte utpekade. - Rutiner för arbete, inventering och kartläggning finns inte. - Intressekonflikter mellan olika typer av ekosystemtjänster finns inte utpekade.			
Blå infrastruktur				Arbete med spridningsvägar finns utpekade. + Åtgärd 1. Kartlägg och avlägsna vandringshinder för fisk i åar och vattendrag. 2. för vissa av avrinningsområden finns ex åar utpekade som ska åtgärdas. - Ingen prioritering var detta är av särskild vikt varken områden eller arter. - Hur spridningsvägar ska hanteras i planeringen finns inte utpekade.			
MKN	Kulturmiljöer nämns i strategierna och finns redovisade i kartmaterial (inkl de som återfinns i kust och skärgård). Kulturmiljöer av kommunalt intresse finns redovisade i karta på sid 68. De är dock inte specifikt kopplade till skärgården.			Fokusområde för att nå MKN finns utpekade i planen. + Mål: Haninge kommuns alla vattenförekomster ska uppnå god kemisk och ekologisk status senast 2021.2. + Strategi - 1. Tillväxt och expansion sker på ett sådant sätt att vattenkvaliteten samtidigt förbättras 2. Vattenrelaterade frågor beaktas från start i kommunens planeringsarbete 3. De i åtgärdsplanen (Bilaga 2) utpekade nämnderna och bolagen säkerställer att de åtgärdsplanens åtgärder genomförs i god tid före 2021 4. Aktörer andra än Haninge kommun och med större påverkan på vattenkvaliteten i Haninge kommun uppmärksammas på vikten att vidta åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten. + Åtgärder finns utpekade (ej bedömt om dessa är tillräckliga för att nå MKN för respektive vattenförekomst).	Dagvattenstrategi 1.Mål: Förening av dagvatten förhindras genom att begränsa antalet föroreningskällor. Förorenat dagvatten hanteras med lokala åtgärder. Efterföljande dagvattensystem utformas så att ytterligare föroreningar avskiljs under vattnets väg till recipient. Strategi: Utsläpp av dagvatten till recipient får inte motverka att god vattenstatus uppnås i recipienten. - Inga specifika åtgärder/åtgärdsområden finns utpekade.		

Värde	ÖP	Naturvårdsplan	Klimat- och energistrategi	Vattenplan	VA-plan	Kemikalieplan	Upphandling
Bevarande av natur- och kulturmiljöer	Inga specifika kopplingar till friluftsliv för skärgården.	Se Natur för folkhälsa och friluftsliv ovan		- Skydd av natur- och kulturområden i havs- och kustområden pekas inte ut som prioriterat.			
Friluftsliv	Ingen inriktning om spridningsvägar i vatten.			- Områden för rekreation och friluftsliv finns inte utpekade specifikt i kust och skärgård.			
Biologiskmångfald		Se "ETT RIKT VÄXT- OCH DJURLIV"		+ Flertalet åtgärder för biologisk mångfald finns utpekade i Vattenplanen.			
LEVANDE SKOGAR							
Ekosystemtjänster	Ekosystemtjänster som begrepp lyfts inte men i inriktningen står: "1. Vi tillvaratar Haninges potential inom besöksnäringen, areella näringar och närproduktion. 2. Den biologiska mångfalden och kvalitén på våra vatten och sjöar är god."	Skogens ekosystemtjänster pekas inte ut och det definieras inga rutiner eller prioriteras bland olika tjänster.					
Grön infrastruktur	Gröna samband nämns inte i inriktning men de regionalt utpekade gröna sambanden finns nämnda i ÖP.	OKLART om skogliga samband pekas ut (vi har inte fått bilagan). Bevarandet och stärkandet av dem diskuteras inte.					
Bevarande av natur- och kulturmiljöer	"1. Våra unika kulturmiljöer är väl bevarade och utvecklade som populära besöksmål. 2. Den biologiska mångfalden och kvalitén på våra vatten och sjöar är god. 3. Vi har kvar vårt öppna landskap och den värdefulla jordbruksmarken. På sid 49 och sid 88 finns mer detaljerade riktlinjer kring skötsel och skydd.	Skogsvårdspolicy anger hur kommunägda skogar ska skötas och skydd av områden anges som något kommunen ska verka för.					
Friluftsliv	Tillgängligheten till natur ska vara god enligt inriktningen men det saknas tydligare riktlinjer och kartläggningar.	Se - Natur för folkhälsa och friluftsliv ovan					
Biologiskmångfald	Den biologiska mångfalden ... ska vara god.	Se "ETT RIKT VÄXT- OCH DJURLIV"					

Intressentanalys Fossilfritt Haninge

Uppdaterad senast den 2017-04-05.

Innehåll

Innehåll	3
1. Inledning.....	4
1.1. Bakgrund	4
1.2. Om Westanders arbete	4
1.3. Rapportens upplägg	4
2. Fossilfritt Haninge	5
2.1. Temaområden och aktörstyper.....	5
2.2. Urvalsarbetet	8
3. Resultat från fokusgruppen.....	9
3.1. Utmaningar för att bidra till fossilfrihet	9
3.2. Möjliga lösningar för att kommunen ska kunna bli fossilfri	10
3.3. Möjliga samarbetsformer	12
4. Westanders analys	13
4.1. Aktörerna som samlad målgrupp.....	13
5. Westanders rekommendationer	14
5.1. Det fortsatta arbetet med referensgruppen	14
5.2. Koppling mellan temaområdena och begreppet Fossilfritt Haninge	14
5.3. Avslutning	15

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Haninge kommun har tagit fram ett nytt klimat- och miljöpolitiskt program. Inom ramen för programmet arbetar kommunen med fyra temaområden; fossilfria resor och transporter, hållbar stadsutveckling, rent vatten och naturens mångfald samt hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp.

Kommunen vill etablera en referensgrupp med representanter från organisationer och företag som kan bistå kommunen i arbetet med programmet. Under hösten 2016 fick pr-byrån Westander uppdraget att bistå Haninge kommun med att genomföra en intressentanalys som ska resultera i en referensgrupp med namngivna personer och förslag på hur gruppen kan arbeta.

1.2. Om Westanders arbete

Westanders arbete bygger på ett uppstartsmöte med Haninge kommun, en projektbeskrivning och en fokusgrupp med aktörer som kan vara aktuella att delta i referensgruppen.

Arbetet har från Westanders sida genomförts av Pär Daléus, Jessica Henryson och Nils Grunditz.

1.3. Rapportens upplägg

Rapporten består av tre delar. Inledningsvis återges innehållet i projektbeskrivningen som Westander tog fram inför mötet med fokusgruppen. Denna del beskriver främst urval och motiveringar av aktörer till fokusgruppen. Därefter redogörs för fokusgruppens resonemang vad avser utmaningar, lösningar och potentiella arbetsformer för referensgruppen. Slutligen redovisas Westanders rekommendationer för hur referensgruppen kan arbeta vidare.

2. Fossilfritt Haninge

Westander föreslår att kommunen samlar arbetet med det klimat- och miljöpolitiska programmet under namnet Fossilfritt Haninge. Genom att samla de fyra temaområdena under ett gemensamt namn blir det lättare att kommunicera kring projektet med de personer, organisationer och företag som ska involveras. Kommunens arbete kopplas också till flera av de nationella och globala processer som beskrivs i programmets övergripande utgångspunkter.

Att kommunicera arbetet under namnet Fossilfritt Haninge bidrar också till att skapa en gemensam målbild. Resan mot fossilfrihet bidrar till måluppfyllelsen inom alla temaområden. Med fossilfritt avses i det här fallet inte bara att vår energi ska komma från förnybara energikällor utan även att de produkter vi använder så långt som möjligt ska vara fria från fossil råvara. En bioekonomi är en fossilfri ekonomi.

Precis som det står i det klimat- och miljöpolitiska programmet krävs samverkan med näringsliv, föreningsliv och invånare för att nå målen i programmet. Genom att engagera fler aktörer kan kommunen både få värdefulla insikter i strävan att nå sina egna etappmål och inspirera andra att göra ett liknande arbete som syftar till att nå de övergripande målen.

Fossilfritt Haninge kan beskrivas så här:

Fossilfritt Haninge är samlingsnamnet för kommunens ansträngningar att minska sin klimatpåverkan. För att lyckas behövs inspiration och engagemang från näringsliv, föreningsliv och invånare.

Kommunens ambition är att tillsammans med näringsliv, föreningsliv och de som bor och verkar i kommunen göra Haninge fossilfritt genom att ta många små steg i rätt riktning. Ett fossilfritt Haninge är viktigt för att kommunen ska kunna behålla sin konkurrenskraft, vara en attraktiv kommun att etablera sig i och kunna bidra till en hållbar utveckling.

2.1. Temaområden och aktörstyper

Nedan följer en beskrivning av hur de fyra temaområdena kopplas till namnet "Fossilfritt Haninge" samt exempel på vilka aktörstyper som kan vara intressanta och intresserade av ett engagemang i projektet.

Fossilfria resor och transporter

Transportsektorn är den största utmaningen när det gäller att minska utsläppen, samtidigt som osäkerheten är stor när det gäller den framtida politiken. De skattelättnader som gjort att andelen förnybara drivmedel ökat snabbt löper ut 2018 (flytande biodrivmedel) respektive 2020 (biogas). [Energimyndigheten](#) har lämnat ett första förslag till utformning av en så kallad reduktionsplikt som tvingar drivmedelsbolagen att öka inblandningen av förnybara drivmedel. Men det är fortfarande oklart hur rena biodrivmedel ska främjas utan att krocka med EU:s statsstödsregler. I april 2017 lämnas förslag till en [Nationell strategi för fossilfri transportsektor](#).

Elektrifiering ses av många som den långsiktiga lösningen för transportsektorn och den tekniska utvecklingen går fort. Men vi är bara i början av utvecklingen och det är svårt att veta hur snabbt och i vilken omfattning elektrifiering slår igenom.

Näringslivsaktörer kan påverka måluppfyllnaden genom exempelvis val av fordon och drivmedel, ruttoptimeringar som minimerar godstransporter eller nya tekniker och tjänster som minskar behovet av bilkörning.

Möjliga intressanta och intresserade aktörstyper:

- Cykelaktörer som cykelhandlare, lokala cykelfrämjandet och cykelklubbar kan påverka genom opinionsbildning, inspiration och kunskapsspridning.
- Kollektivtrafikoperatörer – främst Nobina, som kör i Haninge – kan påverka både genom val av fordon och drivmedel och genom att arbeta proaktivt för att fler ska välja att resa kollektivt.
- Transportbolag som budfirmor, fraktfirmor och taxibolag kan bidra till måluppfyllelsen, inte bara genom egna val av fordon och drivmedel utan också som inspiratör och föregångare.
- Mackar, bilförsäljare och bilverkstäder kan påverka val av fordonstyper och bränslen genom vilken typ av information de ger sina kunder.
- Alla företag, inte minst större arbetsgivare, kan påverka genom exempelvis policyer för förmåns- och tjänstebilar som främjar elbilar och genom att tillhandahålla laddstolpar, genom åtgärder som främjar att man cyklar till jobbet eller ger möjlighet till distansarbete.

Hållbar stadsutveckling

Den fysiska samhällsplaneringen påverkar inte bara hur vi reser utan också energianvändningen i våra fastigheter. Genom att planera staden så att transporter minimeras och uppmuntrar byggherrar att bygga energisnålt kan stadens fossilberoende minska. De stadsmiljöavtal regeringen inrättat ska leda till energieffektiva lösningar med låga utsläpp av växthusgaser och bidra till att uppfylla miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö*.

I våra fastigheters uppvärmning, nedkylning och totala energianvändning finns stora möjligheter till energieffektiviseringar. Valet av byggmaterial och system vid uppförande av nya fastigheter kan också bidra till ett fossilfritt samhälle.

Möjliga intressanta och intresserade aktörstyper:

- Exploatörer och markägare påverkar möjligheten till måluppfyllnad beroende på hur exploateringen planeras och utformas. Parkeringstal, gröna tak och grönsstruktur är exempel på faktorer som berör både klimatpåverkan och möjligheten till klimatanpassning.
- Fastighetsägare, både de som äger industrifastigheter, kontor och bostäder kan påverka måluppfyllnaden genom energieffektiviseringar, val av uppvärmningslösningar och genom att till exempel installera solceller på tillgängliga tak. Även de verksamheter som själva äger större fastigheter som kyrkor och hotell har möjlighet att bidra.

Rent vatten och naturens mångfald

Den biologiska mångfalden fungerar både som motståndskraft mot klimatförändringarna men hotas också av densamma. Vattenfrågor seglar allt mer upp som en kritisk fråga även ur ett klimatperspektiv. [Dricksvattenutredningen](#) kom med sitt slutbetänkande i april 2016 och studerade bland annat hur dricksvattenförsörjningen kan säkerställas i samband med klimatförändringarna. Branschorganisationen [Svenskt vatten](#) pekade också på att utredningen borde ha tagit kemikaliesamhällets faror på betydligt större allvar och att vattentäkterna behöver ett starkare nationellt skydd.

Möjliga intressanta och intresserade aktörstyper:

- Lantbrukare har möjlighet att inte bara bruka jorden på ett hållbart sätt utan har också ett intresse av hur klimatförändringarna påverkar deras verksamhet. Dessutom kommer de gröna näringarna få en allt viktigare roll i framtidens energiförsörjning och övergången till en bioekonomi.
- Natur- och miljöorganisationer, som exempelvis Naturskyddsföreningen, scouterna, friluftsrådet och fältbiologerna har stor kunskap om, och inflytande över naturmiljöer och hur de påverkas av klimatförändringar.
- Större industrier, som process- och livsmedelsindustrier som använder vatten i sina processer och släpper ut vattenburna restprodukter har intresse av att det kommunala vattnet håller god kvalitet och att utsläppen till omgivande miljö är minimala.

Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp

Cirkulär ekonomi är ett ofta använt begrepp där det ännu inte finns en tydlig definition av vad som avses och hur man tar sig dit. Miljömålsberedningen lyfter fram utvecklingen mot en mer cirkulär ekonomi som central i sin strategi för att nå noll nettoutsläpp av växthusgaser till 2045. Beredningen lyfter bland annat att ett cirkulärt synsätt innebär att produktdesign, produktionsprocesser, och materialflöden är delar i innovationsprocessen och att anpassning till en delningsekonomi kan bli nya utmaningar i företagandet. Utredningen *Cirkulär Ekonomi* lämnade [sitt betänkande](#) till miljöministern den 22 mars i år.

Möjliga intressanta och intresserade aktörstyper:

- Handlare som skapar förutsättningar för Hanningeborna att göra hållbara val genom att erbjuda produkter och tjänster som bidrar till en cirkulär ekonomi.
- Verkstäder och reparatörer som skomakare, skräddare och cykelreparatörer kan bidra till att skapa större möjligheter att reparera i stället för att konsumera nytt.
- Restauranger och caféer kan i val av råvaror och menyer påverka möjligheterna för Hanningeborna att göra hållbara val. Även i köken kan processer och planering minska matsvinnet och det avfall som uppstår lämnas till biologisk behandling.

- Lantbrukare kan röta organiskt avfall och producera både biogas och biogödsel som kan spridas på åkrarna för att minska behovet av mineralgödsel.

2.2. Urvalsarbetet

Westander tog tillsammans med kommunen fram en lista med 91 aktörer baserade i Haninge som skulle kunna vara relevanta att delta i referensgruppen. Utifrån denna bruttolista gjorde Westander ett urval om 23 aktörer som representerade både företag och organisationer och med varierande storlek och inriktning på verksamheten (se bilaga 1). Aktörerna sattes i en prioritetsordning vilket slutligen resulterade i att 12 aktörer bjöds in till att delta i en initial fokusgrupp.

Fossilfria resor och transporter:

Nobina

SLL trafikförvaltningen,

Haninge åkeri

PostNord

Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp:

Coca Cola

COOP Båtskroten

Hållbar stadsutveckling:

Riksbyggen

Atrium Ljungberg

Rent vatten och naturens mångfald:

Naturskyddsföreningen

Destination Utö ekonomisk förening

Sportfiskarna region Mälardalen

3. Resultat från fokusgruppen

Den 29 mars samlades representanter från Haninge åkeri, PostNord, Coca Cola, Riksbyggen, Atrium Ljungberg, Naturskyddsföreningen och Destination Utö för en två timmar lång diskussion. Sammanlagt deltog alltså sju av totalt tolv tillfrågade.

Westander ledde diskussionerna som syftade till att ge svar på frågorna: vilka är utmaningarna för er att bidra till ett fossilfritt Haninge, vilka är lösningarna och hur vill ni arbeta med kommunen?

3.1. Utmaningar för att bidra till fossilfrihet

Deltagarna upplever skilda utmaningar för att kunna bidra till att göra Haninge fossilfritt. Nedan har deltagarnas kommentarer sorterats under de fyra temaområdena. Utmaningarna var sådana som de själva kan påverka och sådana som orsakas eller påverkas av andra faktorer eller aktörer, bland annat kommunen.

Diskussionerna om utmaningar skedde genom att deltagarna var och en skrev ner utmaningarna på post-it lappar som de satte upp på en white board. Gruppen gick igenom lapparna och deltagarna fick presentera sina utmaningar.

Fossilfria resor och transporter

- Det behövs långsiktiga alternativ och stabila spelregler att förhålla sig till. Utan långsiktighet är det svårt att våga göra investeringar. Haninge Åkeri deltog i ett projekt där man körde på ED95. Projektet gick bra, men när projektet var slut försvann macken och möjligheten att tanka ED95. Nu kör Haninge Åkeri på HVO, det finns en osäkerhet kring hur länge det alternativet finns.
- Det behövs ett helhetsgrepp på klimat- och miljöfrågor från kommunen. Ett exempel på att det saknas är omlastningscentralen i Jordbro. Kommunen vill inte hantera massor, och eftersom hanteringen inte sker i kommunen så sker det långa transporter med massorna i stället vilket inte bidrar till fossilfrihet.
- Det kan vara svårt för enskilda aktörer att påverka transportmöjligheterna för sina tjänster eller produkter. Representanter från Utö påpekade att den egna miljöpåverkan sker genom transporter av varor och tjänster. Deras möjligheter att påverka Vaxholmsbolaget när det gäller vilka bränslen de använder är liten.
- Coca Cola lyfte att de använder tågtransporter för sockerleveranser, det så kallade sockertåget. Kommunen diskuterar att stänga av stickspåret till Coca Cola, vilket möjligen skulle medföra transporter med mer utsläpp.
- Det är svårt att påverka attityder och beteende kring att ha egen bil. Riksbyggen delar ut SL-kort, informerar, anordnar bilpooler och rescoacher, men ändå vill de flesta ha egen bil.

Hållbar konsumtion och resurseffektiva kretslopp

- Det behövs nya innovationer för att hitta bra lösningar. Coca Cola jobbar mycket med att effektivisera de kylskåp som står hos återförsäljare.

Hållbar stadsutveckling

- Det är viktigt hur kommunen tolkar BBR-krav (Boverkets byggregler). Riksbyggen poängterade att de inte ser problem med att kommuner ställer höga krav, men det måste harmoniseras för att effektivisera byggprocesser.
- När kommunen ställer upphandlingskrav är det viktigt att de följs upp. I nuläget kan aktörer lova mer än de kan hålla på bekostnad av andra aktörer och det uppmärksammas inte eftersom löftena inte följs upp.
- Det är viktigt att hjälpa bostadsrättsföreningarna med stora åtgärderna vad gäller exempelvis energieffektivisering. Kan kommunen hjälpa till där? Ett litet ekonomiskt stöd eller annat incitament kan räcka som katalysator för att få igång välbehövliga projekt.
- Det finns begränsningar med att bygga i trä, även betong behövs, bland annat för parkeringsgarage. Hur kan man påverka cementen?
- Det är svårt att påverka bilberoende. Atrium Ljungberg som driver köpcentret Port73 erbjuder laddstolpar och cykelparkering, och busshållplatsen har kommit närmare, men ändå kommer 95 procent med bil. Port73 liksom andra köpcentrum ligger perifert och det krävs förtätning, så att det byggs ihop med resten av staden, men nu planeras en bensinmack som skapar en barriär.

Rent vatten och naturens mångfald

- Utö upplever stora problem med slamhantering på ön. I dag skickas allt slam i väg från ön för hantering på annan ort. Det vore bättre om det kunde hanteras på ön, men regelverken gör att det inte finns möjlighet att sprida slam i naturreservat. I dag finns 500–600 enskilda avlopp på ön och endast SRV har tillstånd att tömma dem, det får inte hanteras i det befintliga reningsverket.
- Mycket transporter av livsmedel sker till Utö, vilket ger stora transporter. Det vore bättre att producera själv, och sedan kunna ta hand om avfallet och göra biogas till öns fordon.

3.2. Möjliga lösningar för att kommunen ska kunna bli fossilfri

Lösningar diskuterades parvis och varje par skrev sina bästa förslag på post-it lappar som sattes upp på white board. Varje grupp fick förklara och motivera sin lapp inför den samlade gruppen.

Övergripande

Flera kommentarer och lappar var generella och mer synpunkter på kommunens attityd och arbetssätt än något specifikt temaområde.

- Kommunen behöver ta tillvara på det engagemang som finns i kommunen, till exempel på Utö. Man behöver bli bättre på att se effekten av olika beslut och ställa dem mot varandra, och inte bara göra populistiska val, utan våga göra det som har konkreta effekter.
- Kommunen bör bli bättre på att lyfta fram vad olika aktörer gör, för att inspirera dem att fortsätta och få andra att komma igång med bra åtgärder.
- Kommunen kan ta ett övergripande ansvar för att samordna olika aktörers arbete.

- I alla beslut bör man ta hänsyn till hur de som helhet bidrar till ambitionen om fossilfritt, och inte bara ta beslut utifrån enskilda förvaltningsperspektiv.
- Det behövs tydliga långsiktiga mål som gäller även efter politiska val.

Fossilfria resor och transporter:

- PostNord jobbar med optimerade och smartare rutter, fyllnadsgrad, och att använda tågtransporter.

PostNord har jobbat med "grön rutt" i norra Sverige och det kanske kan göras även i Haninge. Det kräver samarbete med kommunen och det innebär att postlådor, soptunnor mm. placeras på en sida av vägen så att postbilar, sopbilar, snöröjare kan jobba mer enkelriktat och därmed minska körsträckorna. Genom att slippa köra in i radhusområde, minskar utsläpp av partiklar där människor bor.

Det kan få stor betydelse om PostNord kommer in tidigt i stadsplanering, så att t.ex. postlådor placeras på ett transporteffektivt sätt. PostNord kan finnas med på kommunens sändlistor så att de får tidig information om planerade projekt.
- Kommunen bör underlätta möjligheten att resa kollektivt inom kommunen och till andra kommuner. I dag kan det ta fyra till fem gånger längre tid att åka buss än bil på grund av linjedragningarna.
- Den lokala infrastrukturen behöver planeras så att den fungerar och minskar transporterna.
- I dag finns bara gamla flakmoppar och gamla bilar på Utö. Ön borde elektrifieras, eller satsa på biogas.

Hållbart byggnad:

- En mer hållbar stadsutveckling med genomtänkt blandning av bostäder och verksamheter, god infrastruktur och som fungerar även socialt.
- Förbättra kravställandet. När kommunen ställer krav (på byggherrar) så svarar verksamheten upp och då händer det saker. Ett exempel: Ställ inte krav minsta antalet P-platser, utan på max antal. I dag subventionerar de boende utan bil de som har bil.
- Engagera fler verksamheter i detaljplanearbetet.
- Gör en tävling för bostadsrättsföreningar, för att motivera dem att göra åtgärder.

Rent vatten och naturens mångfald

- Se till att eldrivna båtar trafikerar Utö i stället för dieseldrivna båtar. Det skulle även ge bra pr för kommunen, som båtarna från Nacka till Nybrokajen.
- Utveckla regional hantering av slamhantering eller slamtransporter.
- Se över regelverk för att kunna samla in komposterbart material på Utö eller bygga en egen biogasanläggning. På Utö skulle det dessutom vara lätt att skapa studiebesök och seminarium kring det.
- Behåll stickspåret till Coca Colas sockertåg.
- Bevara vattenkällan, Hanveden, som Coca Cola använder, även om det innebär att det behöver ställas hårdare krav på andra verksamheter i området.

3.3. Möjliga samarbetsformer

Gruppen diskuterade samarbetsformer två och två och vi gick gemensamt igenom förslagen.

Den övergripande inställningen är att deltagarna gärna är med i någon form av referensgrupp eller på annat sätt bidrar till kommunens ansträngningar. Flera deltagare uttryckte också uppskattning över att få träffa andra aktörer från kommunen. Flera påpekade dock att det är upp till kommunen att tydligt visa vad som är syftet och att det finns engagemang och mandat för det kommande arbetet.

Flera kommentarer rörde kommunens attityd till liknande ansträngningar:

- Viktigt att det blir verkstad av arbetet. Som deltagare behöver man veta att det blir kontinuitet i arbetet om man ska engagera sig. Det har funnits flera liknande ansträngningar som runnit ut i sanden.
- Arbetet bör ha hög prioritet och vid behov rätt finansiering. De som är involverade behöver ha mandat att fatta beslut.
- Det är viktigt att arbetet är förankrat på högsta ort.
- Det är viktigt att det blir kontinuitet och tydlighet med vad kommunen vill uppnå.

En del kommentarer rörde struktur på arbetet:

- En deltagare menade att det är lämpligt att samlas en gång i halvåret.
- Arbetsgrupper bör bestå av både kommun och näringsliv och kommunen måste återkoppla tydligt.
- Vid konkreta aktiviteter är det bra med mindre arbetsgrupper.
- Det behöver vara konkret för att engagera näringslivet. Nacka kommun har nytänkande när det gäller arbetssätt och stadsutveckling, och Malmö har en framåt miljöförvaltning, lär av dem. Våga prova olika projekt och var noga med uppföljningen.
- Samla berörda förvaltningar utifrån specifika frågor eller lokala utvecklingsfrågor.
- Ha med berörda på sändlista för remisser inom stadsplanering.

4. Westanders analys

4.1. Aktörerna som samlad målgrupp

De tillfrågade aktörerna är engagerade och intresserade av att bidra till ett fossilfritt Haninge. Av de tolv aktörer som tillfrågades att delta ställde åtta aktörer upp, och till slut kunde sju delta. Deltagarna deltog i fokusgruppen under sin arbetstid och flera aktörer skickade deltagare på chefsnivå. Deltagandet i fokusgruppen är ett tydligt tecken på vilja att bidra till kommunens satsning.

Deltagarna representerar organisationer och företag som har egna intressen som de bevakar och särskilt lyfter fram som viktiga. En del av dessa av de föreslagna utmaningarna och lösningarna är därför väldigt specifika. Samtidigt är det också tydligt att flera har ett allmänt och brett intresse och kunnande om klimat- och miljöfrågor.

Många aktörer känner viss besvikelse över dålig respons från kommunen när man under många år har arbetat med klimat och miljö i Haninge. Fler än en har upplevt att kommunen vill engagera sig och startat arbetsgrupper som sedermera avvecklats på grund av bristande resurser eller vilja. Det finns därför en förväntan att om arbetet med referensgruppen startar så sker det med tydliga mål och strukturer och hög grad av konkretion.

Flera kommentarer tyder också på att aktörerna upplever att det är kommunens regelverk eller bristande koordinering av arbete mellan förvaltningar som gör det svårt att uppnå ett Fossilfritt Haninge. Representanten från Naturskyddsföreningen lyfte också fram att intresseorganisationer av olika slag tidigare getts möjlighet att delta i institutionaliserade samarbeten och arbetsgrupper med kommunen, som exempelvis i Agenda 21-arbetet. Sådan strukturerad dialog med liknande grupper saknas i dag.

Flera deltagare upplever också att det är tungt att driva frågor eftersom det är många aktörer som ska säga sitt, exempelvis kommunen, skärgårdsstiftelsen och länsstyrelsen. En deltagare menade att hen upplevt att det skett en attitydförändring hos länsstyrelsen som nu är mer proaktiv, men att kommunen är tungfotad.

5. Westanders rekommendationer

Fokusgruppen uttryckte en stark efterfrågan på engagemang från kommunens sida. Initiativet med en referensgrupp till arbete med det klimat- och miljöpolitiska programmet är en bra idé. Under fokusgruppen var det tydligt att ett bra initiativ bara är bra om det åtföljs av en tydlig viljeriktning och att det finns resurser och mandat som stödjer initiativet. Flera av Westanders rekommendationer kretsar kring möjligheterna att uppnå detta.

5.1. Det fortsatta arbetet med referensgruppen

Haninge kommun bör inledningsvis ta ställning till vad kommunen vill uppnå med att engagera referensgruppen. Vilka syften, mål och metoder är möjliga från kommunens sida? Det är mest lämpligt att bestämma på vilka sätt referensgruppen kan engageras först när dessa frågor är besvarade.

- Målet med referensgruppens arbete bör vara så konkreta som möjligt för att deltagarna ska uppleva att det är värt för dem att avsätta resurser för att delta.
- Det är viktigt att kommunicera vilken person eller enhet inom kommunen som driver arbetet med Fossilfritt Haninge. Flera i referensgruppen uttryckte en önskan om att den från kommunens sida som leder referensgruppen har mandat att fatta beslut.
- Det är viktigt att potentiella deltagare inte känner att gruppens betydelse är symbolisk, utan att den ger faktiska resultat.
- I syfte att skapa god pr kring det klimat- och miljöpolitiska programmet, och visa på resultat, kan kommunen ta fasta på någon av de konkreta idéer som kom fram redan i fokusgruppen. Det finns sannolikt goda möjligheter att skapa publicitet kring åtgärder kopplade till verksamheten på Utö. Ett förslag i fokusgruppen var en eldriven båtförbindelse till ön. Det är ett stort åtagande men som skulle skapa uppmärksamhet och positiv inställning till programmet i stort och vara ett bra avstamp för referensgruppens arbete.
- Enskilda förvaltningar kan ges möjlighet att rådfråga referensgruppen, eller specifika delar av den, om råd vad gäller hantering inom relevanta temaområden, exempelvis stadsbyggnad.
- Tydliggör för gruppen inför det fortsatta arbetet att det finns sakfrågor inom temaområdena som inte fångas in av paraplybegreppet Fossilfritt Haninge, men att det finns fördelar att samla utmaningar under ett gemensamt namn. Se mer nedan.

5.2. Koppling mellan temaområdena och begreppet Fossilfritt Haninge

Deltagarna poängterade att det är viktigt att kommunen gör tydligt hur fossilfritt definieras. Begreppet kan tolkas på flera sätt och bland annat ställdes frågor om kärnkraft räknas som fossilfritt och om cement är en fossil råvara.

Det kan också vara viktigt att förtydliga att alla åtgärder som minskar behovet av fossila råvaror är viktiga, det vill säga även åtgärder för till exempel effektivisering och återbruk. Samt att insatser för att minska fossilanvändningen samtidigt leder till flera andra positiva miljöeffekter.

Det är också viktigt att tydliggöra hur arbetet avgränsas. Är det endast de åtgärder som kommunen kan göra som ska inkluderas inom ramen för arbetet med Fossilfritt Haninge eller också sådant som andra aktörer gör och påverkas av?

Gruppen förde också en diskussion om vilka utmaningar inom respektive temaområde som inte fångas in av begreppet fossilfritt:

- Algbloomning: på grund av utsläpp från enskilda avlopp och jordbruk.
- Algbloomning: Befintliga utsläpp av fosfor som frigörs efter hand
- Framkomlighet
- Förorenade massor
- Biologisk mångfald
- Grönytor
- Trängsel
- Kemikaliehantering
- Den sociala dimensionen av hållbar utveckling (ingår det eller inte?) Viktigt att det finns en bredare hållbarhetstänk i kommunen, som även tar in social hållbarhet.
- Klimatanpassning
- Energieffektivisering
- Återbruk

5.3. Avslutning

Haninge kommuns ansträngningar för ett bättre klimat och miljö välkomnas av deltagarna i fokusgruppen, och sannolikt av flertalet företag och organisationer med koppling till Haninge. För att vara framgångsrika i detta arbete är det viktigt att möta förväntningar och behov hos de många företag och organisationer som kan beröras av arbetet.

Kommunen behöver vara tydlig med att de som bjuds in till exempelvis en referensgrupp fyller ett konkret syfte och har en tydlig uppgift som gynnar såväl de enskilda aktörerna som kommunen i stort. Det är också viktigt att följa upp hur referensgruppens samlade kunskaper bidrar till utvecklingen mot ett fossilfritt Haninge.

*Pär Daléus, Jessica Henryson och Nils Grunditz
Westander, den 5 april 2017*